

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
EKONOMIKOS KATEDRA

Sigita KAZILAITĖ

AKTYVŲ IR PASYVŲ VALDYMAS.
AB “BANKAS SNORAS” KLAIPĖDOS FILIALAS

Magistro darbas

Šiauliai, 2008

SANTRAUKA

Sigita Kazilaitė

Aktyvų ir pasyvų valdymas AB Bankas „Snoras“ Klaipėdos filialas

Magistro darbas

Magistro darbe nagrinėjamos AB Bankas „Snoras“ aktyvų ir pasyvų valdymo problemos, išanalizuoti ir susisteminti įvairių Lietuvos ir užienio autorių teoriniai ir praktiniai bankų aktyvų ir pasyvų valdymo tyrimai. Pateikti banko pelningumo, likvidumo ir saugumo valdymo metodai, palūkanų rizikos valdymo metodai, įvertinti naujausi pasaulio mokslininkų aktyvų ir pasyvų valdymo metodai. Darbe pateikiami AB Bankas „Snoras“ paskolų portfelio formavimo bei rizikos valdymo ypatumai. Taip pat pateikiamos paskolų portfelio rizikos valdymo tobulinimo kryptys, akcentuojant kredito, likvidumo ir palūkanų normos kitimo rizikas, galima banko plėtra.. Daug dėmesio skiriama rizikos valdymui komerciniame banke bei jos įtakai banko veiklos rezultatams. Nagrinėjamos banko kapitalo pakankamumo ir likvidumo valdymo aktualijos.

SUMMARY

Sigita Kazilaitė

Management of Active and Passive Assets in Joint stock company Bankas „Snoras“ Klaipėda

Master's work

Theoretical and practical methods of assessment of the bank's activities of various foreign and Lithuanian authors are analyzed and systemized in the master's final paper. There are mentioned such methods of assessment of the bank's activities: Economic Value Added, Economical and book-keeping methods of estimate of the bank's activities and ect. A great attention is turned on the role of risk management in the commercial bank and its influence on the results of bank's activities in this research work. The urgent problems of the bank's capital adequacy and liquidity management are investigated in the master's final paper. Moreover, the participation place of the bank is ascertained in the financial institutes' activity. Therefore, the analysis of the balance sheet of Snoras bank is carried out, the standards of risk's limits are looked over and investment activities are evaluated in this work.

TURINYS

Įvadas.....	4
1. BANKO AKTYVŲ IR PASYVŲ VALDYMO TEORINĖ ANALIZĖ	7
1.1. Aktyvų ir pasyvų valdymo metodai, esmė, funkcijos ir tikslai	7
1.2. Aktyvų ir pasyvų valdymo sudėtinės dalys	19
1.2.1. Pasyvų struktūra ir jų formavimo principai	23
1.2.2. Aktyvų struktūra ir jų formavimo principai	26
1.3. Banko veiklos rizikos valdymas	34
1.3.1. Rizika ir pelningumas	35
1.3.2. Aktyvų ir pasyvų valdymas rizikos likvidumo kontekste	39
2. AB BANKO "SNORAS" AKTYVŲ IR PASYVŲ FORMAVIMO ANALIZĖ	46
2.1. AB banko "Snoras" būklė, veiklos vykdymas ir plėtra	46
2.2. Finansinių ir nefinansinių veiklos rezultatų analizė	49
2.3. Finansinės rizikos valdymas	56
2.3.1. Rizikos rūšių apibūdinimas	57
2.3.2. Rinkos, palūkanų normų, valiutos ir likvidumo rizika	59
3. AB "BANKAS SNORAS" KLAIPĖDOS FILIALO AKTYVŲ IR PASYVŲ VALDYMO SISTEMOS TOBULINIMO GALIMYBĖS	69
3.1. Banko pelningumo, likvidumo ir saugumo suderinamumas	69
3.2. AB banko „Snoras“ riziką ribojančių veiksnių vertinimas	74
Išvados.....	81
Literatūros sąrašas	84
Priedai.....	87

IVADAS

Kaip ir kiekvienos įmonės, banko pagrindinė funkcija yra savo produkto ir paslaugų realizacija. Banko vadovų, bei visų jo padalinių politikos tikslas yra pritraukti kuo daugiau klientų, savo paslaugų realizacijos tinklo didinimas, rinkos užkariavimas ir kuo didesnio pelno gavimas.

Veiksminga bankų priežiūra yra esminis stiprios ekonominės aplinkos komponentas, ji didina visuomenės pasitikėjimą bankų sistema ir kartu su makroekonominė politika yra svarbiausia šalies finansinio stabilumo palaikymo sąlyga. Lietuvoje formuojama bankų priežiūros sistema, atitinkanti tarptautinę praktiką, o jos metodologinį pagrindą formuoja Bazelio komiteto rekomendacijos, atitinkamų Europos Sąjungų direktyvų reikalavimai, tarptautiniai apskaitos standartai, kitų šalių sukaupta patirtis. Kokybiškas aktyvų ir pasyvų valdymas - tai besąlyginis maksimizuoti pelno ir rizikos santykį, siekiant padidinti akcininkų turto vertę per ilgą laiko tarpą. Turi būti užtikrintas banko pelno ir rizikos balansas. Lietuvos kredito įstaigų veiklos riziką ribojantys normatyvai nustatyti atitrinkamos kredito įstaigos veiklą reglamentuojančiuose įstatymuose. Tačiau bankų sektoriaus šiuolaikinės efektyvios komercinės bankininkystės pagrindas, kuriuo pagrindinis uždavinys yra augimas tarptautiniu mastu sąlygoja, kad bankų priežiūros institucijos vadovautųsi bendrais principais ir naudotų normatyvus pasauliniame lygyje.

Augant bankų aktyvų ir pasyvų rodikliams, plečiantis bankų veiklos sritims, augantis naujų bankinių paslaugų poreikis bei arši konkurencija, stipriai įtakojanti įkainių už paslaugas nustatymo galimybes, verčia bankus nuolat peržiūrėti savo aktyvų ir pasyvų valdymo organizavimą, metodus ir tendencijas. Skaudi patirtis Lietuvos bankininkystės istorijoje verčia bankų priežiūra įstaigas naujai įvertinti priežiūros politiką, atsižvelgiant į naujas technologijas bei plėtote.

1940 - 1950 m. Vakarų Europos ir JAV bankuose vyravo pigios einamosios ir taupomosios sąskaitos, bankai buvo perpildyti pigių finansinių išteklių. Pagrindinis bankų veiklos klausimas buvo - kaip efektyviai naudoti turimus išteklius, o tai reiškia - kaip geriau valdyti banko aktyvus.

1960 - 1970 m. didelio ekonominio pakilimo sąlygomis reikėjo vis daugiau ir daugiau kreditinių išteklių, todėl pagrindinė bankų problema buvo tai, kaip gauti papildomų finansinių išteklių. Prioritetiniu bankininkystės tikslu tapo pasyvų valdymas, kurį skatino vis nemažėjantis kreditų poreikis.

Taigi banko aktyvų ir pasyvų valdymas turi remtis patikimomis sprendimų priėmimo ir įgyvendinimo procedūromis, tinkamais valdymo metodais, visapusiška vidine kontrole ir adekvačiomis informacinėmis technologijomis. Praktinė realizacija neįmanoma be kvalifikuotų

aktyvų ir pasyvų valdymo specialistų, kurių deja Lietuvoje tikrai nėra daug. Aktyvų ir pasyvų valdymas bei rizikos valdymas bankuose nėra nuoseklus ir visiškai įdiegtas. Dažnai tam tiesiog trūksta kvalifikacijos, patirties, finansinių ir žmoniškųjų išteklių. Vidinė finansinė analizė banke dažniausiai atliekama Aktyvų ir pasyvų valdymo komiteto iniciatyva.

Darbo problema. Išnagrinėjus Lietuvos ir užsienio mokslininkų darbus, pasigendama bankų aktyvų ir pasyvų valdymo tobulinimo analizės. Bankai, siekdami tapti konkurencingais, turi nuolat plėsti siūlomų paslaugų asortimentą ir peržiūrėti paslaugų kainas. Siekdami veikti sėkmingai ir patenkinti vartotojų lūkesčius, bankai nuolat peržiūri savo aktyvų ir pasyvų valdymo organizavimą, metodus ir tendencijas. Daugelis užsienio ir šalies autorių (Jocienė, A., (2000), Mačerinskienė L., Ivaškevičiūtė L., (2000), Mayer T.,(1995), Martinkus B., Žilinskas V. (1998), Masilionis D., (1998), Ramonas, K. (2002), . Miller W.D. (1995), Mayall C., Duesenberry J.S., Aliber R.Z. (1995)) nagrinėjo aktyvų ir pasyvų valdymo problemas visumoje, neliečiant atskiro banko veiklos specifikos. Šio magistrinio darbo išskirtinumas tai, kad nagrinėjama aktyvų ir pasyvų valymas laiko ir vietos atžvilgiu, tai yra atskiro banko skyriaus atžvilgiu.

Kompleksinis, sisteminis požiūris į aktyvų ir pasyvų valdymą – teorinis sėkmės garantas. Tačiau praktikoje susiduriama su metodikų nebuvimu, sprendimų priėmimo ir įgyvendinimo procedūrų nepatikimumu bei technologinės pažangos įdiegimo sunkumais. Šios bankų aktyvų ir pasyvų valdymo realizavimo problemos reikalauja sprendimo modelių. Tai ypatingai aktualu sėkmingai bankų veiklai šiandien.

Darbo tikslas - išanalizuoti AB "Bankas Snoras" Klaipėdos filialo aktyvų ir pasyvų komiteto darbą kaip esminį banko sėkmingos veiklos veiksnį, darantį įtaką banko pelningumui ir likvidumui.

Darbo uždaviniai:

1. Atlikti banko aktyvų ir pasyvų valdymo metodų, funkcijų ir tikslų teorinę analizę.
2. Ištirti aktyvų ir pasyvų valdymo sudėtinės dalis.
3. Nustatyti palūkanų normos rizikos įtaką aktyvų ir pasyvų valdymui.
4. Įvertinti AB "Bankas Snoras" Klaipėdos filialo aktyvų ir pasyvų valdymo tobulinimo galimybes.
5. Pateikti pasiūlymus tobulinant "Bankas Snoras" Klaipėdos filialo aktyvų ir pasyvų valdymą, didinant banko likvidumą, pelningumą ir saugumą.

Banko veikla yra rizikinga vykdant tiek aktyvines tiek pasyvines operacijas. Kiekvienoje banko veiklos srityje rizika valdoma skirtingais būdais. Konkrečių rizikos valdymo rodiklių parinkimas, limitų, atsakomybės ribų nustatymas ,analizė ir kontrolė - tai aktyvų pasyvų

komiteto uždaviniai. Riziką valdyti skirtingais būdais būtina todėl, kad skirtinga būna rizikos kilmė ir jos poveikis banko veiklai.

Kiekvieno konkretaus banko atveju aktyvų ir pasyvų valdymo metodai, ir jų taikymo rezultatai yra skirtingi, nes praktiškai rinkoje neegzistuoja identiškų situacijų. Taigi, siekiant nustatyti ir pritaikyti teorinius aspektus (metodus) banko aktyvų ir pasyvų praktiniame valdyme, svarbu atlikti išsamią banko finansinę analizę, suvokti specifinius banko tikslus ir poreikius siekiant akcininkų nuosavybės vertės maksimizavimo. Aktyvų ir pasyvų valdymo komiteto akiratyje - rizikos analizė ir rizikos valdymas. Rizikos analizė - tai duomenys apie potencialius rizikos pasireiškimo atvejus, būdus, dydį.

Magistro darbe naudoti tyrimo metodai: literatūros šaltinių analizės, bankų duomenų analizės, lyginamosios analizės, sisteminės analizės, grupavimo, sintezės koeficientų, tabuliacijos ir grafinio interpretavimo metodai, modeliavimas. Rezultatai ir duomenys pateikti lentelėse ir grafikuose.

Magistro darbas susideda iš trijų dalių. Pirma magistro darbo dalis skirta teorinės literatūros nagrinėjimui. Išskiriami trys aktyvų valdymo metodai: bendro lėšų fondo, aktyvų paskirstymo ir mokslinio valdymo/ matematinio modeliavimo metodai.

Antra darbo dalis - išskiriami teoriniai banko analizės etapai, turinys ir metodai. Lietuvoje veikiančių bankų duomenų analizė, nagrinėjami AB "Bankas Snoras" Klaipėdos filialas metinėse ataskaitose pateikiami duomenys, įvertinamas nustatytų Lietuvos banko normatyvų vykdymas.

Trečia dalis - analizuojama AB "Bankas Snoras" Klaipėdos filialas aktyvų ir pasyvų valdymo schema, naudotini metodai, bei pateikiami pasiūlymai.

Atlikus įvairių autorių nuomonių įvertinimą bei apžvelgus naujausius pasaulio mokslininkų aktyvų ir pasyvų valdymo metodus, darbo pabaigoje išskiriami pagrindiniai ir svarbiausi aktyvų ir pasyvų valdymo aspektai. Pateikiami pasiūlymai banko aktyvų naujų rizikų valdymo modelių įvedimui ir taikymui.

1. BANKO AKTYVŲ IR PASYVŲ VALDYMO TEORINĖ ANALIZĖ

1.1. Aktyvų ir pasyvų valdymo metodai, esmė, funkcijos ir tikslai

Aktyvų ir pasyvų valdymo koncepcija susiformavo JAV aštuntame dešimtmetyje, kai buvo pradėta reguliuoti pinigų masė ir mažiau skirta dėmesio palūkanų normų stabilumui. Bankai pradėjo steigti aktyvų ir pasyvų valdymo komitetus. Pradžioje šių komitetų veikla apsiribojo palūkanų normų pasikeitimų poveikio palūkanų grynosioms pajamoms nustatymu ir pajamų stabilizavimu. Šiandien dauguma komitetų sprendžia daug platesnį klausimų spektrą. Viso balanso valdymas vietoje dalinių tikslų visiškai išsivystė devintame dešimtmetyje, atsiradus naujiems lėšų apjungimo modeliams. Šios strategijos pagrindiniai principai yra tokie:

1. Bankas turi, kaip įmanoma, daugiau kontroliuoti kaip aktyvų, taip ir pasyvų apimtį, sudėtį, vertę, norėdamas pasiekti savo trumpalaikius ir ilgalaikius tikslus.

2. Aktyvų valdymas ir pasyvų valdymas turi būti koordinuojami, papildantys vienas kitą, o ne prieštaraujantys. Tai padėtų maksimizuoti intervalą tarp pajamų už aktyvus ir išlaidų už aktyvų įsigijimą. Jeigu įmanoma, aktyvų ir pasyvų terminai turi būti sulyginti taip, kad bet kuriuo momentu bankas turėtų pakankamai lengvai konvertuojamų aktyvų savo įsipareigojimams vykdyti.

3. Bankas turi vystyti savo veiklą, kad minimizuotų išteklių kainą ir maksimizuotų pajamas iš aktyvių operacijų, t.y., visos banko paslaugos turi turėti savo kainą ir turi būti realizuojamos, kad padengtų jų "gamybos kaštus" – įsigijimo išlaidas.

Aktyvų ir pasyvų valdymo komitetas (APVK) yra viena iš svarbiausių valdymo ir funkcionavimo grupių banke. Valdymo procedūrų efektyvumas didžiąja dalimi priklauso nuo APVK sugebėjimų ir jam suteiktų teisių bei sprendimų priėmimo laisvės.

Vakarų šalyse APVK veikla nėra reglamentuota įstatymiškai. APVK narių skaičius ir struktūra priklauso nuo kiekvieno banko bendros organizacinės struktūros. Svarbiausia, kad banke būtų vykdomos aktyvų ir pasyvų valdymo funkcijos. 3 paveiksle pateikta apibendrinanti schema, kuri akivaizdžiai iliustruoja APVK vietą visoje aktyvų ir pasyvų valdymo struktūroje.

Banko patikimumas, vertinant klientų požiūriu, susijęs su jo pajėgumu laiku vykdyti įsipareigojimus, mokant palūkanas už lėšų panaudojimą, o iš akcininkų pusės – mokant dividendus ir didinant akcijų rinkos vertę. Palūkanų ir dividendų mokėjimo šaltinis – pelnas. Todėl patikimu laikomas bankas, gaunantis pelną ir užtikrinantis stabilų pelno gavimą ateityje.

Bankų valdymo teorijos daugiausia formavosi JAV. Pagrindinės teorijos, jų privalumai ir trūkumai pateikti 1 lentelėje (Ivaškevičius, Sakalas, 1997, p. 135).

Amerikietišku bankų valdymo teorijų apžvalga

Pagrindiniai teiginiai	Plusai	Minusai
<i>Komercinių kredito teorija XVII amžiaus anglų banko praktika</i>		
-bankai finansuoja tik prekių realizavimą, o ne gamybą ar inovacijas -vyrauja trumpalaikis kreditas	-mažas rizikos laipsnis, nes yra aiškus padengimo šaltinis -materialinės vertybės -palyginti didelis kapitalo saugumas	-siaura orientacija, kuri neatitinka šiandieninių reikalavimų -nuosmukio metu bankas nepadeda sunkumu turinčioms įmonėms ir šitaip prisideda prie galimo banko situacijos pablogėjimo ateityje
<i>Transformavimo teorija (shiftability theorie)</i>		
-bankas likvidus, jei jo aktyvus galima paversti pinigais (čia į pirmą vietą iškeliamas likvidumo idėja)	-suformuluoti likvidumo principai, kurie galioja ir šiandien -akcentuojamas vertybiniu popierių vaidmuo	-netinka krizinėse situacijose, kai vyksta masiniai bankrotai
<i>Numatomų pajamų teorija</i>		
-kredito grąžinimo pagrindas yra būsimos skolininkų pajamos	-akcentuojama investicijų struktūra ir jos svarba likvidumui -atkreipiamas dėmesys į naujas patikimo kredito rūšis (vartotojiškas ir kiti kreditai)	-labai sunku įvertinti numatomą kreditoriaus pelną
<i>Pasyvų valdymo teorija</i>		
-akcentuojama papildomu lėšų pritraukimo galimybė	-akcentuojamas vystymasis, nes manoma, kad kai "yra poreikis - galima rasti ir finansavimo šaltinį" (tam sukuriama įvairūs tarptautiniai fondai, bankai, federaliniai bankai, rezervai ir pan.)	-skolintojas suteikia kreditą, vadovaudamasis numatomo pelno teorija, o jo ir kreditoriaus vertinimai gali nesutapti
<i>Aktyvų valdymo metodai:</i>		
<i>a) bendro lėšų fondo metodas (pool of funds approach)</i>		
-visi ištekliai ir jų panaudojimo sritys sujungiami į vieningą sistemą, traktuojami kaip vieninga visuma	-atsižvelgiama tiek į likvidumo, tiek į pelningumo aspektus	-reikia gana sudėtingos apskaitos sistemos ir sudėtingų įvertinimo metodų -per daug akcentuojama likvidumo svarba
<i>b) aktyvų paskirstymas - lėšų konversijos metodas (asset allocation on conversion of funds approach)</i>		
-mėginama įvertinti kiekvieno lėšų šaltinio efektyvumą, išskiriant pelno centrus (vidinės ūkiskaitos principas)	-didėja pelningumas	-mažėja likvidumas, nes akcentuojamas pelningumas
<i>Mokslinio valdymo metodas</i>		
-nustatant atskirus parametrus, labai plačiai tai-komi matematiniai metodai ir skaičiavimo technika	-galima pasinaudoti skaičiavimo technikos teikiamais privalumais -galima apibendrinti praeities tendencijas ir prognozuoti plėtrą	-tai ne naujas teorinis -sprendimas, bet naujų techninių galimybių panaudojimas

Šaltinis: Ivaškevičius, D., Sakalas, A., (1997) *Bankų vadyba*, 7, p. 135.

Europoje žinomiausios yra Vokietijos bei Šveicarijos bankų valdymo teorijos. 2 lentelėje yra pateikta vokiškų bankų valdymo teorijų apžvalga (Ivaškevičius, Sakalas, 1997, p. 136).

2 lentelė

Vokietijos ekonomistų bankų valdymo metodų apžvalga

Pagrindiniai teiginiai	Plusai	Minusai
<i>Hiubnerio - auksinė banko taisyklė</i>		
-ekonominio likvidumo taisyklės pritaikytos bankams	-suformuluotos principinės padengimo taisyklės, kurios galioja ir šiandien	-suformuluoti teiginiai tik iš principo suderinami su šiuolaikinėmis veiklos sąlygomis
<i>Žemutinio lygio palaikymo teorija (Bodensatz)</i>		
-indėlių atsiėmimui pritaikė tikimybių teriją ir nustatė, kad vienu laiku klientai indėlių neatsiima, dėl to susidaro mažiausios ribinės lėšų atsargos	-galima nustatyti žemutinį patikimą indėlių lygį, o viršijančią dalį panaudoti kreditavimui -atkreiptas dėmesys į trumpalaikių indėlių svarbą	-netinka krizinėse situacijose, kai kyla panika
<i>Transformavimo - Maouton 1918 m. teorija</i>		
-atkreiptas dėmesys į antrinius resursus - vertybinius popierius, kuriuos greitai galima paversti grynais pinigais	-susidaro galimybė sumažinti grynųjų pinigų poreikį	- teorija netinka krizinėse situacijose
<i>Maksimalaus apkrovimo teorija</i>		
-daroma prielaida, kad indėlininkai atsiima visus indėlius vienu metu, dėl to mažiausia atsarga sumažėja iki nulio -atkreipiamas ypatingas dėmesys į pasyvų ir aktyvų operacijų suderinimą	-mėginama suderinti pasyvinių ir aktyvinių operacijų sumas ir terminus -teorija orientuoja į aukštą organizavimo lygį	-maksimalaus apsidraudimo teorija (tai galima laikyti ir teigiamybe)

Šaltinis: Ivaškevičius, D., Sakalas, A., (1997) *Bankų vadyba*, 7, p. 136.

Kaip matyti iš pateiktos trumpos apžvalgos, skirtingoje literatūroje ir skirtingas bankininkystės tradicijas turinčiose šalyse likvidumo valdymo metodai pavadinami skirtingai, tačiau savo esme jie visi sutampa. Pagrindiniai bankininkystės teiginiai susiformavo jau praeitame šimtmetyje. Keičiantis bankų vaidmeniui, aplinkos sąlygoms, bankų techniniam aprūpinimui, atsiranda naujos tendencijos, kryptys, tačiau tai nekeičia esminių, gyvenimo patikrintų teiginių, kad tiek pelningumas, tiek likvidumas ir saugumas yra būtinos banko veiklos sąlygos. Kartu reikia pripažinti, kad bankų valdymo teorijos ir toliau plėtojamos:

- 1) keičiasi pažiūra į banko vaidmenį. Jis yra ne tik finansinis tarpininkas, bet ir vaidina aktyvų vaidmenį įmonių veikloje, bankai vis aktyviau dalyvauja inovaciniuose

procesuose;

2) vis daugiau dėmesio bankai skiria vartotojiškam kreditui, kuris gal ir ne toks pelningas, bet labai patikimas;

3) bankai vis labiau orientuojasi į eilinį klientą, kas taip pat leidžia pritraukti papildomas, finansavimui reikalingas lėšas;

4) nuo intuityvių banko valdymo metodų pereinama prie moksliai pagrįstų valdymo metodų, plačiai taikant informacines technologijas, matematinius metodus, informacines sistemas, aukštą apskaitos ir darbo organizavimo lygį. Čia galima paminėti tokius svarbius momentus, kaip:

- a) pajamų ir išlaidų balanso sudarymas, suderinant terminus ir datas;
- b) palūkanų normos prognozavimas;
- c) finansinių išteklių poreikio prognozavimas;
- d) grynujų pinigų poreikio prognozavimas;
- e) atskirų finansavimo ir lėšų kaupimo sričių perspektyvumo

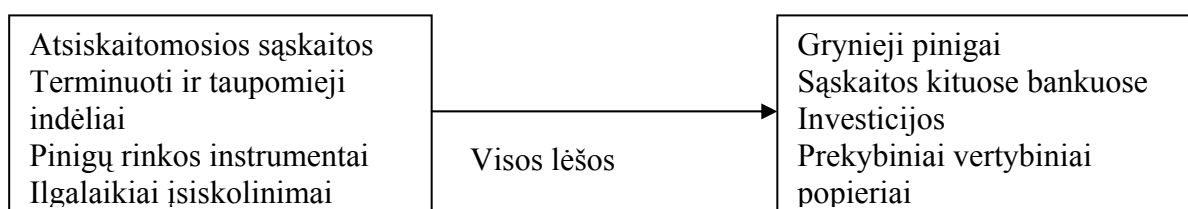
įvertinimas;

f) matematinių metodų taikymas. Pritaikius tiesinio programavimo metodus, galima apskaičiuoti, koks finansinių išteklių panaudojimo variantas, į tai kur nukreipiami aktyvai ir pasyvai, kas duos didžiausią pelną. Tai toli gražu ne visos problemos, kurias šiandien turi spręsti bankai. Net ir labai pakitus problemų sprendimo lygiui, galima tik iš dalies reglamentuoti bankų veiklą, nes subjektyvumo ir netikėtumo elementas visada išlieka. Egzistuoja keli lėšų paskirstymo metodai:

- lėšų apjungimo metodas;
- lėšų paskirstymo metodas.

Lėšų apjungimo metodas.

Šis metodas buvo naudojamas anksčiau, kai bankai turėjo menkas aktyvų ir pasyvų apimties bei sudėties kontrolės galimybes. Lėšų apjungimo metodo esmę vaizduoja 1 paveikslas.

1 pav. Lėšų apjungimo metodas

Šaltinis: Ivaškevičius, D., Sakalas, A., (1997). *Bankų vadyba*

Šiuo atveju vadovybės pagrindinė užduotis – pasirinkti prioritetinę aktyvų kryptį, t.y., kur lėšos bus nukreiptos pirmiausiai. Dažniausiai, naudojant šį metodą, pirmoje eilėje vykdomi privalomų rezervų reikalavimai, antroje – patenkinama paskolų paklausa, o likutis tenka investicijoms. Šis metodas gali būti labai lengvai panaudotas. Esminis pavojus kyla dėl to, kad visiškai ignoruojamas ryšys tarp aktyvų ir pasyvų, t.y., nėra suderinti jų terminai. To pasekoje likvidumo problemų sprendimas gali atsirasti dėmesio centre, ignoruojant lėšų įsigijimo išlaidas.

Pagal lėšų apjungimo, dar vadinamo bendro lėšų fondo) metodą laikoma, kad lėšos gaunamos iš įvairių šaltinių ir šiuo atveju nėra skirtumo, iš kur jos gautos. Toliau visos lėšos skirstomos tinkamiausių rūšių aktyvams (kreditams teikti, vyriausybiniais vertybiniais popieriais pirkti, kasos operacijoms ir t.t.). Lėšų skyrimo prioritetas suteikiamas tokioms aktyvinėms operacijoms, kurios tenkina tiek pelningumo, tiek likvidumo reikalavimus.

Numatant panaudojimo struktūrą, pirmiausia reikia nustatyti **pirminių rezervų** dalį. Ši aktyvų kategorija turi funkcinį pobūdį, ji nefigūruoja komercinių bankų balansinėse ataskaitose. Tačiau bankininkai teikia jai didelę reikšmę ir įtraukia į pirminius rezervus tuos aktyvus, kurie gali būti tuoj pat panaudojami indėliams išduoti ir kreditams teikti. Tai pagrindinis komercinių bankų likvidumo šaltinis. Paprastai pirminiams rezervams priskiriami aktyvai centrinio banko sąskaitose, kitų komercinių bankų korespondentinėse sąskaitose, gryniesi pinigai seifuose, čekiai ir kiti mokamieji dokumentai inkasavimo procese. Pirminiai rezervai apima tiek būtinus rezervus, užtikrinančius indėlių saugumą, tiek pinigų likučius, pakankamus, banko vadovybės nuomone, kasdieniniams atsiskaitymams.

Antriniams rezervams priskiriami aukšto likvidumo aktyvai, kurie duoda tam tikras pajamas. Per labai trumpą laiką ir su minimalia rizika jie gali būti paversti pinigais. Šie rezervai visų pirma yra pirminių rezervų papildymo šaltinis. Kaip ir pirminiai rezervai, tai daugiau ekonominė nei buhalterinė kategorija, ji taip pat nefigūruoja banko balanse. Įtraukiami aktyvai, kurie paprastai sudaro vertybinių popierių portfelį, atskirais atvejais - lėšos kreditinėse sąskaitose. Antrinių rezervų apimtis nustatoma netiesiogiai, jų dydį nulemia indėlių ir kreditų kitimas. Bankams, kurių indėlių suma ir kreditų pareikalavimas labai keičiasi, reikia didelių antrinių rezervų.

Kreditų portfelis formuojamas trečiame etape. Sukaupęs pirminius ir antrinius rezervus, bankas gali teikti kreditus klientams. Tai svarbiausia, pelningiausia banko veiklos sritis.

Investicijos siekiant gauti pelną numatomos paskutiniame etape, formuojant vertybinių popierių portfelį. Jei lieka lėšų nuo kreditų, jos įdedamos į pirmos eilės vertybinius popierius. Jų tikslas gauti pelną ir sudaryti papildomą antrinį rezervą, kuris panaudojamas ilgalaikiams kreditams padengti.

Didžiausias šio metodo trūkumas - neaiškūs aktyvų skirstymo į kategorijas kriterijai.

Jų dydžiai nustatomi statistiniais metodais, pasirėmus pasaulio bankų praktika, išvedant vidutinius šalies rodiklius. Tačiau kiekviename banke labai skirtingai traktuojamas likvidumo ir pelningumo santykis, todėl šie normatyvai dažnai individualizuojami.

Lėšų paskirstymo metodas.

Kai atsirado įsipareigojimų valdymo metodikos, paplito alternatyvus banko lėšų alokacijos metodas. Pagal šį metodą būtina iš anksto numatyti specifinius šaltinius, iš kurių bus gautos lėšos.

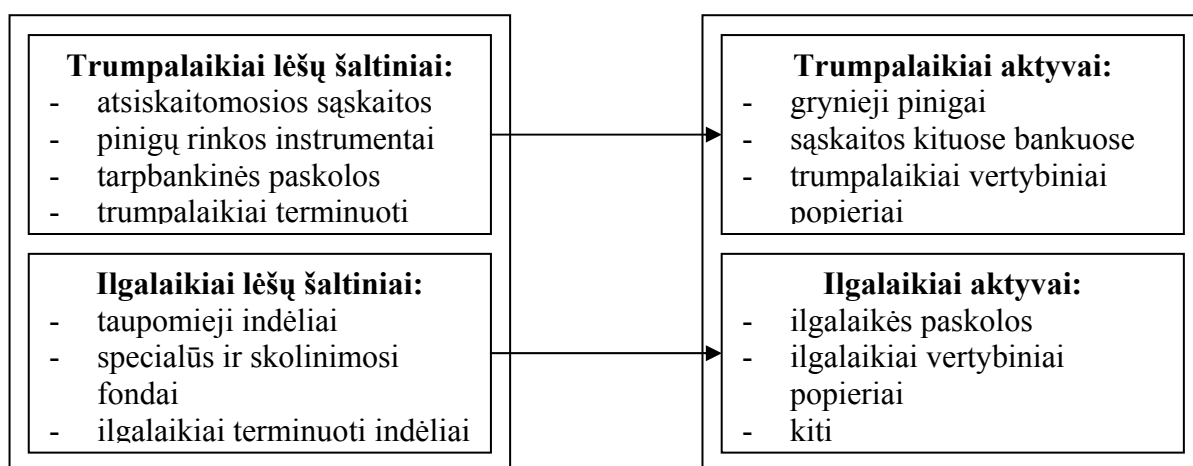
Prieš tai pateiktame modelyje neatsižvelgta į tai, kad skirtingos rūšies indėliams yra būdingas skirtingas likvidumas. Aktyvų paskirstymo modelyje numatyta, kad bankui reikalingų likvidžių lėšų apimtys priklauso nuo fondų kaupimo šaltiniu.

Šiuo atveju kiekvienam lėšų šaltiniui nustatoma būtinų rezervų norma, atsižvelgiant į jų apyvartumo greitį. Tarkime, indėliams iki pareikalavimo reikia kur kas didesnės būtinų rezervų normos, palyginti su terminuotaisiais ar taupomaisiais indėliais. Jų apyvartos greitis paprastai yra didesnis nei kitų rūšių indėlių. Todėl didžioji dalis kiekvieno lito, įdėto iki pareikalavimo, turi būti nukreipiama į pirminius ir antrinius rezervas, o mažesnioji dalis - į investicijas su garantuotu užstatu. Modelyje skiriami keli "likvidumo ir pelningumo centrai" banko viduje, kurie panaudojami iš skirtingų šaltinių gautoms lėšoms kaupti. Šie centrai vadinami "bankais banko viduje", kadangi lėšos kiekviename centre paskirstomos autonomiškai. Kitaip sakant, banke yra indėlių iki pareikalavimo bankas, taupomųjų indėlių bankas, terminuotųjų indėlių ir pagrindinio kapitalo bankas, ir jų lėšų paskirstymas pagal aktyvų rūšis yra nevienodas.

Pasak Ivaškevičiaus, Sakalo (1997) atsižvelgdama į lėšų priklausymą atskiriems centrams jų likvidumo ir pelningumo požiūriu, banko vadovybė nustato jų panaudojimo tvarką kiekviename centre. Indėliai iki pareikalavimo turi būti geriausiai padengti būtinaisiais rezervais ir turėti didžiausią apyvartumą, siekiantį iki 30-50 kartų per metus. Taigi, didžioji indėlių iki pareikalavimo dalis iš centro bus perkelta į pirminius rezervas (sakysime, vienu procentu daugiau nei nustatyta būtinų rezervų norma); likusi indėlių dalis daugiausia bus perkelta į antrinius rezervas investuojant juos į trumpalaikius vyriausybės vertybinius popierius, ir tik palyginti nedidelė dalis bus skirta trumpalaikiams komerciniams kreditams. Dažniausiai lėšos iš indėlių iki pareikalavimo centro neinvestuojamos į kitus vertybinius popierius ir pagrindinius fondus. Likvidumo reikalavimai terminuotų indėlių centrui yra mažesni, todėl didžioji šių lėšų dalis panaudojama kreditavimui ir investicijoms. Pagrindinio kapitalo, įdėto į nekilnojamąjį turtą, nereikia padengti likvidžiais aktyvais. Jis naudojamas ilgalaikiams kreditams, taip pat mažiau likvidiems vertybiniais popieriams pirkti.

Reikia labai kruopščiai sekti atskirų įsipareigojimų santykių su visais pasyvais. Jeigu bankas gauna lėšas daugiausia iš trumpalaikių, santykinai nepastovių šaltinių, didesnė pajamas duodančių aktyvų dalis turi būti laikoma trumpalaikių paskolų ir vertybinių popierių pavidalu. Ir atvirkščiai, bankai, gaunantys didžiąją lėšų dalį iš ilgalaikių šaltinių, gali finansuoti ilgalaikes verslo ir vartotojiškas paskolas.

Šiuo atveju banko vadovybė pirmoje eilėje suteiks pelningiausias paskolas, nes bankas gali nustatyti, kokie šaltiniai yra pigiausi ir pasistengti juos kuo pelningiau investuoti. Naudojant šį metodą, bankas pirmiausia orientuojasi į pelno gavimą. Šio metodo veikimą iliustruoja 2 paveikslas.

2 pav. Lėšų paskirstymo metodas

Šaltinis: Ivaškevičius, D., Sakalas, A., (1997).

Didžiausias šio metodo privalumas yra likvidžių aktyvų dalies sumažėjimas ir papildomų lėšų įdėjimas į kreditus ir investicijas. Metodo šalininkai teigia, kad pelno norma padidėja pašalinus likvidžių aktyvų pervirši terminuotųjų indėlių ir pagrindinio kapitalo sąskaita.

Jasienės (1998) teigimu jis turi ir trūkumą. Likvidumo ir pelningumo centrų išskyrimas paremtas skirtingų rūšių įdėjimų apyvartumu, tačiau atskirose įdėjimų grupėse svyruoja tiek apyvartumas, tiek lėšų sumos. Šie svyravimai yra pakankamai dideli nestabilios ekonomikos sąlygomis. Neįvertinama: priklausomybė tarp indėlininko, kaip lėšų teikėjo, ir indėlininko, kaip potencialaus lėšų vartotojo.

Abiem atvejais mažai dėmesio skiriama klientų kreditiniams poreikiams tenkinti. Tuo tarpu yra tiesioginė priklausomybė tarp kreditavimo apimčių, turimų pasyvų, o dėl to ir tarp banko įplaukų. Kur kas daugiau dėmesio turi būti skiriama perspektyvinių pokyčių įvertinimui.

Griežtas statistinių normatyvų laikymasis rodo banko nelankstumą, perdėtą atsargumą.

Aptartieji metodai yra supaprastinti. Juos reikia nagrinėti ne kaip normatyvinių nurodymų kompleksą, bet kaip bendrą schemą, kuria vadovaudamasi banko vadovybė gali išspręsti aktyvų valdymo problemą. Kiekvieną iš šių metodų reikia taikyti kūrybingai, atsižvelgiant į konkrečias banko sąlygas.

Mokslinio valdymo metodai - jie remiasi matematiniais metodais ir sudėtingesnėmis procedūromis. Taikant pirmuosius du metodus naudojamas labai paprastas, dažniausiai statistinis aparatas, o taikant mokslinius metodus, reikia nustatyti tikslus, jiems įtakos turinčius veiksnius, jų valdymo galimybes, tarpusavio priklausomybes ir priklausomybes nuo tikslo. Dažniausiai yra taikomi linijinio programavimo metodai.

Legenzovos (2001) teigimu pastaraisiais metais Vakarų bankai naudoja **kompozicinę APV** (aktyvų ir pasyvų valdymo) **strategiją**, kuri apjungia pirmus du aukščiau aptartus metodus. Subalansuoto lėšų valdymo strategija pagrįsta šiais principais:

1. Pirmiausia nustatomi banko tikslai, kurių pasiekimui naudojamas aktyvų ir pasyvų valdymas. Svarbiausias šių tikslų – maksimizuoti akcininkų turtą, t.y. pasiekti kuo didesnę banko akcijų rinkos vertę, išlaikant tinkamą rizikos laipsnį.

2. Finansinio valdymo sprendimai turi būti priimami atsižvelgiant į banko pagrindinius tikslus. APV nėra galutinė procedūra, tai tik sudėtinė banko valdymo dalis.

3. APV procedūros turi būti nukreipiamos į grynosios palūkanų maržos maksimizavimo ir išlaikymo klausimus.

4. Akivaizdu, kad banko akcijų vertė priklauso ne tik nuo uždirbtų pajamų, bet ir nuo įvairių rūšių finansinės rizikos. Todėl rizikos valdymas yra labai svarbi APV sudėtinė dalis.

Aktyvų ir pasyvų valdymo esmė

APV – viena šiuolaikinės bankininkystės prioritetinių sričių. APV koncepcija dar neturi ilgos istorijos, tačiau jos moksliniai ir teoriniai pagrindai neblogai išvystyti Vakarų šalyse. Užsienio literatūroje labai nevienareikšmiškai traktuojamas APV klausimas. APV ribose aptariamas labai platus klausimų spektras: nuo specifinių matematinių modelių naudojimo iki visų rūšių rizikos valdymo, banko pajamų ir išlaidų bei kapitalo pakankamumo. Toks mokslininkų nesutarimas gali būti suprantamas, nes APV – tai banko strateginio planavimo dalis, finansinio valdymo pagrindas, kuris apjungia mokslo, intuicijos, imitacinio modeliavimo elementus. Bankininkystės ir finansų enciklopedija pateikia tokį apibrėžimą: “APV – tai pelningos procedūros, kurių metu įvertinamos finansinės institucijos aktyvų ir pasyvų sumos, vertė ir terminai. Jų tikslas – rizikos apskaičiavimas ir kontrolė, pagrindinį dėmesį skiriant grynosios palūkanų maržos rizikos kontrolei, siekiant pelningos veiklos”.

APV procesas apjungia:

- 1) sprendimo priėmimo procesą;
- 2) analizės sistemas;
- 3) konkrečias finansines procedūras.

1. APV valdymas – tai sudėtingas procesas, kurio metu bankas valdo lėšas, kontroliuoja riziką, valdo grynąją palūkanų maržą ir akcinio kapitalo vertę. Tačiau visos išvardintos kategorijos egzistuoja ne tuštumoje ir yra glaudžiai tarpusavyje susiję. Sėkmingo APV rezultatas – šių ryšių nustatymas ir, kiek įmanoma, didesnė kontrolė (Jasienė, M., 1998, p.31).

APV tiesiogiai veikia banko aktyvų ir pasyvų apimtį, sudėtį, jautrumą palūkanoms, kokybę ir likvidumą. Taip pat nemažai dėmesio skiriama paskolų portfelio ir investicijų elastingumui, grįžtamumui. APV bando nustatyti tinkamą santykį tarp banko pelno ir rizikos. APV tikslas – pelno gavimas užtikrinant banko nuosavų ir skolinamųjų lėšų likvidumą bei saugumą, o taip pat centrinio banko nustatytų bankų veiklos riziką ribojančių normatyvų vykdymą. Pagal šį apibrėžimą galima rodiklius, charakterizuojančius aktyvų ir pasyvų valdymą suskirstyti į tris grupes: pelno rodikliai; likvidumo rodikliai; nustatyti normatyvai.

Pelnas yra pagrindinis banko veiklos rodiklis, kuris teigiamai veikia banko vystymąsi bei didina akcininkų, biržų, investuotojų pasitikėjimą. Banko patikimumas, vertinant klientų požiūriu, susijęs su jo pajėgumu laiku vykdyti įsipareigojimus, mokant palūkanas už lėšų panaudojimą, o iš akcininkų pusės – mokant dividendus ir didinant akcijų rinkos vertę. Palūkanų ir dividendų mokėjimo šaltinis – pelnas. Todėl patikimu laikomas bankas, gaunantis pelną ir užtikrinantis stabilų pelno gavimą ateityje. Glaustai APV galima pavaizduoti 3 lentelėje pateikiamu pavidalu. APV procesas yra pagrindas į kurį remiasi visas komercinio banko valdymo procesas.

3 lentelė

Aktyvų ir pasyvų valdymo procesas

Aktyvai Veikla	Tikslai	Pasyvai Veikla
1.Kiekybinės ir kokybinės struktūros formavimas 2.Palūkanų normos formavimas (kainų politika)	1.Grynosios palūkanų maržos maksimizavimas 2.Rizikos laipsnio minimizavimas: - likvidumo - palūkanų normos - valiutų kurso - kredito	1.Kiekybinės ir kokybinės struktūros formavimas 2.Palūkanų normos formavimas (kainų politika)

Šaltinis: Jasevičienė, F., Miniotienė R., Stankevičienė V. (2000) *Bankų rizikos: sisteminis požiūris*.

Konkretizuojant galima teigti, kad trumpalaikiai APV tikslai – maksimizuoti, o mažiausiai – stabilizuoti grynąją palūkanų maržą ir tuo pačiu palaikyti leistiną rizikos lygį. Ilgalaikiais tikslais gali tapti garantuotas likvidumas, pajamų ir kapitalo apsaugojimas nuo įvairių rinkos sąlygų pasikeitimų (svarbiausia – nuo palūkanų normų svyravimo).

4 lentelė

Balanso valdymas įvairiose aktyvų ir pasyvų valdymo stadijose	
I stadija (bendroji)	
Aktyvai	Pasyvai
Aktyvų valdymas	Pasyvų valdymas Kapitalo valdymas
II stadija (specifinė)	
Aktyvai	Pasyvai
Rezervų (atsargų) valdymas Investicijų valdymas Paskolų valdymas	Trumpalaikių išsiskolinimų valdymas Ilgalaikių išsiskolinimų valdymas Kapitalo valdymas
III stadija (tikslų pasiekimas)	
Pelnas = palūkanų pajamos + kitos pajamos – palūkanų išlaidos – kitos išlaidos – mokesčiai	

Šaltinis: Jasevičienė, F., Miniotienė R., Stankevičienė V. (2000) *Bankų rizikos: sisteminis požiūris*.

Pagrindinės priemonės tikslo pasiekimui yra šios:

- 1) intervalo tarp lėšų išsigijimo išlaidų ir jų panaudojimo pajamų valdymas;
- 2) išlaidų kontrolė;
- 3) likvidumo kontrolė;
- 4) kapitalo valdymas;
- 5) mokesčių planavimas;
- 6) nebalansinių straipsnių valdymas.

Kaip jau buvo minėta anksčiau, APV turi trumpalaikius ir ilgalaikius tikslus. Kai kuriuose literatūros šaltiniuose priklausomai nuo šių tikslų apibrėžiami du APV modeliai: buhalterinis ir ekonominis. Abu modeliai glaudžiai susiję su palūkanų normos rizika, jie papildo vienas kitą.

Buhalterinis modelis remiasi šiais rodikliais: pajamos vienai akcijai; grynosios palūkanų pajamos. Buhalterinio modelio kontekste APV tikslas – maksimizuoti grynąsias palūkanų pajamas (GPP) tam tikram rizikos laipsniui arba minimizuoti riziką, esant tam tikram GPP lygiui. Žemiau pateikta formulė parodo priklausomybę tarp palūkanų normos pasikeitimų (Δr) ir grynujų palūkanų pajamų pasikeitimo (ΔGPP):

$$\Delta GPP = \Delta r * GAP = \Delta r * (JPA - JPPP) \quad (2)$$

čia:

GAP - skirtumas tarp tų pačių terminų jautrių palūkanų normų aktyvų (JPA) ir jautrių palūkanų normų pasyvų (JPP).

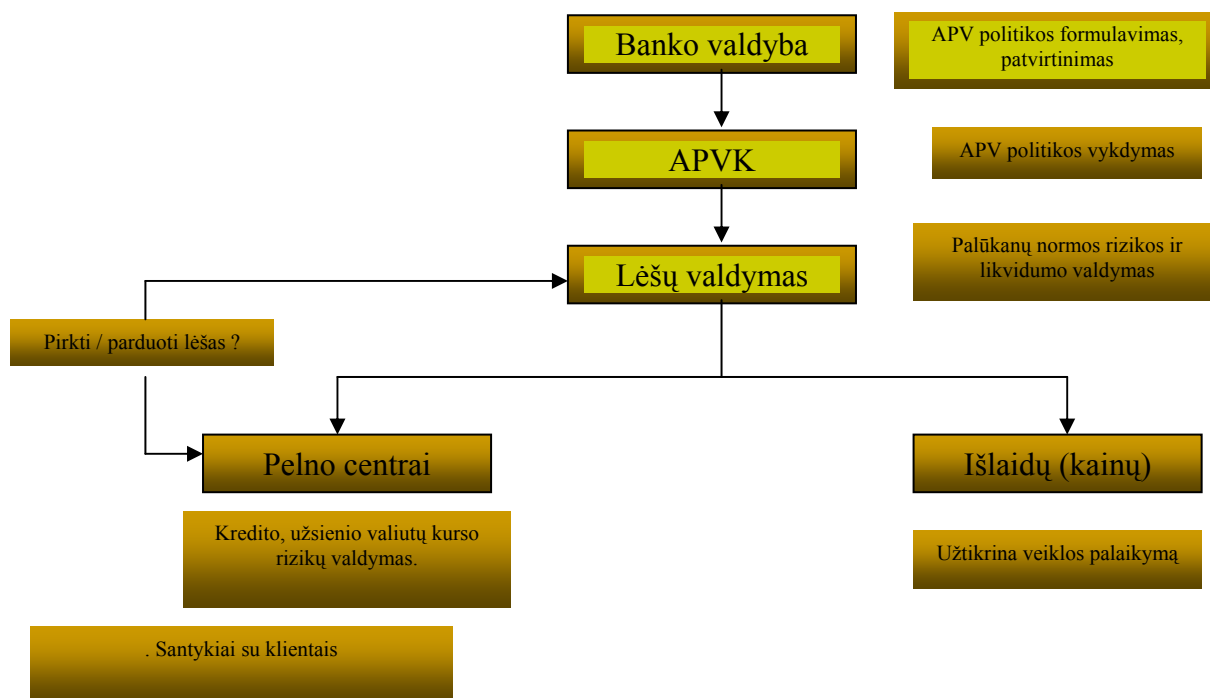
Buhalterinis APV modelis yra labai svarbus, tačiau nepilnas, nes jis neparodo, kaip palūkanų normos pasikeitimai įtakos banko kapitalo vertę, o taip pat neįjungtus į balansą nebalansinius straipsnius.

Legenzova (2001) teigia, kad kartu su buhalteriniu modeliu plačiai naudojamas **ekonominis modelis**, kurio esmė – banko kapitalo vertės nustatymas priklausomai nuo rinkos sąlygų pasikeitimų. Tai yra labai svarbu, nes rinkos palūkanų normos pasikeitimai – tai signalas apie palūkanų normos riziką ir būsimąsias pajamas. Tam, kad nustatytume viso banko kapitalo rinkos vertę, būtina apskaičiuoti ne tik balansinio turto vertę, bet ir nebalansinių straipsnių vertę (kredito linijos, finansiniai būsimųjų sandorių kontraktai, palūkanų normos, opcionai). Balansinių ir nebalansinių straipsnių rinkos vertė nustatoma diskontuojant būsimąsias pajamas pagal šiandieninę palūkanų normą, t.y., būsimųjų pajamų esamąją vertę. Apibendrinant galima pasakyti, kad ekonominio modelio esmė – banko kapitalo jautrumas palūkanų normos pasikeitimams. Aišku, kad ekonominis modelis daug sudėtingesnis negu buhalterinis, todėl jis rečiau naudojamas praktikoje.

Reikia pažymėti, kad abu modeliai naudojami kaip vienas kitą papildantys, bet ne kaip pakaitalai. Tačiau būtų neteisinga apriboti APV platų funkcijų spektrą tik išvardintų modelių rėmuose. Geriau APV tikslus bei vykdomas funkcijas charakterizuoja aktyvų – pasyvų valdymo komiteto veiklos nagrinėjimas.

Aktyvų ir pasyvų valdymą banko valdyba paveda Aktyvų ir pasyvų valdymo komitetui. Komiteto funkcijos yra: siekti maksimalaus pelno, kontroliuoti ir vystyti banko aktyvus ir pasyvus, paskirstyti banko lėšas taip kad atitiktų pelno ir rizikos laipsnius, tobulinti valiutų keitimo, grynų pinigų sandorius, mažinti banko riziką priimant sprendimus, atsižvelgiant į likvidumą, palūkanų normos, valiutos kurso rizikas, užtikrinti kapitalo pakankamumą ir likvidumą, nustatyti siekiamas palūkanų normas ir produktų maržas, informuoti banko valdybą apie struktūrinių padalinių ir filialų APVK nurodymų nevykdymą bei pažeidimus. Banko valdyba kontroliuoja administruoja ir suformuluoja komiteto funkcijas. Aktyvų ir pasyvų komiteto politika privalo atitikti bankininkystės įstatymus ir kitus bankų veiklą nustatančius teisės aktus.

Daug funkcijų ir pareigų APVK gali sėkmingai vystyti tik esant kompiuterizuotai finansinio modeliavimo sistemai bei kompiuterizuotai buhalterinės apskaitos sistemai viso banko mastu (įtraukiant visus filialus). Tokio lygio kompiuterizavimas dar nėra pasiektas nei viename iš Lietuvoje veikiančių bankų.

3 pav. APV organizavimas

Šaltinis: Jasevičienė, F., Miniotienė R., Stankevičienė V. (2000) *Bankų rizikos: sisteminis požiūris*.

Aktyvų ir pasyvų komiteto veiklą apibūdina jo vykdomos pagrindinės **funkcijos**:

- aktyvų ir pasyvų politikos formavimo vystymas, kuris privalo būti pateiktas valdybai;
- lėšų valdymo politikos formavimas, kuris taip pat privalo būti pateiktas valdybai;
- politikos formuluočių peržiūrėjimas ne rečiau kaip kasmet ir šios peržiūros rezultatų pateikimas valdybai;
- aktyvų ir pasyvų valdymo proceso ir su juo susijusių procedūrų vystymas, įskaitant monitoringą (informacijos apie valdymo objektą ir aplinką surinkimą) ir ataskaitų (atskaitomybės) sistemas;
 - finansinės veiklos tikslų nustatymas;
 - aktyvų ir pasyvų strategijos bei taktikos vystymas;
 - priežiūra valdymo informacinių sistemų, kurios periodiškai teikia informaciją ir duomenis, būtinus komitetui atlikti verslo planavimo bei aktyvų ir pasyvų valdymo funkcijas(Staškevičius J.A., Jocienė A., 1999)

Taip pat būtų tikslinga sudaryti **APVK pareigų** sąrašą, kuriame būtų aptartos svarbiausios šio komiteto pareigos:

- stebėti bei aptarti aktyvų ir pasyvų valdymo strategijos ir taktikos būklę bei rezultatus;
- išmatuoti banko veiklos rezultatus ir juos palyginti su planuotais ir, jei įmanoma, su panašių bankų atitinkamais rezultatais;
- nuolat stebėti rinkos palūkanų normų pasikeitimus;
- peržiūrėti ataskaitas, atspindinčias palūkanų normų jautrumą. Išnagrinėti palūkanų normos rizikos poveikį investicijų strategijai ir pagrindiniams banko veiklos rezultatiniais rodikliams;
 - vykdyti metinio pelno plano rengimo priežiūrą;
 - APVK privalo būti atsakingas už banko kapitalo pakankamumo monitoringą;
 - APVK prižiūri kapitalo plano (pvz., 3 m.) rengimą, kuris patenkintų kapitalo pakankamumo reikalavimus (pagal įstatymų numatytą tvarką), numatytų kapitalo ir aktyvų augimą, būsimą plėtimąsi, paskolų nuostolius bei pajamas;
 - APVK kasmet formuluoja finansinės veiklos rodiklius einamiesiems metams ir vidutinės trukmės laikotarpiui (3 m.): pajamos/kapitalas, pajamos/aktyvai, aktyvų augimas, grynoji palūkanų marža, santykiniai ne palūkanų pajamų ir išlaidų rodikliai;
 - nustatyti ir kontroliuoti likvidumo lygį;
 - palūkanų normos rizikos valdymas: matavimas, strategijos ir taktikos nustatymas;
 - nustatyti įvairius limitus;
 - balanso struktūros valdymas;
 - banko politikos, teisinių aktų ir normatyvų vykdymas;
 - reguliariai atsiskaityti valdybai ir tarybai.

Egzistuojančios kompiuterinės sistemos geriausiu atveju leidžia analizuoti veiklos rezultatus, tačiau prognozavimas (ypač ilgalaikis) kol kas yra neįmanomas.

Tokiu būdu, išnagrinėjus bankų aktyvų ir pasyvų valdymo metodus, tikslus ir funkcijas, galime pereiti prie aktyvų ir pasyvų sdėtinių dalių.

1.2. Aktyvų ir pasyvų valdymo sudėtinės dalys

Aktyvų ir pasyvų valdymo tikslas - koordinuoti banko aktyvų ir pasyvų reguliavimą siekiant didinti banko akcinio kapitalo rinkos vertę, formuoti banko finansinę ir komercinę politiką, siekti optimalaus banko kapitalo investavimo, atsižvelgiant į likvidumo, palūkanų normos rizikas, užtikrinti banko veiklos riziką ribojančių normatyvų laikymąsi, palaikyti reikiamą banko mokumo

poziciją ir daryti pataisymus, kad būtų pasiekti banko tikslai (Miller, Ban-Huz (2000); Vinogradova (2001); Kreinina (1998)). APV priklauso nuo tų pačių veiksmų, kurie veikia bankų riziką ir jų pajamas.

Siekiant garantuoti stabilų grynujų palūkanų pajamų srauto didėjimą, banko aktyvai ir pasyvai turi būti valdomi taip, kad klientams būtų patraukli pajamų norma nustatytam kapitalo ir likvidumo lygiui. Tai galima padaryti sukuriant tokį banko finansinio valdymo planavimo ir kontrolės mechanizmą, kurio esmė - koordinuoti ir valdyti kartu aktyvus ir pasyvus.

Pasak Jocienės (2000) aktyvų ir pasyvų valdymas apima:

1. Likvidumo valdymas, mokėjimo terminų keitimas:

- formuoja aktyvų ir pasyvų valdymo politiką,
- reguliuoja balanso struktūrą,
- nustato finansinės veiklos tikslus.

2. Palūkanų normų nepastovumą, užsienio valiutų pirkimo-pardavimo riziką:

- nustato įvairius rizikos apribojimus, arba limitus,
- plėtoja valiutų pirkimo-pardavimo valdymo strategiją bei taktiką,
- palūkanų normų nepastovumo valdymas.

3. Produkto įkainojimas:

- sandorių įkainių nustatymas,
- žinių rinkimas finansavimo galimybėms gerinti ir tobulinti.

Jasienės M. (1998) teigimu aktyvų ir pasyvų valdymas apima operatyvinius, vidutinius, ilgalaikius tikslus.

Operatyviniai tikslai, nukreipti gerinti aktyvų kokybę, įmanomi šiomis priemonėmis:

- aktyvų kokybės lygio kėlimas;
- vertybinių popierių portfelio peržiūrėjimas, susidariusioms problemoms spręsti;
- paskolų kainų kėlimas, leidžiantis padengti tikėtinus infliacijos nuostolius.

Vidutiniai tikslai yra orientuoti aktyvų ir saugaus turto pervedimą, į vidutines rinkas komercines paskolas. **Ilgalaikiai tikslai**, apima naujų paslaugų kitose geografinėse vietose, diegimą.

Anot Jasienės (1998), toks valdymas ne visada buvo efektyvus, ypač ekonominio vystymosi lėtėjimo arba nuosmukio laikotarpiais. Paskolos dažnai buvo pratęsiamos, restruktūrizuojamos, o visa tai bankus verčia ieškoti naujų lėšų šaltinių. Augant paskolų paklausai,

bankai privalo valdyti ir pasyvus. Šios naujos išpareigojimų valdymo strategijos tikslas yra kontroliuoti lėšų šaltinius, didžiausią dėmesį skiriant jų kainai. Dėl šios priežasties yra kuriamos naujos patrauklios klientams indėlių ir sąskaitų rūšys, diegiamos naujos bankinės paslaugos.

Kai kurių autorių nuomone (Jasienė, 1998), kol komerciniai bankai turėjo pakankamai pigių ir nesunkiai prieinamų lėšų iš einamųjų atsiskaitomųjų sąskaitų ir indėlių, pagrindinė valdymo problema buvo ne pasyvai, o aktyvai. Bankams reikėjo tik priimti sprendimą, kaip pelningiau panaudoti pritrauktas lėšas. Toks aktyvų valdymo būdas buvo tinkamas, kai palūkanų normos buvo reguliuojamos (pastovus jų lygis ar kitimo tendencija). Šiuo atveju bankai labai priklauso nuo savo klientų bei turi panašias lėšų pritraukimo galimybes. Dėl šios priežasties pagrindinė bankų strategija yra rinkodaros priemonių plėtojimas, t. y. klientams patogus skyrių ir filialų kūrimas, klientų aptarnavimo kokybės gerinimas. Didžiąją paskolų dalį sudaro trumpalaikės paskolos, jų paklausa priklauso nuo įvairių veiksnių, sezoninių poreikių.

Užsienio mokslininkai (Miller, Ban-Huz, 2000; Kiduel, Peterson, Blekuet, 2000), teigia, kad optimaliausias aktyvų valdymo būdas yra toks paskolų ir investicijų suteikimas, kuris gali duoti didžiausią pelną, esant rizikos laipsniui, kuris yra priimtinas banko vadovybei. Tačiau fondų valdymą apsunkina daug įvairių veiksnių. Visų pirma, bankai yra labiausiai reguliuojama verslo šaka, kadangi jie turi paskirstyti lėšas griežtai pagal įstatymus ir priežiūros institucijų reikalavimus. Antra, santykiai tarp bankų ir jų klientų, imančių paskolas ir laikančių lėšas, yra paremti pasitikėjimu ir pagalba. Pagaliau, komercinių bankų akcininkai, kaip ir visi kiti akcininkai, tikisi pajamų normos, kuri atitiktų investicijų riziką bei santykinį pelningumą iš analogiškų investicijų.

Lavrušin (2003) nuomone, dažniausiai didžiąją dalį pritrauktų lėšų bankas turi išmokėti iki pareikalavimo arba po labai trumpo termino. Indėliai iki pareikalavimo be abejo yra išmokami pagal pirmą kliento pageidavimą. Norint atsiimti terminuotus indėlius arba taupomuosius indėlius yra būtinas išankstinis pranešimas bankui, tačiau paprastai bankai taupomuosius indėlius laiko būtinus išmokėjimui kaip iki pareikalavimo. Štai kodėl svarbiausia išmintingo banko valdymo sąlyga yra sugebėjimas tenkinti indėlininkų interesus. Antroji sąlyga – pakankamas lėšų dydis, kad užtikrinti teisėtus banko klientų poreikius gauti kreditą.

Analizuojant įvairių tyrimų rezultatus, galima teigti, kad egzistuoja glaudus tarpusavio ryšys tarp banko aktyvų ir pasyvų. Likvidumą galima užtikrinti palaikant aukštą grynujų pinigų kasoje lygį arba investuojant lėšas į didelį likvidumą turinčius aktyvus, o taip pat suteikiant bankui galimybę pritraukti naujus indėlius bei skolintis pinigus iš kitų šaltinių. Didelis indėlių sumos nepastovumas, reikalavimas anksčiau laiko gražinti skolas taip pat sąlygoja būtinybę turėti daugiau likvidžių aktyvų. Be to egzistuoja tiesioginis ryšys tarp banko išlaidų susijusių su indėliais

ir paskolų lėšomis - iš vienos pusės ir su pajamomis iš įvairių operacijų su aktyvais – iš kitos. Didinti banko operacijų pelningumą, neišeinat už banko likvidumo ribų, padeda kruopštus palyginimas pritrauktų lėšų ribinių sąnaudų ir ribinių pajamų iš kreditų investicijų.

Šiuo laikotarpiu pastebimas svarus aktyvų padidėjimas, išaugęs paskolų skaičius verslui plėtoti, tačiau matoma ir laiku nesugražintų paskolų augimo tendencija – tai rodo bankininkų nesugebėjimą tinkamai įvertinti skolininkų mokumo bei patikimumo, įstatyminės bazės silpnumą, neveiksmingumą bankų veiklos kontrolę.

Užsienio investicijos į Lietuvos bankus sustiprino jų konkurencingumą tiek tiesiogine prasme, sustiprino aktyvų ir pasyvų strategiją, padidinant komercinių bankų akcinį kapitalą, tiek ir netiesioginę – užsienio investuotojų atstovai tapo bankų valdymo organų nariais ir taip galėjo perteikti valdymo patirtį. Kapitalo sujungimas su užsienio partneriais, kaip rodo Lietuvos banko duomenys yra svarbus sprendimas tolimesnėje komercinių bankų veikloje, ypač aktyvų ir pasyvų valdyme, nes yra atsižvelgiama į partnerių nuomonę. Kaip rodo užsienio patirtis, sprendimų priėmimas susijungimo stadijoje Amburgey ir Miner nurodo, kad varomoji jėga yra partnerių atrinkime, ir pabrėžia, kad bankai veikia ilgą laiką, vysto darbų eigą iš kompetencijos, kurios tampa nepriklausomais varikliais tolimesnėje veikloje (Li, Rowley, 2002).

Standartinės buhalterinės apskaitos formos, kurios nusako banko aktyvų ir pasyvų sudėtį, palyginti mažai atskleidžia tą rizikos laipsnį, kurį bankai patiria dėl palūkanų normų ir tarptautinių pinigų rinkų svyravimų. Aktyvų – pasyvų valdymo skyriaus funkcija ir yra analizuoti tas palėptas rizikas ir garantuoti, kad bankas rizikuoja tiek, kiek tai yra susiję su jo pelningumu. APVK svarstys ne tik punktus, užpajamuotus balanse, bet ir dideles rizikingas sumas, susijusias su garantijomis, išipareigojimais ir kitais dokumentais. Daugelis bankų kontroliuoja savo rizikos dydį rinkoje per APVK. Jame turėtų būti išdo atstovai, kurie pateiktų analizę ir rekomendacijas, taip pat patyrę specialistai, užsiimantys pagrindinėmis operacijomis, pavyzdžiui, komerciniais kreditais, bendrovių kreditavimu ir pinigų rinkos operacijomis, kad tinkamai būtų galima apsvarstyti ir suprasti atskirų sprendimų poveikį bendrai banko veiklai. Įprastai APVK pirmininkauja banko valdytojas, komitetas turi įgaliojimus vetuoti arba priimti jo siūlymus. Be aukščiau minėtų trijų pagrindinių klausimų, APVK svarsto dar ir šiuos:

- aktyvų ir pasyvų portfelio sudėtį,
- banko pavadinimo (prestižo) protingą panaudojimą.

Aktyvų ir pasyvų valdymo problemų konkurencijos pokyčių komercinių bankų sistemoje vertinimas ir etapai vyksta atsižvelgiant į atskirų Lietuvos komercinių bankų kūrimąsi, strategijas, plėtrą, veiklos sutrikimus, pagrindinius šalyje vykusius politinius, ekonominius bei visuomeninius procesus.

Komerciniai bankai plačiai naudoja pritrauktas lėšas. Pagrindinis pritrauktų lėšų šaltinis yra – depozitai, kurie paprastai sudaro iki 90 proc. visų banko pasyvų. Kiti šaltiniai – įnašai į nustatytą fondą (pardavimas dividendų ir akcijų pirminiams turėtojams, atskaitymai iš pelno formavimui ir didinimui fondų, nedepozitinės operacijos.

Plačiąja prasme pasyvinių operacijų valdymas suprantamas (Rid, Kotter, Gill, Smit, 1991), kaip veikla susijusi su indėlininkų ir kitų kreditorių lėšų pritraukimu ir atitinkamos lėšų kombinacijos nustatymu konkrečiam bankui. Siaurąja prasme pasyvų valdymas suprantamas kaip banko likvidumo užtikrinimas, esant reikalui aktyviai išieškant paskolintas lėšas.

Mishkin (1994) nuomone, norint, kad būtų užtikrintas stabilus grynųjų palūkanų pajamų srauto didėjimas, klientams patraukli pajamų norma nustatytam kapitalo ir likvidumo lygiui, banko aktyvai bei pasyvai privalo būti valdomi, kuriant atitinkamas valdymo strategijas. Visa tai galima pasiekti, sukūrus banko finansinio valdymo planavimo ir kontrolės mechanizmą, kurio esmė būtų koordinuoti ir valdyti kartu ir aktyvus, ir pasyvus.

Darbo autoriaus nuomone, tikslinga pateikti detalesnę visų šių klausimų analizę.

1.2.1. Pasyvų struktūra ir jų formavimo principai

Pasyvų dalyje parodomi banko įsipareigojimai ir klientams, ir akcininkams. Kitaip tariant, banko pasyvas – tai klientų ir banko savininkų, tai yra akcininkų, nuosavybė.

Blank (2002) nuomone, komercinių bankų pasyvų struktūrą galima suskirstyti į:

- Banko savininkų reikalavimus, vadinamus nuosavu kapitalu;
- Ne savininkų reikalavimus, vadinamus įsipareigojimais.

Svarbiausią ir dažną pagrindinę bankų pasyvų dalį sudaro klientų lėšos. Tai – einamosios sąskaitos, terminuoti indėliai – ir juridinių, ir fizinių asmenų, rezidentų ir nerezidentų. Kaip rodo tyrimai (Masilionio, 1998) *indėliai* yra pagrindinis bankų įsipareigojimų straipsnis. Lietuvos komerciniai bankai indėliuose sukauptų lėšų finansuoja 60-80% savo turto (aktyvų).

Komerciniuose bankuose indėliai suskirstomi:

1. Terminuoti indėliai;
2. Indėliai iki pareikalavimo.

Terminuotus indėlius dar galima suskirstyti:

1. Taupomieji indėliai;
2. Kaupiamieji indėliai.

Indėlius taip pat galima klasifikuoti pagal jų šaltinius:

1. Individualūs gyventojų indėliai;
2. Įmonių ir organizacijų lėšos;

3. Bankų ir kitų finansinių institucijų lėšos.

Terminuotas indėlis, tai yra tam tikram laikui atiduota saugoti pinigų suma, kurią nustatytą laiką pagal pasirašytą sutartį negalima paimti iš sąskaitos. Nutraukus sutartį indėlį galima paimti, tačiau netenkama priskaičiuotų palūkanų. Už terminuotus indėlius komerciniai bankai moka didesnes palūkanas. Terminuotų indėlių palūkanos priklauso nuo: sumos, pasirinktos indėlio trukmės.

Yra terminuoti depozitų sertifikatai – tai piniginiai dokumentai, liudijantys pinigų įnešimą į banką tam tikram laikotarpiui. Bankai ir klientai derasi dėl indėlio termino, palūkanų ir sumos.

Indėliai iki pareikalavimo – tai neterminuoti indėliai su teise bet kuriuo metu pareikalauti viso indėlio sumos ar jo dalies išmokėjimo. Yra sudaroma sąskaita, į kurią galima gauti grynuosius pinigus arba išrašyti čekį. Už indėlius iki pareikalavimo mokamos palūkanos.

Taupomasis indėlius – tai neterminuotas indėlis, leidžiantis neapibrėžtą laiką saugiai ir patogiai taupyti pinigus. Šio indėlio privalumas, kad indėlį bet kada galima papildyti.

Kaupiamasis indėlis – tai terminuotas indėlis, kurį galima nuolat papildyti. Šio indėlio privalumas, kad prireikus galima atsiimti dalį indėlio lėšų neprarandant sukauptų palūkanų.

Bankų nebalansiniai įsipareigojimai atskleidžia galimas banko prievoles ateityje. Tai labai svarbi informacija banko veiklos ir jos rezultatų analizei. Gali būti, kad banko veikla artimiausiu metu taps dar labiau rizikinga ir bus daromas neigiamas poveikis banko finansinei būklei. Nebalansiniai įsipareigojimai skirstomi į tokias pagrindines grupes:

- suteiktos garantijos ir laidavimai;
- įsipareigojimai išleisti akredityvus;
- įsipareigojimai pirkti (parduoti) valiutą;
- kiti įsipareigojimai.

Pagal Lietuvos banko reikalavimus komerciniai bankai privalo atskirai nurodyti įsiskolinimus centriniams bankams, kredito įstaigų lėšas ir indėlius bei akredityvus.

Pritrauktų lėšų šaltiniai be įvairių indėlių gali būti piniginiai fondai (privatizavimo, žemės ūkio ir kiti fondai), kuriuos bankas savarankiškai pritraukia, paskolos iš kitų bankų, išleisti skolų vertybiniai popieriai (obligacijos) ir kiti įsipareigojimai. Prie kitų įsipareigojimų reikia priskirti apmokėtą. Bet neįregistruotą akcinį kapitalą, tranzitines sąskaitas, susikaupusias išlaidas ir pan.

Banko pasyvus sudaro ir banko kapitalas. Nuosavoms lėšoms priskiriamas banko kapitalas. Jis skirstomas į pagrindinį ir papildomą.

Pasak, Ivaškevičiaus (1997), pagrindinis kapitalas yra lygus įregistruoto akcinio kapitalo, atsargos kapitalo, gyventojų depozitų draudimo kapitalo ir savanoriškai nepaskirstyto pelno sumai.

Įregistruotas akcinis kapitalas - tai apmokėtas ir Lietuvos banke įregistruotas akcinis kapitalas, kurį sudaro banko steigėjų ir akcininkų lėšos, sumokėtos už akcijas. *Atsargos kapitalas* – tai rezervai, sukaupti pagal Lietuvos banko reikalavimus. Jie laikomi pagrindiniu kapitalu ir yra pastovūs iki banko likvidavimo. *Gyventojų depozitų draudimo kapitalas* – tai depozitorių interesams ginti sukaupti rezervai (0,45 procentai nuo indėlių sumos). *Savanoriškai nepaskirstytas pelnas* – tai nepaskirstyto pelno likučio dalis, kuri akcininkų visuotinio susirinkimo sprendimu gali būti ateityje nukreipta papildomam akcijų išleidimui.

Papildomas kapitalas yra lygus bendrosios paskirties rezervų paskolų nuostoliams padengti, kitų bendrosios paskirties rezervų, emisijos skirtumo, pagrindinių priemonių perkainojimo rezervų ir einamųjų metų nepaskirstyto pelno sumai (Ivaškevičius, 1997).

Autoriaus teigimu *bendrosios paskirties rezervai galimiems paskolų nuostoliams padengti* – tai rezervai sukaupti būsimų nuostolių dengimui dėl tokių paskolų, kurios dar neidentifikuotos kaip blogos ar abejotinos. *Kiti bendrosios paskirties rezervai* – tai praėjusių metų nepaskirstytas pelnas, o taip pat pelnas nukreiptas į išplėtimo fondus. *Emisinis skirtumas* – tai skirtumas tarp akcijos pardavimo ir nominaliosios vertės. *Pagrindinių priemonių perkainojimo rezervai* – tai pagrindinių priemonių vertės padidėjimas dėl jų perkainavimo ar indeksavimo Vyriausybės sprendimu. *Einamųjų metų nepaskirstytas pelnas* yra laikino pobūdžio, jame kaupiami akcininkams dar neišmokėti dividendai ir rezervuose neišskaitytos lėšos.

Nuosavos lėšos sudaro tik nedidelę dalį banko išteklių. Pagrindinę finansinių lėšų dalį sudaro *įsipareigojimai – skolintos lėšos*.

Todėl įvairūs autoriai, kaip Ivaškevičius (1997); Blank (2002); Bartlop, Maknoton (1994), *įsipareigojimuose* išskiria šias stambias finansinių išteklių grupes:

- skolos bankams ir kitoms finansinėms institucijoms, tarp jų paskolos ir depozitai;
- depozitai;
- skolų vertybiniai popieriai;
- kiti įsipareigojimai.

Skolos bankams ir kitoms finansinėms institucijoms – tai paskolos ir overdraftai kituose bankuose ir kitose finansinėse institucijose. Overdraftai yra banko apmokėjimo duomenų vertė, viršijanti klientų sąskaitose esančias lėšas.

Depozitai – tai piniginės lėšos, patikėtos bankams saugoti ir naudoti, kurios turi būti gražinamos su palūkanomis ar be jų, sutartu terminu ar po termino, depozitoriui pateikus banko pranešimą. Šioje eilutėje taip pat atvaizduojamos garantijų ir akredityvų padengimo sąskaitos.

Skolų vertybiniai popieriai – tai banko išduoti depozitų pažymėjimai, kuriuos pradinis depozitorius gali toliau parduoti. Jie išduodami trumpam terminui.

Pasyvų valdymas galima banke organizuoti kaip savarankišką veiklą, sprendžiant lėšų pritraukimo klausimus. Tačiau svarbu, kad banke neatsirastų lėšų, neduodančių pelno, išskyrus tą jų dalį, kuri garantuoja būtinų rezervų formavimą, pritraukti kreditinius resursus, būtinus atitinkamų bankų įsipareigojimų klientams ir aktyvinių operacijų plėtimui; garantuoti pelno gavimą komercinių bankų pritrauktų pigių resursų sąskaita. Iš kitos pusės labai svarbu įvertinti kokia kaina yra pritraukiamos lėšos, kokio termino lėšos yra reikalingos – kokią kainą bankas pasiryžęs mokėti, o kada lėšų pritraukimas turi būti apribojamas.

1.2.2. Aktyvų struktūra ir jų formavimo principai

Bankų aktyvai, skirtingai ne kitų juridinių asmenų turtas, iš esmės sudaryti ne iš fizinių aktyvų. Didžioji bankų aktyvų dalis – tai reikalavimai fiziniams asmenims, įmonėms, organizacijoms, Vyriausybei, kitiems bankams.

Aktyvai yra sudaryti iš šių elementų:

- gryniesi pinigai (nacionalinė ir užsienio valiuta), taurieji metalai ir kitos vertybės;
- lėšos centriniuose bankuose kiekvienu pareikalavimu;
- lėšos bankuose ir kitose finansinėse institucijose kiekvienu pareikalavimu;
- Lietuvos Respublikos vyriausybės ir valstybių, įtrauktų į šalių, kurios taikoma mažesnė turto rizika, sąrašą, vyriausybių bei centrinių bankų išleisti vertybiniai popieriai (trumpalaikiai ir ilgalaikiai);
- kitos lėšos (išdo vertybiniai popieriai, trumpalaikiai pinigų rinkos depozitai, indėlio sertifikatai ir pan).

Daugelio autorių (Vaškėlaičio V.,(2003) Jasienės M., (1998) nuomone visus banko aktyvus galima suklasifikuoti pagal: pelningumo ir likvidumo laipsnį. Pelningiausias banko aktyvais galima laikyti ilgalaikes ir trumpalaikes paskolas bei investicijas į vertybinius popierius.

Pagrindinis likvidaus turto bruožas yra tas, kad jį galima greitai paversti pinigais, neprarandant žymios šio turto vertės. Todėl likvidus turtas įtraukiamas į balansinę ataskaitą pagal rinkos kainą. Mažai likvidžios yra bankinės paskolos, nes atgauti paskolas prieš terminą yra beveik neįmanoma.

Aktyvų straipsnyje pinigai ir lėšos Centriniam banke paprastai parodomi komerciniame banke esantys banknotai ir monetos, kitos mokėjimo priemonės, taurieji metalai ir pan. Centriniam banke komerciniai bankai laiko savo lėšas nacionaline valiuta pagal reguliavimo taisykles – tai specialieji depozitai ir privalomosios atsargos. Didelę komercinių bankų aktyvų dalį sudaro lėšos kituose bankuose ir finansinėse institucijose. Tai – nostro sąskaitos (banko sąskaita banke korespondente) bankuose korespondentuose, pagal tarpbankinio kredito sutartis suteiktos paskolos, įvairūs depozitai kitose finansinėse institucijose. Paprastai paskolos sudaro svarbiausią banko aktyvų dalį. Į ją įtraukiami suteiktieji kreditai visų nuosavybės rūšių įmonėms, organizacijoms, taip pat kreditai fiziniams asmenims.

Aktyvinių operacijų metu bankas panaudoja sukauptus išteklius ir paverčia juos turtu bei nukreipia pelnui gauti. Nors komercinių bankų pagrindinis tikslas yra pelno gavimas, tačiau daugelio autorių nuomone (Blank, 2002), bankai negali visas lėšas skirti didelį pelną duodančioms operacijoms (pavyzdžiui, teikti kreditams), kadangi bankai atlikdami aktyvines operacijas, tuo pačiu turi užtikrinti pritrauktų lėšų gražinimą jų savininkams, taip pat palaikant tam tikrą likvidumo lygį, išmintingai paskirstyti riziką pagal įdėjimų rūšis, laikytis įvairių teisės aktų normų, bankų kontrolės institucijų nutarimų ir nurodymų, o taip pat kreditų politikos reikalavimų, kuriuos nustato šalies vyriausybė.

Kai kurie autoriai (Blank, 2002), komercinių bankų aktyvuose išskiria keturias jų pagrindines grupes:

- kasa ir jai prilygintos lėšos;
- investicijos į vertybinius popierius;
- paskolos;
- pagrindiniai fondai.

Pagal Lietuvos banko valdybos nutarimą „Dėl bankų atskaitomybės formų patvirtinimo“, *kasą ir jai prilygintas lėšas* sudaro gryniesi pinigai, kuriems priskiriami grynųjų pinigų ir kelioninių čekių likučiai kasoje ir kelyje; tauriųjų metalų atsargos ir lėšos centriniuose bankuose – tai visos piniginės lėšos Lietuvos banke ir kitų valstybių centriniuose bankuose; lėšos bankuose ir kitose finansinėse organizacijose. Kitoms finansinėms institucijoms priskiriamos organizacijos, kurios daugiausiai užsiima finansine veikla, tačiau neturi licenzijos bankinei veiklai (draudimo įmonės, investicinės bendrovės, kurių pagrindinė veikla yra pirkti bei parduoti akcijas kitose kompanijose ir kt.).

Investicijas į vertybinius popierius sudaro investicijos į akcijas, obligacijas ir kitus nuosavybės ir skolos dokumentus, naudojamus vykdant finansines operacijas privačiame bei valstybiniame sektoriuje; į įsigytas akcijas - banko nupirktas kitų įmonių akcijas, t. y. ilgalaikės

investicijos, tarp jų akcijos įsigytos kitose institucijose (Pasaulinėje tarpbankinių finansinių ryšių organizacijoje SWIFT).

Paskolas sudaro suteiktos paskolos (įskaitant overdraftą), išduotos ir laiku negražintos paskolos, diskontuoti vekseliai – prieš mokėjimo terminus nupirkti vekseliai ir paskolos už lėšas, gautas iš užsienio bankų tiesiogiai arba per vyriausybę; suteiktos paskolos už specialių skolinimo fondų lėšas – už kreditinius išteklius, gautus iš tarptautinių kredito organizacijų.

Įdėjimai į pagrindinius fondus sudaro investicijos į banko pastatus, kitą nekilnojamąjį turtą, žemę įrengimus, transporto priemones ir nematerialius fondus – turtą, kurio negalima apčiuopti (intelektinę produkciją, kompiuterines programas, prestižą, firmos vardą ir kt.). Bankuose šie įdėjimai skirtingai nuo gamybinių įmonių, nėra dideli.

Kiti aktyvai apima tranzitines sąskaitas – sumas, kurios jų gavimo metu negali būti įrašytos į atitinkamas sąskaitas pagal priklausymą; sukauptas pajamas – apskaičiuotas, bet dar negautas palūkanas už suteiktas paskolas, įrenginių nuomą. Pagal tarptautinius apskaitos principus ir LR Vyriausybės nutarimas Nr. 804 pajamos, apskaitoje turi būti atvaizduotos tuo ataskaitiniu periodu, kada jos uždirbtos. Taip pat, nepriklausomai nuo palūkanų sumokėjimo termino, numatyto paskolos sutartyje, palūkanos turi būti apskaičiuojamos kas mėnesį ir kaupiamos didėjančiomis sumomis, iki bus sumokėtos. Jose atspindimos ir laiku negražintos palūkanos; kiti debitoriai – tai neužbaigtos valiutų pirkimo ir pardavimo operacijos ir kiti debitoriai iš bankinės veiklos.

Vaškelaitis (2003) teigia, kad bankų praktikoje reiktų vadovautis šiomis tirimais taisyklėmis:

1. Komercinis bankas gali išlaikyti savo likvidumą, jeigu jo aktyvai trumpalaikiai.
2. Komercinio banko likvidumą galima planuoti naudojant diversifikacinę investicinės politikos metodą, tai yra kai į kredito padengimo grafiką įtraukiamas būsimas paskolos ėmėjo pelnas.
3. Komercinis bankas yra likvidus tada, kai jo aktyvus galima parduoti ar perkelti kitiems kreditoriams ar investitoriams už grynuosius pinigus palyginti per trumpą laiką ir su minimalia rizika.

Iš esmės bankai, siekdami realizuoti šias idėjas privalo nuolat balansuoti tarp mokumo, pelningumo ir likvidumo. Tačiau reikia pažymėti, kad skirtingiems aktyvams yra būdingas skirtingas likvidumas.

Aktyvų valdymas priskiriamas prie svarbiausių komercinių bankų valdymo krypčių. Aktyvų valdymas įgyvendina numatytą atitinkamam periodui bankų politiką. Valdant aktyvus, keliamas toks uždavinys: užtikrinti pelningą komercinių bankų darbą, išlaikant jų balansų likvidumą. Tai įmanoma tik tikslingai keičiant aktyvus, remiantis besiformuojančios intuicijos

sistemine analize. Pasak, autoriaus Lisausko (1996), yra žinoma, kad skirtingi aktyvai duoda komerciniams bankams nevienodą pelną, turi skirtingą rizikos laipsnį. Todėl bankai turi suklasifikuoti visus aktyvus pagal lėšų įdėjimo terminus, jų pelningumą ir rizikos laipsnį. Aktyvų valdymo metodai priklauso nuo uždavinių, kuriuos bankai sprendžia atitinkamu laikotarpiu, ypatumų. Tuo pat metu aktyvų išdėstymo priklausomybė nuo pasyvų struktūros sąlygoja aktyvų valdymo teorijos sukūrimą ir jos įgyvendinimo metodiką.

Tokiu būdu bankų aktyvų valdymas suprantamas kaip pritrauktų lėšų paskirstymo būdai ir tvarka. Komercinių bankų atveju tai paskirstymas į grynuosius pinigus, investicijas, paskolas ir kitus aktyvus. Ypatingas dėmesys paskirstant lėšas skiriamas investicijoms į vertybinius popierius, operacijoms su paskolomis.

Tačiau banko lėšų paskirstymas į įvairių rūšių aktyvus priklauso nuo galiojančių įstatymų ir kitų teisės aktų, būtinybės palaikyti aukštą likvidumo lygį ir poreikio gauti pakankamai didelį pelną. Bandant išspręsti dilemą "Likvidumas – pelningumas" susiformavo trys aktyvų valdymo būdai, kurie skiriasi atsižvelgiant į tai, kas yra akcentuojama pačiame aktyvų valdymo procese ir iki kokio laipsnio naudojama kiekybinė analizė vertinant galimas alternatyvas. Nei vieno metodo negalima laikyti idealiu, kadangi kiekvienas turi savo privalumų ir trūkumų. Kiekvienas metodas turi elementus, kuriuos galima pritaikyti sprendžiant konkrečias atskiro banko problemas. Pats paprasčiausias taikymo atžvilgiu yra pirmas metodas, kuris vadinasi bendro lėšų fondo metodu.

Antras, aktyvų paskirstymo metodas yra susijęs siekiamu pašalinti pirmo metodo trūkumu. Trečias metodas yra susijęs su metodų panaudojimu valdyme ir analizėje, panaudojant kompiuterines programas.

Koks atskiras metodas bebūtų taikomas, kaip modelis paskirstymo lėšų į įvairius aktyvus, vadovybė banko turi nepamiršti santykio tarp rizikos ir pelno tarp atskirų kategorijų aktyvinių operacijų ir tarp atskirų rūšių kreditų ir investicijų kiekvienos kategorijos viduje. Patogi priemonė pasiekti tikslą gauti maksimalų pelną yra kruopštus palyginimas ribinių sąnaudų pritrauktoms lėšoms su galimomis ribinėmis pajamomis iš operacijų su aktyvais.

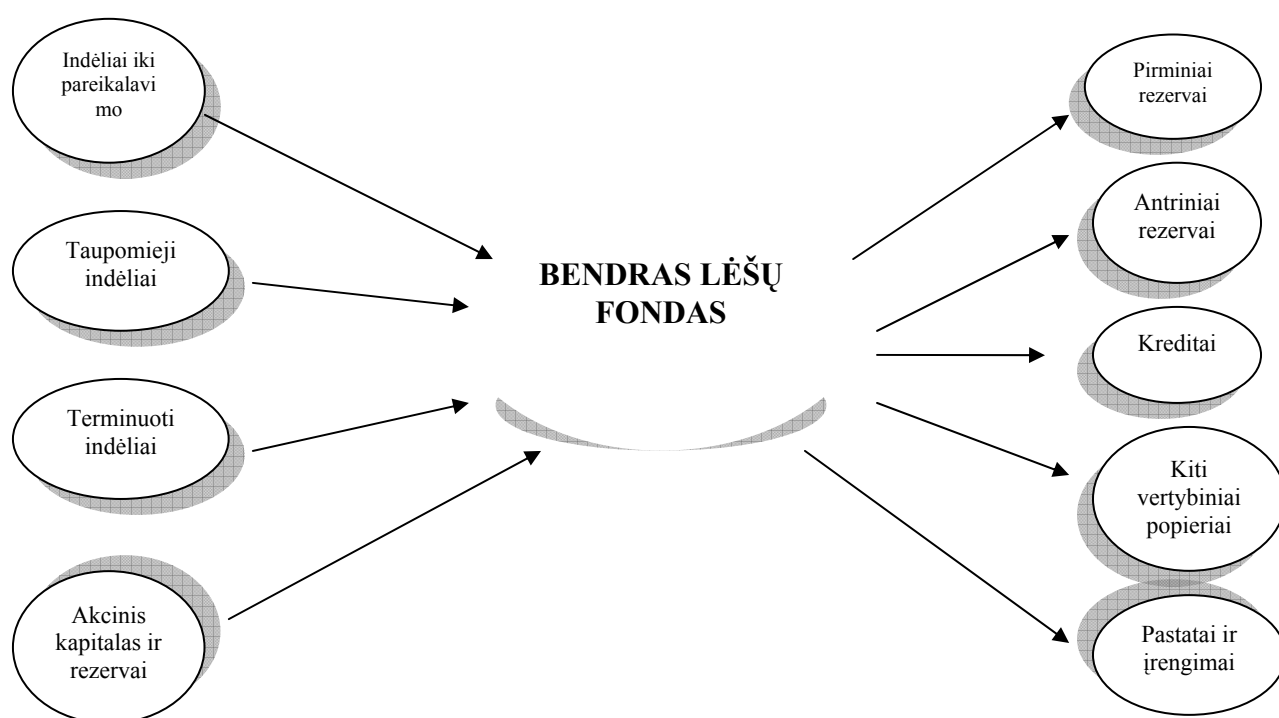
Lėšos už kurių paskirstymą atsako komercinio banko vadovybė, patenka iš įvairių šaltinių, įskaitant indėlius iki pareikalavimo, o taip pat nuosavą banko kapitalą. Nagrinėjamo metodo pagrindas yra visų resursų apjungimo idėja. Po to visos lėšos paskirstomos tarp tokių rūšių aktyvų (paskolos, valstybės vertybiniai popieriai, gryniesi pinigai ir t. t.), kurie laikomi būtinais. Naudojant *bendro lėšų fondo metodą*, vykdant konkrečią aktyvinę operaciją yra nesvarbu iš kokių šaltinių gautos lėšos, kol jų paskirstymas padeda pasiekti banko iškeltus tikslus.

Šis metodas įpareigoja banko vadovybę vienodai vadovautis likvidumo ir pelningumo principais. Dėl šios priežasties lėšos paskirstomos į tokios rūšies aktyvines operacijas,

kurios labiausiai atitinka šiuos principus. Lėšų skyrimo prioritetas suteikiamas tokioms aktyvinėms operacijoms, kurios tenkina tiek pelningumo, tiek likvidumo reikalavimus. Šis prioritetas parodo kokia piniginio vieneto (lito, dolerio) dalis turi būti nukreipta į pirmos arba antros dalies rezervus, panaudota teikti paskoloms ir pirkti vertybinius popierius, tam kad tai duotų pajamas. Investavimo klausimai į žemės sklypus, pastatus ir kitą nekilnojamąjį turtą parastai nagrinėjami atskirai (Ivaškevičius, 1997). Bendras lėšų fondo metodas, leidžiantis įvertinti banko aktyvų formavimo principus yra pavaizduotas 4 pav.

Lėšų šaltiniai

Lėšų paskirstymas

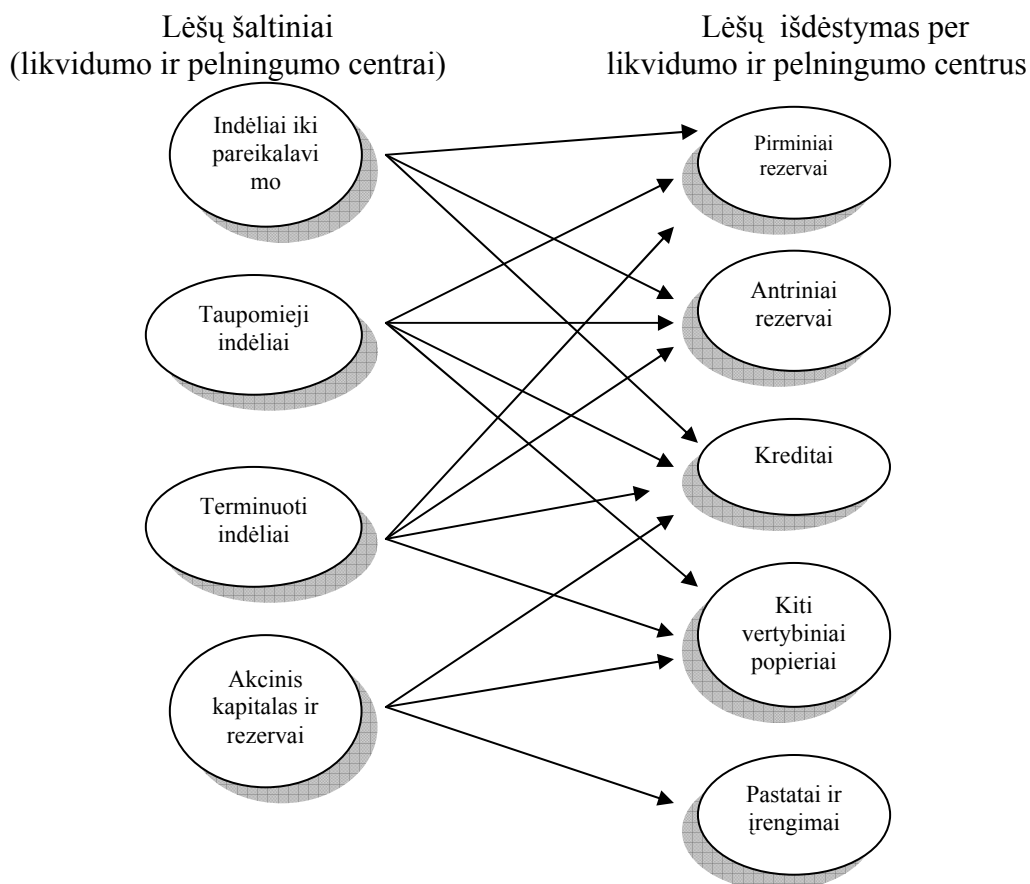
4 pav. Aktyvų valdymas bendro lėšų fondo modelis

Šaltinis: Рид Э., Коттер Р., Гилл Э., Смит Р. 1991. Комерческие банки/Пер. С. англ.– Москва: Прогресс, с. 106.

Naudojant aktyvų valdyme bendro lėšų fondo metodą, bankui suteikiamos didelės galimybės pasirinkti aktyvinių operacijų kategorijas. Šis metodas nustato prioritetus, kurie yra suformuluojami bendrai. Tuo pačiu didžiausias šio metodo trūkumas – neaiškūs aktyvų skirstymo į kategorijas kriterijai. Jų dydžiai nustatomi statistiniais metodais, pasiremus pasaulio bankų praktika, išvedant vidutinius šalies rodiklius. Tačiau kiekviename banke labai skirtingai traktuojamas likvidumo ir pelningumo santykis, todėl šie normatyvai dažnai yra individualizuojami.

Aktyvų paskirstymo modelyje numatyta, kad bankui reikalingų likvidžių lėšų apimtys priklauso nuo fondų kaupimo. Šiuo metodu bandoma atriboti lėšų šaltinius, pagal

privalomų rezervų normas ir jų apyvartos arba apyvartumo greitį. Pavyzdžiui, indėliui iki pareikalavimo reikia kur kas didesnės būtinų rezervų normos, palyginus su terminuotais ar taupomaisiais indėliais. Jų apyvartos greitis, kaip taisyklė, taip pat yra didesnis nei kitų rūšių indėlių, todėl didžioji dalis kiekvieno lito, įdėto iki pareikalavimo, turi būti nukreipiama į pirminius ir antrinius rezervus, o mažesnioji dalis į investicijas su garantuotu užstatu. Modelyje skiriami keli „likvidumo ir pelningumo centrai“ banko viduje, kurie panaudojami iš skirtingų šaltinių gautoms lėšoms kaupti. Šie centrai vadinami „bankais banko viduje“, kadangi lėšos kiekviename centre paskirstomos autonomiškai. Kitaip tariant, banke yra indėlių iki pareikalavimo bankas, terminuotų indėlių ir pagrindinio kapitalo bankas, ir jų lėšų paskirstymas pagal aktyvų rūšis yra nevienodas. Atsižvelgdama į lėšų priklausymą atskiriems centras jų pelningumo ir likvidumo požiūriu, banko vadovybė nustato jų panaudojimo tvarką kiekviename centre. Indėliai iki pareikalavimo turi būti geriausiai padengti būtinaisiais rezervais ir turėti didžiausią apyvartumą, siekiantį iki 30 – 50 apyvartų per metus. Taigi didžioji dalis indėlių iki pareikalavimo iš centro bus perkelta į pirminius rezervus (sakykime, vienu procentu daugiau nei nustatyta būtinų rezervų norma), likusi indėlių dalis daugiausiai bus perkelta į antrinius rezervus investuojant juos į trumpalaikius vyriausybinis vertybinius popierius, ir tik palyginti nedidelė dalis bus skirta trumpalaikiams komerciniams kreditams (Ivaškevičius, 1997). Šis metodas yra pavaizduotas 5 pav.

5 pav. Aktyvų valdymas aktyvų paskirstymo modelis

Šaltinis: Рид Э., Коттер Р., Гилл Э., Смит Р. 1991. Комерческие банки/Пер. с англ.– Москва: Прогресс, с. 106.

Mūsų supratimu didžiausias šio metodo privalumas yra likvidžių aktyvų dalies sumažėjimas ir papildomų lėšų įdėjimas į kreditus ir investicijas, kas sudaro sąlygas didėti pelno normai. Metodo šalininkai teigia, kad pelno norma padidėja pašalinus likvidžių aktyvų pervirši terminuotųjų indėlių ir pagrindinio kapitalo sąskaita. Tačiau šis metodas turi ir trūkumų, kurie sumažina jo efektyvumą. Nors „likvidumo – pelningumo centrų“ išskyrimas yra daugiausiai paremtas įvairių indėlių apyvartos greičiu, tačiau gali nebūti glaudaus ryšio tarp vieno ar kito indėlio apyvartos greičio ir bendros sumos tos grupės indėlių svyravimo. Lėšos, kurios yra padėtos į indėlius iki pareikalavimo, gali apsisukti iki 40 kartų per metus. Tuo metu, kai vieni klientai išima pinigus su čekiais, o kiti, priešingai įneša pinigus į bankus, indėlių iki pareikalavimo lėšų likučiai (kaip ir bendra banko depozitų įsiskolinimo suma) metų laikotarpyje gali svyruoti tik 10 % ribose. Kol bankas funkcionuoja, jo įsiskolinimas klientams pagal depozitus yra minimalus. Kaip rodo praktika, dalis lėšų, įdėtų į indėlių iki pareikalavimo niekada nebūna išimta, todėl pilnai pagrįstai gali būti investuota į ilgalaikius, labai pelningus vertybinius popierius (Ivaškevičius, 1997).

Kitų autorių nuomonę (Lavrušin, 2003) abu metodai turi dar vieną trūkumą, jie remiasi vidutiniu, o ne ribiniu likvidumo lygiu. Vidutinis santykis grynujų pinigų kasoje ir vyriausybės vertybinių popierių su bendra indėlių suma gali būti pakankamas, įvertinti bankų sistemos kaip visumos likvidumą, bet jis nenurodys atskiro banko vadovybei, kokia pinigų suma turi būti jo kasoje kitą savaitę, kad būtų galima patenkinti indėlių atsiėmimą ir paraiškas kreditui gauti. Tiksliai atskirų banko klientų sąskaitų analizė ir geras žinojimas vietos rinkos ūkinių ir finansinių sąlygų leis bankui nustatyti duoto momento grynujų pinigų poreikį. Šių metodų trūkumas yra ir tai, kad vienodai liečia tiek bendro lėšų fondo metodą, tiek aktyvų paskirstymo metodą. Taipogi abu metodai akcentuoja privalomųjų aktyvų likvidumą ir galimą indėlių atsėmimą, skirdami mažiau dėmesio būtinumui tenkinti klientų paraiškas gauti kreditą. Tuo tarpu gerai yra žinoma, kad suaktyvėjus verslo veiklai, išauga ir įdėjimai, ir kreditai. Jei ateis toks momentas, bankui be nustatytų privalomųjų rezervų, reikės tik nedaug papildomų likvidžių lėšų padengti indėlių atsiėmimą, ypač, jei yra banke ekonomistas, sugebantis gana tiksliai prognozuoti, kada verslo aktyvumas ir įplaukos pradės mažėti. Šiuo atveju likvidžios lėšos bus reikalingos pagrįdai patenkinti paklausą kreditams, kuri, galimas atvejis, augs greičiau nei įdėjimai.

Aktyvų valdymas mokslinių metodų pagalba ir operacijų analizė numato naudojimą sudėtingesnių modelių ir šiuolaikinio matematinio aparato sudėtingų tarpusavio ryšių analizei tarp skirtingų banko balanso straipsnių ir pelno (nuostolio) ataskaitos. Šis požiūris gali labai pagelbėti banko vadovybei priimti sprendimus. Įvairių užsienio mokslininkų Rid, Kotter, Gill, Smit (1991)

nuomone, valdymo problemų sprendimas tyrimo metodo pagalba buvo didelio darbo kurį atliko kariškiai antrojo pasaulinio karo metu sprenddami sudėtingus ginklų transportavimo ir aprūpinimo uždavinius, tęsinys. Nuo to laiko jis plačiai taikomas pramonėje, sudarant kalendorinius gamybos planus, nustatant žaliavų proporcijas, transportuojant ir paskirstant, kontroliuojant atsargas, sudarant reklamos strategiją ir kt. Sudėtingesnė metodika numato mokslinį priėjimą, sprendžiant valdymo problemas naudojant pažangius matematinius metodus ir kompiuterines programas, norint nustatyti ryšius tarp elementų sudėtinguose modeliuose. Šis požiūris reikalauja nustatyti tikslus, nustatyti ryšius tarp atskirų problemos elementų, identifikuoti kintamuosius, kurie yra ir nėra vadovybės kontroliuojami, įvertinti galimą nekontroliuojamą kintamųjų veikimą ir išaiškinti tuos vidinius ir nekontroliuojamus kintamuosius, kurie reglamentuoja vadovybės veiksmus. Mokslinio valdymo metodas bando atsakyti į tris klausimus: kur problemos esmė? Kokie jos sprendimo būdai? Koks variantas yra geriausias? (Ivaškevičius, 1997).

Vienas iš metodų, kurių naudoja valdymo specialistai sprendžiant gamybos problemas yra **linijinis programavimas**. Šis metodas susieja aktyvų valdymo problemą su pasyvų valdymo problema, atsižvelgiant į operacijų pelningumo bei likvidumo apribojimus.

Linijinio programavimo modelis. Tai matematinio modeliavimo metodas, kuris išreiškia priklausomybę skirtingų elementų, priimant sprendimus standartine matematine forma. Modelis naudoja vieną iš standartinių skaičiavimo modelių, pavyzdžiui simplekso metodą, nustatant optimalų elementų derinį, kurį turi kontroliuoti asmuo, priimantis sprendimus. Matematiniai ir skaičiavimo modelio aspektai ir jo konkretus taikymas yra gana sunkus dalykas, tačiau visiškai nebūtina, kad juos sudarinėtų asmenys, taikantys linijinį programavimą. Už mokslinių auditorijų ribų niekas neužsiima linijiniu programavimu rankiniu būdu. Palengvinti naudojimą tokių sudėtingų modelių yra sukurtos standartinės taikymo programos. Tačiau labai svarbu, kad vadovybė galėtų išskirti tas problemų rūšis priimant sprendimus, kurias galima įsisavinti linijinio programavimo metodo pagalba (Rid, Kotter, Gill, Smit, 1991).

Linijinio programavimo tikslo funkcija (Ivaškevičius, 1997) :

$$P = p_1x_1 + p_2x_2 + p_3x_3 + \dots + p_nx_n \rightarrow \max,$$

Sprendžiamų lygčių sistema:

$$\left\{ \begin{array}{l} k_{11}x_1 + k_{12}x_2 + k_{13}x_3 + \dots + k_{1n}x_n \leq I_1, \\ k_{21}x_1 + k_{22}x_2 + k_{23}x_3 + \dots + k_{2n}x_n \leq I_2, \\ \dots \dots \dots \\ k_{m1}x_1 + k_{m2}x_2 + k_{m3}x_3 + \dots + k_{mn}x_n \leq I_m. \end{array} \right. \quad (1)$$

Čia P - pelnas,

P_n – n-osios veiklos pelno norma;

X_n – įdėjimai į pirminius ir antrinius rezervus, kreditus, nekilnojamąjį turtą ir pan.;

k_{mn} – m-ųjų išteklių panaudojimo dalis n – ajam įdėjimui;

I_m – išteklių pagal formavimo rūšis suma.

Prognozuojant I_m ir k_{mn} skirtingas reikšmes, galima apskaičiuoti daug skirtingo pelningumo variantų, kurie leistų atlikti pelningumo analizę priklausomai nuo išteklių formavimo rūšies ir jų panaudojimo kryptių, kas ypač aktualu bankininkystėje.

Aktyvų valdymas priskiriamas prie svarbiausių komercinių bankų valdymo kryptių. Aktyvų valdymas įgyvendina numatytą atitinkamam periodui bankų politiką, tikslingai keičiant aktyvus, remiantis besiformuojančios intuicijos sisteminė analize. Valdant aktyvus, keliamas toks uždavinys: užtikrinti pelningą komercinių bankų veiklą, išlaikant jų balansų likvidumą. Todėl bankai turi suklasifikuoti visus aktyvus pagal lėšų įdėjimo terminus, jų pelningumą ir rizikos laipsnį. Nesvarbu, kokį metodą ar jų kombinaciją pasirinktų, banko vadovybė neturi užmiršti pelningumo ir rizikos santykio tarp atskirų kategorijų aktyvų ir pasyvų.

1.3. Banko veiklos rizikos valdymas

Tarp banko pelno ir rizikos yra esminis prieštaravimas, t.y. kuo didesnė banko rizika, tuo didesnis turėtų būti numatomas pelnas. Pagrindinės banko rizikos rūšys būtų tokios: kredito, likvidumo kapitalo (mokumo), užsienio valiutų, palūkanų normos, veiklos rizika (Garškienė, A., 1997, p.5). Trumpai aptarsime kiekvieną iš jų.

Kredito rizika atsiranda dėl banko skolininkų nesugebėjimo laiku sumokėti palūkanų ir grąžinti paskolą.

Likvidumo rizika susijusi su banko galimybe turėti lėšų laiku ir su nedidelėmis išlaidomis vykdyti mokėjimus. Likvidumo problema atsiranda dėl nenumatytos paskolų paklausos ir nenumatyto indėlių atsiėmimo.

Kapitalo (mokumo) rizika atsiranda, kai bankas negali vykdyti savo įsipareigojimų, ir yra susijusi su aplinkybėmis, kurios gali būti banko bankroto priežastis.

Užsienio valiutos rizika atsiranda dėl banko prekybos užsienio valiutomis ir aktyvų bei pasyvų operacijų užsienio valiutomis. Pasikeitus valiutų kursams banko pelnas gali pasikeisti.

Palūkanų normos rizika atsiranda dėl banko aktyvų ir pasyvų perkainojimo galimybių nesuderinamumo. Tai rodo banko grynujų palūkanų pajamų ir akcinio kapitalo rinkos vertės nepastovumas.

Veiklos rizika susijusi su banko grynujų pajamų svyravimais, priklausančiais nuo banko sugebėjimo kontroliuoti ne palūkanų išlaidas ir gauti pajamų ne iš palūkanų.

Be banko balansinės veiklos rizikos, egzistuoja banko nebalansinės veiklos rizika, įskaitant įsipareigojimus suteikti paskolas, akredityvus būsimuosius sandorius, išankstinių atsiskaitymų sutartis ir kitas operacijas.

1.3.1. Rizika ir pelningumas

Šiuolaikinėje rinkos ekonomikoje rizikos poveikio pašalinti neįmanoma, todėl pagrindinis komercinio banko uždavinys yra pelno ir rizikos santykio optimizavimas.

Labai likvidus bankas yra ne toks pelningas, nes didesnę dalį finansinių resursų laiko neinvestavęs arba investavęs į mažesnę pelną duodančius, bet likvidžius aktyvus. Ir atvirkščiai - didesnę riziką prisiėmęs bankas yra ne toks likvidus, bet pelningesnis.

Iš esmės rizikos ir pelningumo santykį apibūdina du parametrai:

- planuojamas pelningumas;
- standartinis nuokrypis.

Investicijų pelningumas yra neapibrėžtas, nes yra galimybė, kad realus pelningumas skirsis nuo planuojamo pelningumo ir todėl tai yra rizikinga. Kiekvienas galimas rezultatas turi tikimybę būti realizuotas. Tikimybės įprastai išreiškiamos procentais. Visų tikimybių suma turi būti lygi 1,0 (arba 100 proc.). Jei galimybių, kad įvykis įvyks, nėra, tai jo tikimybė yra 0. Jei žinoma, kad tikrai bus gautas konkretus rezultatas, tai jo tikimybė yra 1,0. Vadinasi, jei variantų yra tik vienas, rizikos nėra.

Norint rasti vieną labiausiai tikėtiną rezultatą iš tikimybių pasiskirstymo, reikia apskaičiuoti planuojamą vertę arba planuojamą pelningumą. Planuojamas pelningumas yra pelningumas, kurį investuotojas tikisi gauti ateityje. Jis dažnai skiriasi nuo faktinio pelningumo. Planuojamas pelningumas yra visų galimų rezultatų vidurkis, kai kiekvienas rezultatas įvertinamas pagal jo pasirodymo tikimybę. Jei planuojamų pelningumų rizika vienoda, investuotojai teikia pirmenybę didesniems planuojamiems pelningumams.

Antra vertus, esant vienodiems pelningumams, investuotojas rinksis tą, kurio rizika mažesnė. Tokia yra teorija. Ji taikoma atliekant modeliuojant ir prognozuojant, siekiant įvertinti būsimus pelningumus. Tačiau praktiškai dažniausiai pasikliaujama istoriniais pelningumais. Tiesiog apskaičiuojamas pozicijų (investicijos) vertės svyravimo tam tikrais laiko intervalais (dienomis, mėnesiais, ketvirčiais ir kt.) vidurkis (aritmetinis arba geometrinis) ir daroma prielaida, kad investicijos planuojamas pelningumas atitiks tą istorinį vidurkį. Paskui rizika vertinama pagal istorinių duomenų išsibarstymą apie tą vidurkį. Kuo jis didesnis, tuo labiau rizikuojama, kad

faktinis rezultatas skirsis nuo vidurkio. Tai paprastas metodas, kurį taikant negalima pamiršti - tai kas buvo praeityje, nebūtinai turi kartotis ir ateityje.

Nepaisant tokios prielaidos, metodas labai dažnai taikomas dėl savo paprastumo. Kanceravičius (2004) teigia, kad rizika kiekybiškai apibūdinama kaip rezultatų (pelningumų) išsisklaidymas - dispersija arba variantiškumas. Išsisklaidymas (išsibarstymas) gali būti įvertintas absoliučiu dydžiu pasinaudojant statistikos metodais. Dažniausiai taikomas rezultatų dispersijos tam tikru laiko momentu matas yra variacija arba jo kvadratinė šaknis – standartinis (kvadratinis) nuokrypis. Ir variacija, ir standartinis nuokrypis matuoja rezultatų išsibarstymą apie vidurkį. Variacija pagal statistinį apibrėžimą yra kvadratinų skirtumų tarp atskirų duomenų ir jų vidurkio vidurkis. Taikant rizikos analizei, variacija skaičiuojama kaip galimų rezultatų skirtumų nuo planuojamo pelningumo (arba istorinio vidurkio) kvadratų sandaugų su galimo rezultato tikimybėmis (arba pasireiškimo dažniu, jeigu nagrinėjami istoriniai rezultatai) suma.

Standartinis nuokrypis matuoja rezultato nukrypimą nuo rezultatų vidurkio arba rezultatų išsiskleidimo apie vidurkį plotį. Kuo didesnė dispersija, tuo didesnis standartinis nuokrypis, tuo didesnė rizika. Jeigu rezultato tikimybė yra 100 proc. arba visi rezultatai yra visiškai vienodi, tai tiek variacija, tiek standartinis nukrypimas bus lygūs nuliui, nes nėra rezultatų išsisklaidymo apie vidurkį, nėra nukrypimo nuo planuojamo pelningumo, dėl to nėra netikrumo arba rizikos.

Pasak dauglio utorių (Garškienės A., 1997, Jasienės M., 1998) standartinis nuokrypis yra absoliutus rizikos matas. Jis išreiškiamas tais pačiais vienetais, kaip ir atskiros duomenų vertės. Tačiau praktiškai to dažnai nepakanka. Dvi investicines alternatyvas palyginti pasinaudojant standartiniu nukrypimu galima tik tada, kai planuojami pelningumai yra maždaug vienodi ir tikimybių pasiskirstymas yra simetriškas. Taip būna retai ir dažniausiai tenka lyginti skirtingas, neidentiškas alternatyvas arba skirtingų instrumentų pozicijas. Tada taikomas santykinis rizikos matas - variacijos koeficientas. Jis skaičiuojamas standartinį nukrypimą padalijus iš faktinio rezultato arba planuojamo pelningumo:

$$v = \sigma / ER * 100, (2)$$

kur: v – variacijos koeficientas

σ - standartinis nukrypimas;

ER - planuojamas pelningumas;

Istorinius duomenis galima parinkti iš įvairių laikotarpių - dienų, savaitių, mėnesių ir metų. Tuomet nepastovumas arba standartinis nukrypimas irgi taip įvardijamas - dienos nepastovumas, metų nepastovumas ir pan. Norint palyginti tokių skirtingų laikotarpių

nepastovumus, jiems reikia suteikti vienodą bazę. Užduotį palengvina faktas, kad ilgėjant matavimo laikotarpiui, nepastovumas auga mažėjančiu greičiu.

Yra nemažai būdų valdyti likvidumo riziką. Visi jie reikalauja pakankamos informacijos apie esamas pozicijas, rinkos sąlygas ir instrumento charakteristikas. Kad ir koks būtų metodas, rizikos valdymo platumas ir gilumas turi atitikti finansinės institucijos vykdomų operacijų sudėtingumą (Kanceravičius, 2004). Likvidumo rizikos matavimo metodai:

Scenarijų modeliavimas yra aukšto lygio rizikos metodas. Portfelio vertės pokyčiai testuojami pagal įvairių rinkos sąlygų scenarijus, pagrįstus arba intuicija, arba statistinių metodų rezultatais.

Rizikos vertė yra dažniausias metodas, finansinių institucijų taikomas sumuojant visas patiriamas rinkos rizikas. VaR gali būti apibūdintas kaip prognozuojamas didžiausias instrumento ar portfelio nuostolis, kurio galima tikėtis per tam tikrą laiko tarpą su tam tikra tikimybe.

Testavimas nepalankiausiomis sąlygomis yra gana naujas požiūris į rizikos valdymą. VaR yra geras rizikos matas esant normalioms rinkos sąlygoms pagal tam tikras tikimybes, tačiau kai rinkos sąlygos tampa nenormalios (finansų krizė, valiutos devalvacija ar pan.) ir tas liekantis tikimybės 1 proc., kurio neapima VaR metodas gresia didžiuliais nuostoliais. Dėl to bankai turi atlikti testus - tikrinti blogiausio atvejo scenarijus. Testavimas nepalankiausiomis sąlygomis yra bendras terminas, apibūdinantis įvairias finansinių institucijų metodikas, įvertinantis pažeidžiamumą ištikus ypatingam, bet tikėtinam įvykiui ar situacijai.

Tarptautiniu mastu testavimas nepalankiausiomis sąlygomis yra vienas iš naujausių ir vis plačiau bankuose taikomų rizikos valdymo metodų, kuris tampa neatsiejama veiksminga banko veiklos rizikos valdymo sistemos dalimi. Testuodami bankai gali modeliuoti įvairius rinkos raidos scenarijus arba konkrečių veiksmų (paskolų ir indėlių palūkanų normų, vertybinių popierių rinkos kainų, užsienio valiutos kursų) kitimą, visapusiškai įvertinti savo veiklą ir prognozuoti, kokius nuostolius bankas ir visa banko grupė patirtų ateityje, rinkoje susiklosčius tam tikroms nepalankioms aplinkybėms. Šis galimų nuostolių prognozavimo metodas ypač pasiteisina pereinamosios ekonomikos šalyse, kur finansų rinka nepakankamai išplėtotą, o statistiniai rizikos vertinimo metodai dar sunkiai pritaikomi.

Ramonas (2002) teigia, kad testavimo rezultatų analizė leidžia atskleisti banko veiklos silpnąsias ypatybes, o kartu padeda banko vadovybei priimti tinkamus sprendimus: iš anksto numatyti veiklos startegiją nepalankiausiomis aplinkybėmis ir alternatyvius finansavimo šaltinius, jeigu nuosavo kapitalo nepakaktų galimiems nuostoliams atlyginti, arba pakoreguoti esamą verslo politiką siekiant sumažinti galimus nuostolius.

Rizikos vertės metodika leidžia visiems finansiniams produktams pritaikyti vieningus rizikos matavimus, ją palaiko programinė rizikos valdymo įranga. VaR pagrįsta labai paprastais ir universaliais principais, tačiau ją skaičiuoti gali būti labai sudėtinga. Ji tinka tiek atskiro instrumento pozicijai įvertinti, tiek visai banko rizikai įvertinti. Rizikos vertė yra maksimalus nuostolis iš turimų pozicijų esant normalioms rinkos sąlygoms per numatytą laiko horizontą, su maža, nustatyta tikimybe, kad realus nuostolis bus didesnis. Rizikos vertė yra vienas iš bendrų prognozuojamo investicijų portfelio nuostolio matavimų. Tačiau jis turi prasmę tik tada, kai kartu nurodoma tikimybė ir skaičiavimo laikotarpis. Rizikos vertė leidžia numatyti didžiausią potencialų nuostolį iš tam tikros pozicijos, išskyrus tam tikrus ypatingus atvejus. Apskaičiavus rizikos vertę, galima matuoti atvirąją poziciją ir pagal norą valdyti maksimalų potencialų nuostolį.

Pasak Ramono (2002), rizikos vertė turi du parametrus:

➤ **laiko horizontą.** Rekomenduojama, kad laiko horizontas, kuriam skaičiuojama rizikos vertė, atitiktų laikotarpį, per kurį portfelį (pozicijas) galima likviduoti. Valiutų portfeliui tai gali būti viena diena, o kas mėnesį atsiskaitančiam skolos vertybinių popierių portfelio valdytojui tinkamas gali pasirodyti mėnesio trukmės laiko horizontas. Bet kuriuo atveju, rekomenduojamas kiek įmanoma trumpesnis laiko horizontas;

➤ **pasiklivimo lygmenį.** Dažnai pagal rizikos vertę matuojamas ekonominio kapitalo poreikis neplanuotiems nuostoliams padengti. Banko veikla, turinti tam tikrą riziką duoda tam tikro pelno arba nuostolio. Tiek pelnas, tiek nuostolis tiesiogiai didina arba mažina kapitalą, be to, pelnas ir nuostolis svyruoja. Kai nuostolis viršija kapitalą, bankas bankrutuoja.

Pasak Kanceravčiaus(2004) yra trys pagrindiniai rizikos vertės skaičiavimo metodai, kurie skiriasi rizikos veiksnių pasiskirstymo prielaidomis (t.y. normalusis pasiskirstymas apie vidurkį ar kitoks), vertinimo prielaidomis (vertinimas remiantis prielaida, kad rizikos veiksniai veikia tiesiškai, arba vertinant nuodugnai. Tie metodai yra tokie:

- **delta-normalusis metodas.** Daroma prielaida, kad visų instrumentų pelningumai apie vidurkį yra pasiskirstę normaliai. Kadangi portfelio pelningumas yra tiesinė normalių kintamųjų funkcija, tai ir portfelio pelningumas pasiskirstęs normaliai. Šis metodas yra paprasčiausias, tačiau turi trūkumą - prielaida apie tiesinį ryšį tarp kintamųjų ne visada pasiteisina praktikoje, ypač kai portfelyje yra opcionų, be to, ne visada pelningumų pasiskirstymas yra normalus. Šis metodas dar vadinamas variacijos - kovariacijos metodu;

- **istorinio modeliavimo metodas.** Skaičiuojant pagal šį metodą, remiamasi esamomis portfelio struktūros proporcijomis ir pagal jas portfelio pelningumas perskaičiuojamas tam tikram laikui į praeitį, pavyzdžiui prieš 5 metus. Taikant šį metodą, reikia kiekvieno rizikos veiksnio realių pokyčių istorinių duomenų ir tų rizikos veiksnių veikiamų pozicijų vertės. Šis

metodas irgi gana paprastas, tačiau yra ir trūkumas: ateityje nebūtinai turi išsilaikyti tokie patys santykiai tarp kintamųjų, kaip praeityje;

- **Monte Carlo modeliavimas** atliekamas dviem etapais. Pirma, apibrėžiamas finansinių kintamųjų kitimo procesas, pasirenkami parametrai. Antra, atliekamas kiekvieno kintamojo kitimo modeliavimas, ir tam tikrais laiko intervalais pagal gautus rezultatus perkainojamas portfelis. Šis metodas pats sudėtingiausias.

VaR metodika nėra blogiausio atvejo skaičiavimas. Ji įvertina tam tikrą pasiklivimo lygį – kaip matyti, dažniausiai 99 proc., ir teigia, kad 99 atvejais iš 100 galima tikėtis vienokio ar kitokio nuostolio, ir ne didesnio, be to, esant normalioms rinkos sąlygoms. Tačiau lieka 1 proc., kai nuostolis viršija apskaičiuotąjį. Todėl taikant VaR metodą drauge turi būti atliekamas testavimas nepalankiausiomis sąlygomis. Juo siekiama įvertinti, koks nuostolis būtų patirtas, jei rinkoje sąlygos taptų nenormalios, t.y. įvyktų krizė, arba siekiama nustatyti, kiek bus patirta nuostolio esant 5, 10 standartinių nukrypimų nuo vidurkio (99,5 proc. atvejų atitinka 3 standartinius nuokrypius).

1.3.2. Aktyvų ir pasyvų rizikos valdymas likvidumo kontekste

Likvidumo rizika atsiranda, kai bankas negali padengti savo pasyvinių įsipareigojimų turimais aktyvais. Reikiamam likvidumo lygiui palaikyti bankas turi prognozuoti indėlių iki pareikalavimo. taip pat nepatikimu terminuotųjų indėlių atsiėmimo galimybes, kredito poreikio padidėjimą, ekonominės konjunktūros pasikeitimą ir pan.

Reikalingas likvidumo lygis užtikrinamas:

- kreditų atšaukimu arba konversija;
- kreditų ir investicijų portfelio dalies pardavimu;
- aktyvų ir pasyvų suderinimu, parodant lentelėse, koku lygiu pasyvai turi būti padengti likvidžioms aktyvo sąskaitomis, kad būtų galima palaikyti atitinkamą likvidumo lygį;
- pasyvinių operacijų apimtys padidėjimu, pritraukiant klientų lėšas;
- depozitinių sertifikatų, obligacijų ir pan. išleidimu į apyvartą;
- paskolos gavimu iš centrinio banko ir pan.

Kiekvienas bankas privalo turėti aiškiai suformuluotą likvidumo valdymo politiką, kuri apima penkias pagrindines temas (Jasevičienė, F., Miniotienė, R., Stankevičienė, V., 2000, p.733):

- pinigų srautų kontrolė;
- finansinių įsipareigojimų tikrinimas;

- trumpalaikių indėlių kontrolė;
- likvidžių aktyvų portfelio;
- valdymo planas nenumatytam atvejui.

Banko pirmasis likvidumo šaltinis yra natūralus pinigų srautas, gaunamas iš kasdienių operacijų. Bankai, kurie daugiausiai dirba didmeninėse rinkose, kur paskolos ir depozitai yra terminuoti, turėtų tiksliai prognozuoti savo pinigų srautus. Tačiau tai nebus taip paprasta bankui, kuris turi daug mažmeninės prekybos klientų. Mažmeninio verslo bendras bruožas yra tai, kad tikslus paskolos grąžinimo ar depozito išėmimo laikas nėra žinomas. Trumpalaikės finansavimo linijos mažoms bendrovėms, tokios kaip overdraftas, gali būti atidaromas, su ta sąlyga, kad jas būtų galima peržiūrėti kas metai, bei turi turėti straipsnį, kad atitinkamos sumos turi būti sugrąžintos bankui pareikalavus. Tai apsunkina pinigų srautų apskaičiavimą, nes paskola nėra nei metinė, nei vienadienė. Ji kinta kasdien, nes verslo poreikiai keičiasi. Jei bankas pareikalauja ją sugrąžinti, iš anksto nepranešdamas, tai gali sužlugdyti klientą ir bankas turės blogą paskolą.

Mažmeniniai depozitai paprastai leidžia klientams nedelsiant arba informavus per labai trumpą laiką juos nusiimti, bet skaičiuojant pinigų srautus jų nereikėtų laikyti vienadieniais. Nors dalis depozitų bus išimama kasdien, nauji depozitai gali būti įdėti ir daug depozitų liks nepaliestų. Planuodami, kiek reikės pinigų, bankas turėtų į tai atsižvelgti, remiantis sezoninių pokyčių modeliais. Vykdydami konservatyvią politiką, bankai turėtų numatyti nereguliaras variacijas, kurios gali atsirasti dėl sezoninių verslo ciklo svyravimų.

Bankai dažnai turi daugiau skolinių įsipareigojimų, negu paprastai klientai pareikalauja vienu metu konkrečiu laiko momentu. Jei yra priežasčių, kad bus išimamos didelės sumos, gal dėl sezoniškumo arba sudaromas vienas didelis sandoris, į tai reikėtų atsižvelgti. Bankas turėtų numatyti paklaidą, apskaičiuodamas finansinių įsipareigojimų pinigų srautus.

Šalyse, kur gerai išvystyta tarpbankinė rinka, skolinimasis iš kitos rinkos bus reguliariai naudojamas fondų šaltinis. Galimybė gauti didžiules pinigų sumas trumpam laikotarpiui leidžia bankui lanksčiai koreguoti trumpalaikius pinigų srautus. Jei bankas tikisi, kad šiandien neturės pakankamai fondų (piniginių išteklių), bet turės jų perteklių rytoj, tai paprasčiausias sprendimas būtų skolintis rinkoje iš vakaro, norint padengti dienos trūkumą. Bankai privalo žinoti, kad jie negali per daug pasikliauti šiuo fondų šaltiniu. Yra tam tikras limitas, kiek lėšų bankas gali greitai surinkti, nesudarydamas įspūdžio, kad jis turi sunkumų.

Be to, skolinotojai (kreditoriai) tarpbankinėje rinkoje yra konkurentai, kurie gali ne visada būti pasiruošę skolinti pinigus kai bankui jų prireikia. Taip pat yra bendras kredito nebuvimo pavojus rinkoje, kai joks bankas neturi pinigų likučių, kuriuos galėtų panaudoti kitų finansinių institucijų kreditavimui. Tokių sisteminių problemų atveju yra protinga tikėtis centrinio banko

paramos, tačiau atskiri bankai neturėtų pasikliauti, kad gaus tokią paramą individualiai susidūrę su pinigų srautų sunkumais. Bankas taip pat turi atkreipti dėmesį į rinkos, kurioje jis veikia, dydį. Pavyzdžiui, per trumpą laiką galima surinkti labai dideles JAV dolerių arba svarų sterlingų sumas, tačiau tų pačių sumų nebūtų galima gauti, tarkim, drachmomis ar eskudais.

Kaip draudimo polisą nuo negalėjimo padengti pinigų srautų trūkumo iš tarpbankinės rinkos, bankui reikėtų turėti prekinio turto atsargas, kurias prireikus būtų galima greitai parduoti už grynuosius pinigus. Be to, centrinis bankas gali pareikalauti tam tikro turto kaip užstato trumpalaikėms paskoloms gauti. Nesant oficialioms nuostatomis ar atitinkamiems apribojimams, bankui reikėtų pasirinkti tą turta, kurį galima be problemų bet kuriuo laiko momentu realizuoti rinkoje ir kuris turi mažiausią riziką. Tai galėtų būti šalies, kurioje reziduoja bankas, vertybiniai popieriai.

Bankas privalo turėti aiškų planą nenumatytiems atvejams, kai susiduria su sunkumais. Reikėtų nurodyti kas atsakingas už likvidumo valdymą krizinėje situacijoje, kokių veiksmų imtis ir kada (trūkumas gali likti nepadengtas, tikintis pasiskolinti iš tarpbankinės rinkos, prieš parduodant prekinį turta); kas yra paskutinė galimybė: ar tai atsarginiai kreditoriai, ar centrinis bankas ir t.t. To gali niekada neprireikti, vykdam apgalvotą likvidumo politiką, tačiau likvidumo problemos gali atsirasti labai greitai ir gali tapti pagrindine banko bankroto priežastimi.

Ivaškevičius (1997) teigia, kad visus banko aktyvus galima suklasifikuoti pagal pelningumo ir likvidumo laipsnį. Pelningiausiai banko aktyvais galima laikyti ilgalaikes ir trumpalaikes paskolas, naujas kreditavimo formas bei investicijas į vertybinius popierius. Mažai likvidūs yra bankiniai kreditai, nes juos atgauti anksčiau kredito gražinimo termino praktiškai yra neįmanoma.

Formuojant pritrauktų aktyvų panaudojimo struktūrą, pirmiausia reikia nustatyti pirminių rezervų dalį. Ši aktyvų kategorija turi funkcinį pobūdį, ji nefigūruoja komercinių bankų balansinėse ataskaitose. Tačiau bankai teikia jai didelę reikšmę ir įtraukia į pirminius rezervus tuos aktyvus, kurie gali būti tuoj pat panaudojami indėliams išduoti ir kreditams teikti.

Įvairūs autoriai – D.Ivaškevičius (1997), V.Vaškelaitis (2003) antriniams rezervams priskiria aukšto likvidumo aktyvus, kurie duoda tam tikrų pajamų. Tai aktyvai, kurie per labai trumpą laiką ir su minimalia rizika (nuostoliais) gali būti paversti pinigais. Šie rezervai visų pirma atlieka pirminių rezervų papildymo šaltinio funkciją. Antrinių rezervų dydį iš esmės nulemia indėlių ir kreditų kitimas, todėl jų apimtis nustatoma netiesiogiai. Bankams, kurių indėlių suma ir kreditų pareikalavimas labai keičiasi, reikėtų formuoti didesnius antrinius rezervus.

Galiausiai trečiajame etape formuojamas kreditų portfelis. Bankas jau gali pradėti teikti kreditus klientams, sukaukęs tik pirminius ir antrinius rezervus. Tai svarbiausia, pelningiausia

banko veiklos sritis. Investicijos, kuriomis siekiama gauti pelną, numatomos paskutiniame etape, formuojant vertybinių popierių portfelį. Jei lieka lėšų nuo kreditų, jos įdedamos į pirmaeilius vertybinius popierius. Jų tikslas gauti pelną ir sudaryti papildomą antrinę rezervą, kuris panaudojamas ilgalaikiams kreditams padengti. Ko gero pagrindinis šio metodo trūkumas – neaiškūs aktyvų skirstymo į kategorijas kriterijai. Jų dydžiai nustatomi statistiniais metodais, remiantis pasaulio bankų praktika, išvedant vidutinius šalies rodiklius. Tačiau kiekviename banke labai skirtingai traktuojamas likvidumo ir pelningumo santykis, todėl šie normatyvai dažnai individualizuojami.

Aktyvų paskirstymo metodas numato, kad bankui reikiamų likvidžių lėšų kiekis priklauso nuo fondų kaupimo šaltinių. Šiuo atveju kiekvienam lėšų šaltiniui nustatoma būtinų rezervų norma, atsižvelgiant į jų apyvartumo greitį. Šiuo modeliu banko viduje skiriami keli "likvidumo ir pelningumo centrai" banko viduje, kurie panaudojami kaupti lėšoms, gautoms iš skirtingų šaltinių. Šie centrai vadinami "bankais banko viduje", kadangi lėšos kiekviename centre paskirstomos autonomiškai. Atsižvelgdama į lėšų priklausymą atskiriems centrams jų likvidumo ir pelningumo požiūriu, banko vadovybė nustato jų panaudojimo tvarką kiekviename centre.

Didžiausias šio metodo privalumas yra likvidžių aktyvų dalies sumažėjimas ir papildomų lėšų įdėjimas į kreditus ir investicijas. Metodo šalininkai teigia, kad pelno norma padidėja pašalinus likvidžių aktyvų perviršį terminuotųjų indėlių ir pagrindinio kapitalo sąskaita. Tačiau jis turi trūkumą. Likvidumo ir pelningumo centrų skyrimas paremtas skirtingų rūšių įdėjimų apyvartumu, tačiau atskirose įdėjimų grupėse svyruoja tiek apyvartumas, tiek lėšų sumos. Šie svyravimai dideli nestabilios ekonomikos sąlygomis.

Mokslinio valdymo arba matematinio modeliavimo metodai remiasi matematiniais metodais ir sudėtingesnėmis procedūromis. Vienas iš matematinių modelių, taikomų valdymo problemoms spręsti, yra tiesinis programavimas. Taikant pirmuosius du metodus, pasinaudojama labai paprastu, dažniausiai statistiniu aparatu, o taikant mokslinius metodus, reikia nustatyti tikslus, jiems įtakos turinčius veiksnius, jų valdymo galimybes, tarpusavio priklausomybes ir priklausomybes nuo tikslo.

Tik taikant pastarąjį metodą susiejama aktyvų valdymo problema su pasyvų valdymu ir įvertinami tiek operacijų pelningumo, tiek likvidumo apribojimai.

Aktyvų valdymas priskiriamas prie svarbiausių komercinių bankų valdymo krypčių. Šiuo valdymu gyvendinama atitinkamam periodui numatyta bankų politika, tikslingai keičiant aktyvus, remiantis besiformuojančios intuicijos sisteminė analize. Valdant aktyvus, keliamas toks uždavinys: užtikrinti pelningą komercinių bankų veiklą ir išlaikyti jų balansų likvidumą.

Pasyvų dalyje parodomi banko įsipareigojimai ir klientams, ir akcininkams. Kitaip tariant, banko pasyvas – tai klientų ir banko savininkų, t.y. akcininkų nuosavybė. Svarbiausią ir dažnai pagrindinę bankų pasyvų dalį sudaro indėliai (paprastai jie sudaro iki 90 proc. visų banko pasyvų). Prie kitų įsipareigojimų galima priskirti apmokėtą, bet neįregistruotą akcinį kapitalą, tranzitines sąskaitas, susikaupusias išlaidas ir pan.

Plačiąja prasme pasyvų valdymas suprantamas kaip veikla, susijusi su indėlininkų ir kitų banko kreditorių lėšų pritraukimo intensyvumu ir struktūra. Siaurąja prasme pasyvų valdymas suprantamas kaip banko likvidumo užtikrinimas, esant reikalui aktyviai išieškant paskolintas lėšas.

Pasaulinėje praktikoje pasyvų valdymas plačiau taikomas stambesniuose bankuose, nes jie gali geriau pasinaudoti įvairiomis lėšomis nei smulkieji bankai. Tačiau spartėjant bankų jungimosi ir globalizacijos procesams, lieka vis mažiau bankų, kurie pasyvų aktyviai nevaldo. Pastaruoju metu formuojant pasyvus vis plačiau naudojamos kreditais. Jie gali būti gaunami centriniame banke. Tačiau centrinis bankas nėra patikimas ir pastovus kreditorius, nes Lietuvos bankas normaliai nekredituoja Lietuvos komercinių bankų.

Pasaulinėje praktikoje įprasta, kad centrinis bankas kredituoja ir bankų einamuosius poreikius. Be to, kreditai gali būti gaunami tiek iš šalies, tiek užsienio bankuose. Kadangi atskirų lėšų šaltinių kainos nevienodos, tai pasirinkus jų optimalią kombinaciją, t.y. sumaniai valdant pasyvus, galima padidinti banko pelningumą, o kartu garantuoti ir likvidumą. Tačiau reikia pripažinti, kad trumpalaikių įsipareigojimų ir nuosavo kapitalo reguliavimas yra ne tokia veiksminga priemonė likvidumui užtikrinti nei aktyvų valdymas, nors ir ji leidžia padidinti banko pelningumą.

Grupuojant visus depozitus pagal terminus galima nustatyti, kokia depozitų suma bankas disponuos konkrečią dieną. Įgyvendinant depozitų formavimo politiką bankams verta naudotis skaičiavimais, kurie leistų nustatyti vidutinį indėlių saugojimo terminą (vidutinis indėlių likutis/indėlių išmokėjimo dienos apyvartos ir skaičiavimo periodu esamo dienų skaičiaus sandauga). Šis rodiklis parodo depozitų stabilumo lygį, o tai turi įtakos banko likvidumui. Bankams vykdančioms agresyvią pasyvų valdymo politiką, būdinga priklausomybė nuo stambių depozitų, todėl juos reikia nuolat stebėti ir analizuoti jų pastovumą. Banko priklausomybė nuo stambių depozitų gali būti apskaičiuojama taip (Vaškelaitis, 2003):

$$\text{PNSD} = (\text{SD-LI})/(\text{PDA-LI}) \quad (3)$$

Čia: PNSD – priklausomybė nuo stambių depozitų,

SD – stambūs depozitai,

LI – laikinos investicijos (tai investicijos į VP, tikintis juos greitai parduoti),

PDA – pajamas duodantys aktyvai.

Gauta reikšmė padeda geriau įvertinti galimus banko likvidumo pakitimus stambiausių indėlių atsiėmimo atveju. Bankams yra svarbu kuo labiau padidinti stabilų indėlių bazę, nes tai suteikia bankui papildomo stabilumo. Beje, sumažinti įsipareigojimų nepastovumą ir užtikrinti stabilumą galima diferencijuojant lėšų šaltinius. Diferenciacija turi būti atliekama atsižvelgiant ne tik į kreditorių rūšis (fiziniai, juridiniai asmenys), bet ir į ūkio šakas bei teritorinį principą.

Kai kurie autoriai (Johnson, 1994; Miller, 1994; Vaškelaitis, 2003) išskiria atskirą „valdomųjų pasyvų“ rūšį, t.y. piniginius lėšų šaltinius, kuriuos bankai gali pritraukti padidindami palūkanų normas. Ekonominė valdomųjų pasyvų reikšmė – racionali likvidžių aktyvų, kaip antrinių rezervų, valdymo alternatyva, kai bankai yra visada pasirengę nenumatytoms aplinkybėms – nenumatytoms stambių paskolų paraiškoms, netikėtam indėlių išėmimui ir pan.

Dideles pinigų sumas trumpam laikotarpiui galima gauti tarpbankinėje paskolų rinkoje, tai leidžia bankui lanksčiai koreguoti trumpalaikius pinigų srautus. Tarpbankinė paskolų rinka – tai skolinimosi rinkos dalis, į kurią pritraukiami ir kurioje laikomi laikinai laisvi bankų piniginiai ištekliai. Trumpalaikiai tarpbankiniai depozitai ir paskolos trunka nuo vienos dienos iki savaitės.

Tačiau tarpbankinėje rinkoje efektyvus pinigų perskirstymas galimas tada, kai pinigų kiekis ekonomikoje apskritai yra pakankamas ir likvidumo stoka tėra struktūrinė problema. Vadinas, bankai turėtų žinoti, kad esant dideliame skirtumui tarp pinigų poreikio ir pasiūlos bei pasireiškus bendram pinigų trūkumui bankų sistemoje, tarpbankinės paskolos nėra suteikiamos, taigi yra bendras kredito nebuvimo pavojus rinkoje. Šiuo atveju atspara tampa centrinis bankas, kuris, vykdydamas savo funkcijas, naudojami šiomis priemonėmis:

1. komercinių bankų privalomosiomis atsargomis centriniame banke;
2. atvirosios rinkos operacijomis, kurias centrinis bankas savo iniciatyva atlieka finansų ir pinigų rinkoje;
3. skolinimu arba skolinimusi leidžiant bankams savo iniciatyva pasiskolinti iš centrinio banko trumpam terminui arba padėti jame trumpalaikį indėlį pagal objektyvius rinkos kriterijus.

Labai svarbu, kad banke neatsirastų lėšų, neduodančių pelno, išskyrus tą jų dalį, kuri garantuoja būtinų rezervų formavimą, pritraukti kreditinius resursus, būtinus atitinkamiems bankų įsipareigojimams klientams ir aktyvioms operacijoms plėsti; garantuoti pelno gavimą komercinių bankų pritrauktų resursų sąskaita.

Išnagrinėjus užsienio ir šalies autorių nuomones, galima teigti, kad daugelis autorių, nagrinėjantys aktyvų ir pasyvų valdymą, nagrinėja sektoiau aspektu, neįvertinant banko

specializacijos, stambumo ir kitų sąlygų. Todėl antroje magistrinio darbo dalyje atliekama banko „Snoras“ atskiro filialo aktyvų ir pasyvų valdymo analizė.

2. AB BANKO „SNORAS“ AKTYVŲ- PASYVŲ FORMAVIMO ANALIZĖ

2.1. AB banko „Snoras“ būklė, veiklos vykdymas ir plėtra

Bankas „Snoras“, įsteigtas 1992 m. kaip Šiaulių regioninis bankas, 1993 m. buvo pervadintas į AB banką „Snoras“. Per penkiolika veiklos metų „Snoras“ tapo vienu didžiausių Lietuvos bankų. Turėdamas plačiausią ir moderniausią šalyje teritorinį klientų aptarnavimo tinklą - dešimt banko regioninių filialų, septynis filialų skyrius, daugiau nei 220 teritorinių skyrių ir daugiau nei 320 grynųjų pinigų išdavimo automatų, AB bankas „Snoras“ sėkmingai stiprina savo pozicijas Lietuvos mažmeninės bankininkystės rinkoje ir įgyvendina aktyvią plėtros strategiją Europos Sąjungos šalyse. Ispūdingi augimo tempai tarptautinį ekonomikos leidinį „The Banker“ paskatino 2004 m. pripažinti banką „Snoras“ vienu sparčiausiai augančių bankų Vidurio Europoje.

Leidinyje „The Banker“ banką „Snoras“ taip pat pripažino geriausiu 2006 metų banku Lietuvoje. AB banko „Snoras“ pagrindinės veiklos strateginės kryptys:

- Mažmeninė ir įmonių bankininkystė;
- Paslaugų plėtra banko grupės bendrovėse;
- Investicinė bankininkystė ir įmonių finansai.

AB bankas „Snoras“ turi atstovybes Belgijos karalystėje, Čekijoje, Estijoje, Latvijoje, Ukrainoje ir Baltarusijoje. Bankui „Snoras“ priklauso seniausio ir didžiausią tinklą turinčio Latvijos banko „Latvijas Krajbanka“ kontrolinis akcijų paketas.

AB bankas „Snoras“ šalyje valdo penkias dukterines įmones: UAB „Snoro lizingas“, UAB „Snoro turto valdymas“, UAB „Snoro investicijų valdymas“, UAB „Snoro fondų valdymas“ ir UAB „Vilniaus kapitalo vystymo projektai“, kurios teikia Lietuvos ir Baltijos šalių rinkos dalyviams piniginių lėšų, lizingo bei vertybinių popierių fondų valdymo, nekilnojamojo turto valdymo, statybos ir renovacijos paslaugas.

AB bankas „Snoras“ yra trečiasis pagal pritrauktus indelius ir ketvirtasis pagal kapitalo dydį bei valdomą turtą Lietuvoje bankas. Banko paslaugomis naudojasi daugiau nei 920 tūkst. klientų. Šūkis - „Mano artimas bankas“ - atspindi banko „Snoras“ siekį tapti artimu kiekvienam klientui.

2007 m. bankas nuosekliai ir sėkmingai stiprino savo pozicijas Lietuvos mažmeninės bankininkystės rinkoje bei toliau įgyvendino aktyvią plėtros strategiją kitose Europos Sąjungos šalyse.

Banko akcininkų nuosavybės pelningumas siekė 17,8 proc. (2006 m. – 19,1), Grupės akcininkų nuosavybės pelningumas sudarė – 15,5 proc. (2006 m. – 21,9), Banko turto pelningumas siekė 1,4 proc. (2006 m. – 1,4 proc.), Grupės turto pelningumas - 0,9 proc. (2006 m. – 1,1).

2007 m. bankas nuolat vykdė visus riziką ribojančius normatyvus, kurie 2007-12-31 siekė:

- Banko kapitalo pakankamumo rodiklis sudarė 11,72 proc.
- Banko likvidumo rodiklis sudarė 50,63 proc.;
- Banko atviroji užsienio valiutų pozicija sudarė 1,49 proc.;
- Maksimalios paskolos vienam skolininkui apribojimas vykdomas;
- Didelių paskolų apribojimas vykdomas.

2008 metais bankas "Snoras" plės savo veiklą tiek Lietuvoje, tiek užsienyje, siekdamas išlaikyti turimas rinkos dalis bei esant galimybei jas padidinti. Vietinėje rinkoje bankas gerins ir optimizuos esamą klientų aptarnavimo tinklą bei jo išdėstymą. Per 2008 metus tikimasi įsteigti 10 -15 naujų taupomųjų skyrių ir filialų skyrių. Šie veiksmai gerins klientų aptarnavimo kokybę bei sudarys sąlygas didinti banko produktų pardavimus. Toliau daug dėmesio bus skiriama verslo klientų pritraukimui ir visapusiškam aptarnavimui.

2007 metų banko sprendimai bei atlikti veiksmai yra geras pagrindas banko plėtos užsienyje suaktyvinimui. Bankas artimiausių metų bėgyje steigs atstovybes bei filialus užsienyje. Pirmiausia tikimasi atidaryti Banko filialus Londone (Jungtinė Didžiosios Britanijos ir Šiaurės Airijos Karalystė) ir Taline (Estijos Respublika).

Aktyviai svarstoma galimybė steigti banko filialus Limasolyje (Kipro Respublika), Liuksemburge (Liuksemburgo Didžioji Hercogystė), Briuselyje (Belgijos Karalystė) ir Prahoje (Čekijos Respublika). Banko atstovybė Šanchajuje (Kinijos Liaudies Respublika) pradės veikti 2008 metais.

Bankas "Snoras" savo veiklą plėtos ir per dukterines banko kompanijas. Planuojama, kad AS „Latvijas Krājbanka" veikianti Latvijos respublikoje bei visos kitos dukterinės bendrovės aktyviai plėtos veiklos apimtis. Bankas nuolat analizuoja esančią situaciją rinkoje ir susidarius palankioms aplinkybėms yra pasirengęs investuoti į galimą dukterinių bankų įsigijimą bei filialų užsienyje steigimą. Banko turto augimas daugiausia siejamas su finansinių resursų vidaus rinkoje pritraukimu bei atitinkamomis plėtrai užtikrinti reikalingomis kapitalo injekcijomis. Esant palankiai situacijai rinkoje, gali būti pasinaudota galimybe pritraukti finansavimą per skolos instrumentų emisijas.

Atitinkamai, atsižvelgiant į finansavimo šaltinių dinamiką, 2008 metais bankas tikisi augti apie penktadaliu, o esant palankioms sąlygoms – ketvirtadaliu. Visais atvejais banko santykiniai pelningumo rodikliai planuojama, kad išliks 2007 metų lygyje.

Banko valdymo organai yra visuotinis akcininkų susirinkimas, Banko stebėtojų taryba, valdyba ir administracijos vadovas. Banko valdymo organai yra Banko valdyba ir administracijos vadovas.

Pagrindiniai pakeitimai, kuriuos šiuo metu diegia bankai – tai sutarčių su investuotojais atnaujinimas bei tobulinimas, informacijos rinkimo proceso pagerinimas, IT sistemų pakeitimai, tam tikrų procedūrų tobulinimas, darbuotojų parengimas, klientų informavimas ir t.t.

Svarbus ES direktyva numatytas pokytis yra tai, kad finansinių institucijų klientai, turintys vertybinių popierių, artimiausiu metu gali būti pakviesti į bankus persirašyti vertybinių popierių sutarčių. Finansinių institucijų klientams, nepersirašiusiems vertybinių sąskaitų sutarčių arba nesusipažinusiems su naujais investavimo paslaugas reguliuojančiais dokumentais iki tam tikro, konkretaus banko nustatyto laiko, gali būti apribotos galimybės gauti kai kurias investavimo paslaugas.

Bankas, priimdamas strateginius sprendimus, keičia AB banko SNORAS filialo Taline, Estijos Respublikoje, pavadinimą į AB banko SNORAS Estijos filialas bei tvirtinti išlaidų planą, skirtą Estijos filialo steigimo statybos-remonto darbams, baldams, prietaisams bei įrengimams apmokėti. Taip pat nutarta tvirtinti banko paskolų vertės pakeitimus (specialiuosius atidėjinius) bei pritarti, kad būtų išleista nauja 300 000 000 litų vidutinės trukmės nenuosavybės vertybinių popierių emisija, suteikiamos naujos vartotojams paslaugos, kaip "Vienos nakties indėlio palūkanos", mokamos už juridinių asmenų A grupės klientų banko sąskaitų lėšų likučius schemos sukūrimui ir jos taikymui nuo 2008-03-01, tvirtinti kintamų palūkanų normų, mokamų juridiniams asmenims A grupės klientams už banko sąskaitų lėšų likučius, normas ir sąlygas, tvirtinti Lietuvos Respublikos rezidentams ir ne Lietuvos Respublikos rezidentams fiziniams ir juridiniams asmenims taikomas terminuotųjų indėlių metinių palūkanų normas ir sąlygas ir sudaryti galimybę banko klientams fiziniams asmenims sudaryti trumpalaikių terminuotųjų indėlių sutartis juridiniams asmenims taikomomis trumpalaikių terminuotųjų indėlių sąlygomis ir palūkanomis.

Per pirmąjį šių metų laikotarpį bankas SNORAS uždirbo beveik 17 mln. Lt pelno Š. m. balandžio 1 d. AB banko SNORAS uždirbtas pelnas siekė 16,9 mln. Lt – 23,1 proc. daugiau nei tuo pačiu laikotarpiu praėjusiais metais. Banko turtas sudarė 5,8 mlrd. Lt – 1,2 mlrd. Lt arba 26,6 proc. daugiau nei praėjusių metų balandžio 1 d. Per pastaruosius dvylika mėnesių beveik dvigubai (92 proc.) arba 1,22 mlrd. Lt padidėjo banko SNORAS paskolų portfelis, kuris 2008 m. balandžio 1 d. siekė 2,6 mlrd. Lt.

Banko SNORAS uždirbto pelno augimą daugiausiai lėmė padidėjusios grynosios palūkanų pajamos bei išaugusios grynosios paslaugų ir komisinių pajamos. Per pastarąjį laikotarpį ypač sparčiai augo banko SNORAS paskolų juridiniams asmenims portfelis. Verslo klientams

sudarę konkurencingas ir lanksčias finansavimo sąlygas, pritraukėme naują klientų ratą – stambias įmones, įgyvendinančias didelės apimties verslo projektus.

Banko SNORAS paskolų verslo klientams portfelis per analizuojamąjį laikotarpį augo 118,9 proc. arba 0,89 mlrd. Lt ir š. m. balandžio 1 d. sudarė 1,6 mlrd. Lt (2007 m. balandžio 1 d. – 0,75 mlrd. Lt). Todėl paskolų gyventojams portfelis siekė 0,91 mlrd. Lt ir buvo 57,3 proc. didesnis nei tuo pačiu laikotarpiu 2006 metais, kai šis portfelis sudarė 0,58 mlrd. Lt. Per analizuojamąjį laikotarpį banke SNORAS gyventojų laikomų indėlių portfelis išaugo trečdaliu (33,3 proc.) ir š. m. balandžio 1 d. siekė 2,63 mlrd. Lt (2007 m. balandžio 1 d. – 1,97 mlrd. Lt). Bendras banko indėlių portfelis šių metų pirmo ketvirčio pabaigoje sudarė 4,28 mlrd. Lt – 26,6 proc. daugiau nei baziniu laikotarpiu, kai bendras indėlių portfelis siekė 3,38 mlrd. Lt. Banko SNORAS mokėjimo kortelių apyvarta viršijo milijardą litų – sudarė 1,10 mlrd. Lt ir buvo 27,8 proc. didesnė nei tuo pačiu laikotarpiu baziniais metais.

2.2. Finansinių ir nefinansinių veiklos rezultatų analizė

2007 metais Bankas toliau skmingai įgyvendino savo strategiją, tiek veikdamas Lietuvos bankų rinkoje kaip universalus bankas, labiau orientuotas į mažmeninę bankininkystę, tiek vystydamas dukterinio "Latvijas Krajbanka" veiklą Latvijos Respublikoje, tiek ir plėtodamas kitas veiklos rūšis per dukterines kompanijas – UAB "Snoro lizingas", UAB "Snoro turto valdymas", UAB "Snoro fondų valdymas", UAB "Snoro investicijų valdymas" bei UAB "Vilniaus kapitalo vystymo projektai".

2007 m. finansiniai rezultatai rodo sėkmingą Banko bei Grupės veiklą. Pagal audituotus duomenis per 2007 m. Banko aktyvai augo 36,62 proc. iki 5 754 mln. litų, Grupės aktyvai augo 37,58 proc. iki 8 997 mln. litų. Banko bei Grupės įstatinis kapitalas sudarė 253 mln. litų.

2007 m. Bankas uždirbo 71.72 mln. litų grynojo pelno, Grupė – 72.92 mln. litų, tai yra atitinkamai 38,3 bei 11,6 proc. daugiau, negu 2006 m.

Atitinkamai, atsižvelgiant į finansavimo šaltinių dinamiką, 2008 metais bankas tikisi augti apie penktadaliu, o esant palankioms sąlygoms – ketvirtadaliu. Visais atvejais banko santykiniai pelningumo rodikliai planuojama, kad išliks 2007 metų lygyje.

Kiekvieno banko veikla ir jos rezultatai bei konkrečios rinkos poveikis atsispindi finansinėse ataskaitose. Šių finansinių ataskaitų tinkama analizė padeda įvertinti banką.

Pagrindiniai AB bankas "Snoras" finansinių ataskaitų rodikliai

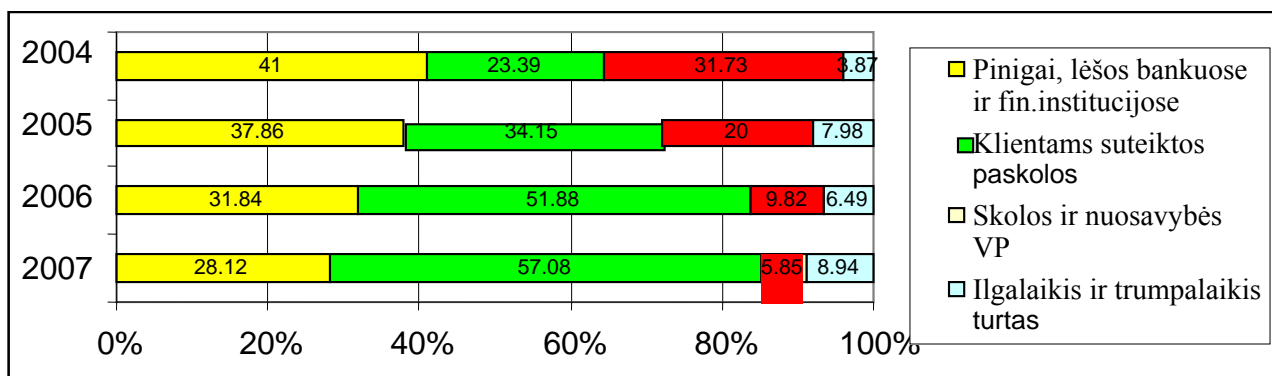
	2004 12 31	2005 12 31	2006 12 31	2007 12 31	Pokytis per 2004-2007m (%)
Aktyvai, tūkst.Lt.	883951	1100044	1359027	3250300	72,8
Paskolos klientams, tūkst. Lt.	504547	570696	464139	662000	23,8
Indėliai, tūkst. Lt.	655087	814897	1082847	2406600	72,8
Akcininkų nuosavybė, tūkst. Lt.	163488	172660	198217	241100	32,2
Grynasis pelnas, tūkst. Lt.	4514	10545	20500	40400	88,8
ROA, %	0,51	0,96	1,06	1,24	
ROE, %	2,76	6,11	9,49	16,7	

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis banko duomenimis

Iš 5 lentelėje pateiktų duomenų matyti, kad pagrindiniai AB banko „Snoras“ finansinių ataskaitų rodikliai per 2004 – 2007 m. laikotarpį tik didėjo, t. y. daugiausiai išaugo grynasis pelnas net 88,8 %, dėl lygiomis dalimis padidėjusių aktyvų bei indėlių (72,8 %). Taigi pastebima, jog jau keletą metų iš eilės banko veiklos finansiniai rodikliai sparčiai auga. Bankas uždirbo 71,7 mln. Lt grynojo pelno – tai dvigubai daugiau negu 2006 metais. Pelningumo rodiklių augimą nulėmė plėtros mastai, sėkminga minibankų bei dukterinių įmonių veikla, kurių veiklos apimtys pastebimai išaugo dėl kylančios finansinių paslaugų rinkoje paklausos. Atkreipiant dėmesį į 5 lentelės duomenis, galima teigti, jog per analizuojamą laikotarpį banko turtas nuolat didėjo. Jei 2004 metų pabaigoje aktyvai sudarė 883,951 mln.Lt., tai jau 2007 metų pabaigoje siekė 3250,3 mln. Lt. Per trijų metų laikotarpį banko turtas išaugo beveik 3,5 karto. Lyginant 2004 metus su 2005 m. banko turtas išaugo 216,093 mln. Lt, kas sudaro 24,45 proc., 2005 m. lyginant su 2006 m. – 23,54 proc., banko turtas per 2006 – 2007 m. išaugo iki 3250,3 mln.Lt.

Santykiniai banko pelningumo rodikliai turto pelningumas (ROA) ir nuosavybės pelningumas (ROE), atsižvelgiant į paaštrėjusią tarp bankų konkurenciją ir iki rekordinių žemumų mažinamas palūkanų normas už išduodamas paskolas, yra pakankamai aukšti. Ypač geri banko pelningumo rodikliai 2005 m. – ROA rodiklis 0,96 proc. labai artimas vienetui, ROE virš 6 proc., 2006 m. – ROA rodiklis 1,06 proc., ROE apie 9,5 proc., o 2007 metais – ROA siekė 1,24 proc., ROE net 16,5 proc. Visgi negatyvus aspektas banko veikloje – grynujų pajamų iš palūkanų maržos

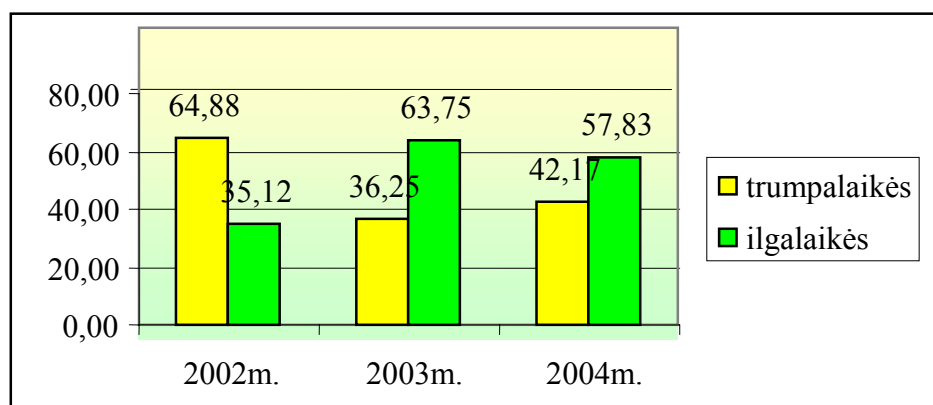
mažėjimas. Grynujų pajamų iš palūkanų marža (NIM) 2004-2006 m. turi aiškia mažėjimo tendenciją: jeigu 2004 m. šis rodiklis sudarė 6,66 proc., tai 2006 m. jau tik 4,44 proc. Vadinasi bankas iš pagrindinės veiklos – palūkanas nešančio turto – uždirba vis mažiau.

6 pav. AB banko "Snoras" turto struktūra 2004 – 2007 metais.
Šaltinis: sudaryta autorės remiantis banko duomenimis

Banko turto struktūroje didžiausią dalį sudaro klientams suteiktų paskolų dalis banko turte. Per analizuojamą laikotarpį suteiktų paskolų dalis visame turte svyravo nuo 57,08 proc. iki 23,39 proc., kur 2004 m. buvo 57,08%, 2005 m. – 51,88%, 2006 m. – 34,15%, o 2007 m. - 23,39%. Paskolų dalis turte per nagrinėjamą laikotarpį pastebimai mažėjo, kas lėmė grynujų pajamų iš paskolų palūkanų sumažėjimą. Banko uždutis - gauti pajamas investuojant lėšas į įvairias kredito operacijas bei tenkinti klientų paskolų poreikį. Bankas siekia išspręsti kredito portfelio lėšų paskirstymo įvairioms paskolų rūšims, prekybinių, gamybinių įmonių, nekilnojamojo turto įsigyjimo kreditavimui ir kt. problemą. Banko kreditavimo politika turi tikslą, sukurti ir užtikrinti gerą, pelningą paskolų portfelį bei garantuoti, kad bankas prisiimtų tik jam priimtina riziką. Banko pagrindinis kreditavimo politikos tikslas - efektyvi kreditavimo paslaugų plėtra.

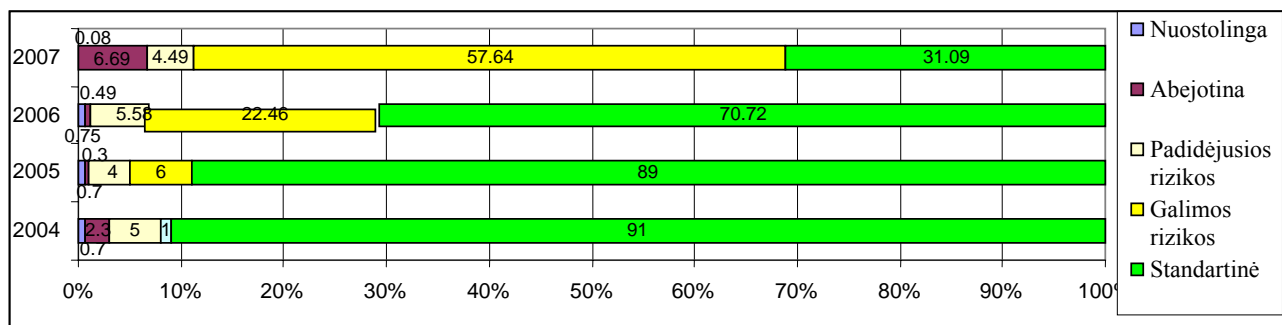
Bankas teikia paskolas visų rūšių subjektams - fiziniams ir juridiniams asmenims - Lietuvos rezidentams ir nerezidentams. Pirmenybė teikiama Lietuvos įmonėms, sėkmingai dirbančioms vietinėje ir užsienio rinkose.

7 pav. Paskolų portfelio struktūra pagal terminus, %

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis banko duomenimis

Bankas įvertino paskolų rinkoje vykstančią įnirtingą didžiųjų bankų kovą maksimaliai mažinat palūkanų normas ir pakeitė investavimo kryptį, pasirinkdamas šiek tiek mažiau pelningą, tačiau žymiai mažiau rizikingą sritį – skolos vertybinius popierius. Tai ir lėmė, kad išduotų paskolų sumos (įskaitant ir atpirkimo sandorius) grynoji vertė per metus sumažėjo 119,0 mln. litų ir gruodžio pabaigoje sudarė 460,5 mln.. Mažėjimas vyko daugiausia ne rezidentų sąskaita (85,6 mln. Lt.).

8 pav. Paskolų portfelio kokybė procentais
Šaltinis: Sudarytas autorės remiantis banko duomenimis

Atidėjumų paskoloms bei palūkanoms suma per 2006 metus sumažėjo iki 7,1 mln. litų. Atidėjumų paskoloms dalis paskolose (įskaitant ir atpirkimo sandorius) sumažėjo nuo 2,3 procento, buvusių 2004 metų pabaigoje, iki 1,5 procento 2004 metų pabaigoje.

Bankas teikia esamos ūkio subjektų veiklos ir ekonomiškai pagrįstų investicinių projektų, skatinančių šalies ūkio ilgalaikę plėtrą, finansavimo prioritetą.

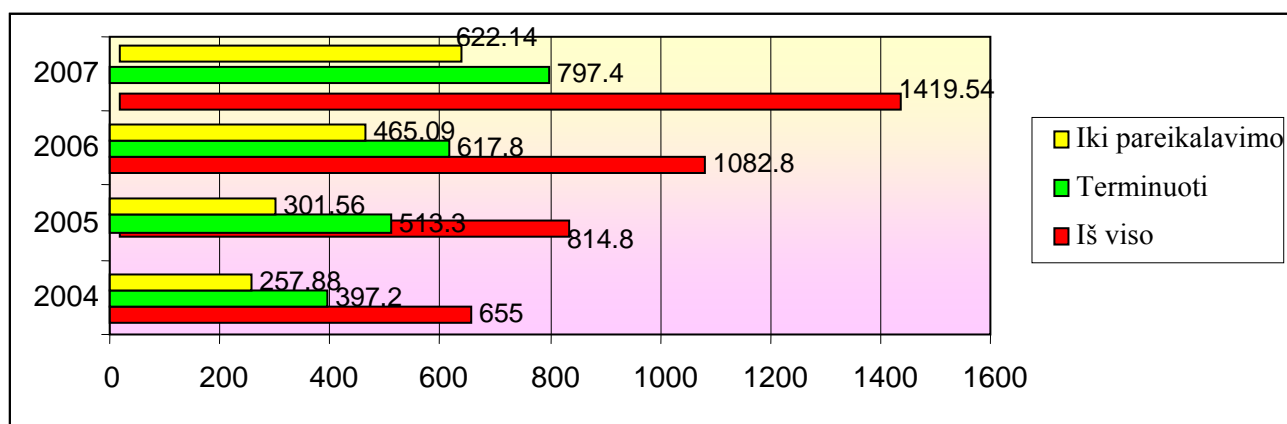
Bankas siekia užtikrinti priimtina paskolų portfelio paskirstymą įvairioms ūkio šakoms ir šios rizikos efektyvų valdymą. Paskolų portfelis diversifikuojamas pagal ekonominės veiklos rūšis atsižvelgiant į ekonominės veiklos rūšių finansavimo riziką ir perspektyvas. Paskolų portfelio didžiąją dalį, kaip ir praėjusiais metais užima paskolos privačiam sektoriui. Akivaizdžiai išaugo finansinio tarpininkavimo paslaugos nuo 5 % iki 24 %, o likusių įvairių ūkio šakų proporcijos nežymiai tepakito.

Bankas, veikdamas kaip viešosios apyvartos tarpininkas, Nacionalinės vertybinių popierių biržos narys bei Lietuvos centrinio vertybinių popierių depozitoriumo dalyvis, teikia klientams visas investicines paslaugas. Ėmus įgyvendinti naują investavimo strategiją, banko investicijų į vertybinius popierius mastai per 2006 metus gerokai išaugo. Metų pradžioje bankas buvo investavęs į įvairius vertybinius popierius 98,8 mln. litų ir jau metų pabaigoje šios banko investicijos siekė 271,8 mln. Litų, o jau 2007 m. pabaigoje šis skaičius dar žymiau išaugo iki 812,592 mln. Lt.

Pakeitus investavimo kryptį, per 2006 investicijos į vertybinius popierius išaugo 170,5 mln. litų arba 216 proc. ir metų pabaigoje buvo 249,3 mln. litų. VP portfelio struktūroje 35 proc. sudarė izdo ilgalaikiai VP, 33 proc.- investicijos į Lietuvos ir užsienio privačių įmonių VP, 32 proc.- užsienio valstybių vyriausybės VP ir užsienio bankų skolos VP. Jau po metų, t.y. 2007 m. 59 proc. investicijų sudarė lėšų nukreipimas į užsienio valstybių vyriausybių ir bankų skolos VP, apie 24 proc. – į Lietuvos ir užsienio privačių įmonių skolos VP ir 17 proc. investicijų skiriama į Izdo VP. Taigi tokia skolos VP struktūros kaita rodo kiek agresivėjančią banko investicijų strategiją, kadangi mažiau investuojama į Vyriausybės VP. Šį sumažėjimą galėjo sąlygoti du veiksniai:

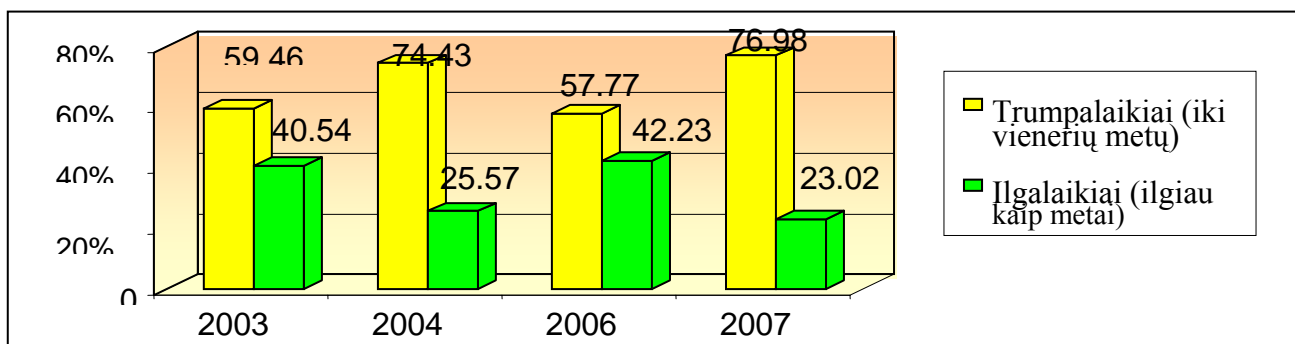
- Banko jautrumas palūkanų normai (sumažėjo VVP palūkanų normos, kredito palūkanų normos išliko aukštos);

- Didėjantis Lietuvos ūkio subjektų investicijų poreikis. Auganti Lietuvos ekonomika sąlygoja didesnę lėšų poreikį. Savo ruožtu, bankai, plėsdami kreditavimo apimtį, visų pirma mažina investicijas į Vyriausybės VP, kadangi jos būna trumpalaikės ir itin likvidžios.

9 pav. AB banko „Snoras“ indėliai 2004 – 2007 m., mln.Lt.
Šaltinis: Sudaryta autorės remiantis banko duomenimis

Per 2004 metus klientų indėliai sudarė 655 mln.Lt., „Snoro“ bankas aktyviai populiarino terminuotus indėlius, todėl per metus jie pasiekė 397,2 mln.Lt., kas sudarė 60,6%, tuo tarpu indėliai iki pareikalavimo 39,4 proc. Per 2006 metus indėliai išaugo nuo 814,8 mln.Lt. iki 1082,8 mln.Lt. 2007 metais indėlių augimo tempas išliko aukštokas, panašaus tempo 31,1 proc. lyginant su 2006 metais 32,9 proc. Gyventojų indėliai 2006 m. pabaigoje sudarė 617,8 mln. litų. Per dvylika mėnesių gyventojų indėlių suma ženkliai padidėjo – 185,5 mln. litų (33,5 %). Didžiąją gyventojų indėlių prieaugio dalį sudarė terminuotieji indėliai, kurių suma 2004 metų pabaigoje viršijo 617,8 mln. litų. 2005 metais gyventojų indėliai sudarė 513,3 mln. Lt, o 2004 metais tik 397,2 mln. Lt.

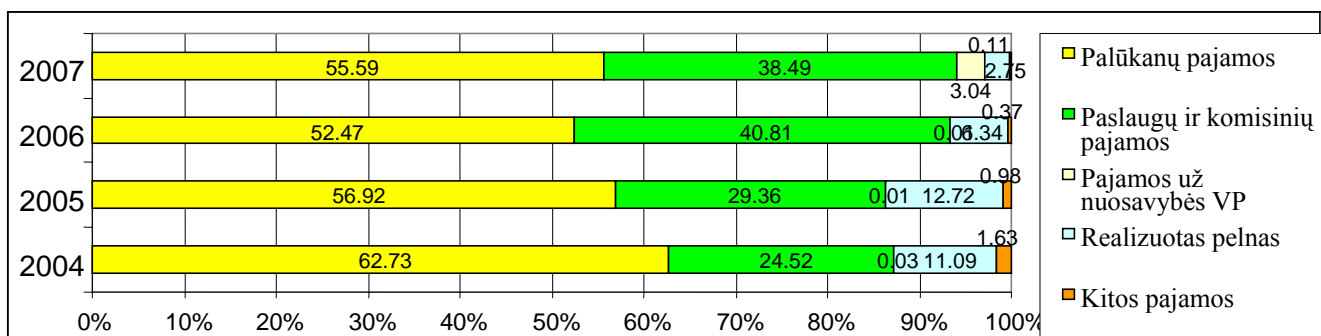

10 pav. Terminuoti indėliai pagal trukmę, procentais
Šaltinis: Sudaryta autorės remiantis banko duomenimis

Per visą laikotarpį pastebimas trumpalaikių indėlių populiarumas lyginant su ilgo laikotarpio indėliais. Tai nėra labai palanku bankui, kadangi jis negali ilgą laiką naudotis klientų patikėtomis lėšomis savo finansiniams tikslams realizuoti, nes privalo turėti likvidžių lėšų padengti trumpalaikius išsipareigojimus. Pagal gyventojų indėlių apimtį rinkoje AB bankas „Snoras“ šį kartą išėjo į ketvirtąją vietą, tai lėmė agresyvi terminuotų indėlių strategija (didelės palūkanos, specialūs prizai, loterija ir kt.).

Banko kapitalas per 2007 metus sustiprėjo ir padidėjo nuo 216 mln.Lt. iki 241 mln. litų. Banko kapitalo dydis rodo, kad ir toliau galima sėkmingai plėsti veiklą, numatant pakankamai didelį rizikos normatyvų vykdymo rezervą.

Pagrindiniai banko pajamų šaltiniai 2007 metais išliko nepakitę: palūkanos už paskolas ir vertybinius popierius, komisinių pajamos ir valiutos konvertavimo pelnas. Banko 2006 metų finansinės veiklos rezultatas yra teigiamas – uždirbta 20,5 mln. litų grynojo pelno, jau sekančiais metais net dvigubai daugiau pelno, t.y. 40,4 mln. litų.

11 pav. AB banko „Snoras“ pajamų struktūra 2004 – 2007 metais
Šaltinis: Sudaryta autorės remiantis banko duomenimis

Didžiausią dalį banko pajamų sudaro palūkanų pajamos iš suteiktų paskolų. Šių pajamų bankas 2006 metais uždirbo 56,078 mln.Lt., arba 15 proc. mažiau nei 2005 metais, tačiau jau 2007 metais uždirbo net 25 proc. daugiau pajamų iš palūkanų nei praėjusiais metais. Tam įtakos

turėjo sparčiai augantis paskolų portfelis. Šio padidėjimo nesumažino vis mažėjančios palūkanų normos.

Bankas, veikdamas kaip viešosios apyvartos tarpininkas, Nacionalinės vertybinių popierių biržos narys bei Lietuvos centrinio vertybinių popierių depozitoriumo dalyvis, teikia klientams visas investicines paslaugas. Ėmus įgyvendinti naują investavimo strategiją, banko investicijų į vertybinius popierius mastai per 2006 metus gerokai išaugo.

Metų pradžioje bankas buvo investavęs į įvairius vertybinius popierius 98,8 mln. litų ir jau metų pabaigoje šios banko investicijos siekė 271,8 mln. Litų, o jau 2007 m. pabaigoje šis skaičius dar žymiau išaugo iki 812,592 mln. Lt. Pakeitus investavimo kryptį, per 2006 investicijos į vertybinius popierius išaugo 170,5 mln. litų arba 216 proc. ir metų pabaigoje buvo 249,3 mln. litų. VP portfelio struktūroje 35 proc. sudarė išdo ilgalaikiai VP, 33 proc.- investicijos į Lietuvos ir užsienio privačių įmonių VP, 32 proc.- užsienio valstybių vyriausybių VP ir užsienio bankų skolos VP. Jau po metų, t.y. 2007 m. 59 proc. investicijų sudarė lėšų nukreipimas į užsienio valstybių vyriausybių ir bankų skolos VP, apie 24 proc. – į Lietuvos ir užsienio privačių įmonių skolos VP ir 17 proc. investicijų skiriama į Išdo VP.

Taigi tokia skolos VP struktūros kaita rodo kiek agresivėjančią banko investicijų strategiją, kadangi mažiau investuojama į Vyriausybės VP. Ši sumažėjimą galėjo sąlygoti du veiksniai: banko jautrumas palūkanų normai (sumažėjo VVP palūkanų normos, kredito palūkanų normos išliko aukštos); didėjantis Lietuvos ūkio subjektų investicijų poreikis. Auganti Lietuvos ekonomika sąlygoja didesnę lėšų poreikį. Savo ruožtu, bankai, plėsdami kreditavimo apimtį, visų pirma mažina investicijas į Vyriausybės VP, kadangi jos būna trumpalaikės ir itin likvidžios.

Banko patiriamos išlaidos per 2006 metus sumažėjo 5 proc. ir per metus sudarė 99,494 mln.Lt. Banko išlaidų struktūroje didžiausią dalį sudaro operacinės išlaidos, 2004 metais kaip ir 2006 metais jos siekė atitinkamai 48,02% ir 48,03%, 2005 m. ir 2007 m. jos kiek sumažėjo visoje išlaidų dalyje, sudarydamos atitinkamai 43,61% ir 41,07%. Per 2005 metus operacinės banko išlaidos išaugo 11,8 proc. iki 45,6 mln.Lt., per 2006 metus operacinių išlaidų augimas sudarė 4,7 % ir per šiuos metus bankas apskaitė 47,7 mln.Lt. šių išlaidų. Praėjusiais metais operacinių išlaidų patirta už 39 mln.Lt., pastebima, kad jos sumažėjo net 18,25%, dėl sumažėjusių pastatų nuomos ir eksploatacinių išlaidų.

Banko palūkanų išlaidos už indėlius padidėjo 3,4 mln.Lt iki 26,8 mln.Lt. per 2007 metus. Šių išlaidų dalis banko išlaidose nagrinėjamu laikotarpiu padidėjo iki 30,22 proc., kai tuo tarpu ankstesniais laikotarpiais pastebima kiek lėtesnė šių išlaidų didėjimo tendencija – 22,79% (2005 m.), 24,09% (2006 m.), kadangi vidutinė palūkanų norma nuo 2005 metų iki 2006 metų mažėjo atitinkamai: už terminuotus indėlius nuo 4% iki 3,3%, o už neterminuotus indėlius nuo

1,5% iki 1,2%. Per 2006 metus bankas į valstybės biudžetą įmokėjo 16,3 mln. litų mokesčių: iš jų 7,7 mln. litų įmokėta į SODROS biudžetą, 5,9 mln. litų fizinių asmenų pajamų mokesčio, 1,5 mln. litų pelno mokesčio, 748 tūkst. litų kelių mokesčio, 138 tūkst. litų nekilnojamojo turto mokesčių, 226 tūkst. litų PVM, 74 tūkst. litų žemės mokesčiai, 45 tūkst. litų į garantinį fondą ir 5 tūkst. litų aplinkos teršimo mokesčio. AB banko "Snoras" ir antrinės įmonės akcinis kapitalas per visus 2006 metus nesikeitė, tačiau viena iš jų – ADB "Snoro garantas" – metų pabaigoje buvo parduota Rusijos draudimo kompanijai "RESO – Garantija". Minėtų antrinių bendrovių 2005 metų veiklos rezultatas buvo 3,210 milijono litų pelno.

AB banko "Snoras" grupės turtas 2006 metų pabaigoje buvo 1 mlrd. 409 mln. 845 tūkstančiai litų arba 281,4 mln. litų didesnis negu metų pradžioje. Grupės pelnas per metus išaugo daugiau kaip pusantro milijono litų ir 2006 m. buvo 11 mln. 803 tūkst. litų. Per 2004 – 2007 metus kapitalo pelningumo rodiklio didėjimą lėmė grynojo pelno staigus padidėjimas.

Analizuojant, siekiama nustatyti priklausomybę tarp banko gaunamų pajamų ir grynojo pelno, tam tikslui, apskaičiuojamas koreliacijos koeficientas, kuris parodo priklausomybes tarp reiškinių, ieškant tarp jų funkcinių ryšių. Kaip jau žinoma, kuo koeficiento reikšmė artimesnė 1 ar -1, tuo ryšys stipresnis, tik teigiama reikšmė reiškia tarpusavio priklausomybę ta pačia linkme, o neigiama reikšmė – priešingų krypčių tarpusavio priklausomybę. Duomenys reikalingi koreliacijos koeficientui apskaičiuoti pateikti 6 lentelėje.

6 lentelė

AB banko "Snoras" 2004 – 2007 metų duomenys koreliacijos koeficientui apskaičiuoti

Rodiklis (mln.Lt)	2004	2005	2006	2007
Grynasis pelnas	4,51	10,54	20,5	40,4
Palūkanų pajamos	57,1	64,5	56,1	70,19
Paslaugų ir komisinių pajamos	22,34	33,28	43,62	48,6
Nuosavybės VP pajamos	0,029	0,016	0,015	3,8
Bendros pajamos	84	108,4	106,9	153,1

Šaltinis : Sudaryta autorės

Pasinaudojus kompiuterine Microsoft Excel programa, apskaičiuotas koreliacijos koeficientas ir gautos jo reikšmės, kurios pateiktos 7 lentelėje.

Rodiklis	Koreliacijos koeficientas
Palūkanų pajamos su grynuoju pelnu	0,63
Nuosavybės VP pajamos su grynuoju pelnu	0,88
Paslaugų ir komisinių pajamos su grynuoju pelnu	0,86
Bendros pajamos su grynuoju pelnu	0,84

Šaltinis : Sudaryta autorės

Iš pateiktų duomenų matyti, kad koreliacijos reikšmės artimos vienetui, o tai reiškia, kad banko gaunamos pajamos turi ryšį su gaunamu pelnu. Matyti, kad didžiausia priklausomybė yra tarp nuosavybės VP pajamų ir grynojo pelno, o mažiausia priklausomybė tarp pajamų gaunamų už palūkanas ir grynojo pelno.

Verta pastebėti, kad banko gaunamos pajamos, t.y. palūkanų pajamos, paslaugų ir komisinių pajamos pateiktos 7 lentelėje, neatėmus savikainos, ir pajamos iš nuosavybės VP yra pateiktos grynąja verte, kurios tiesiogiai lemia pelno padidėjimą, kadangi yra apskaitomos nuosavybės metodu. Seka išvada, kad banko pelną labiausiai įtakoja pajamos už nuosavybės VP.

2.3. Finansinės rizikos valdymas

2.3.1. Rizikos rūšių apibūdinimas

Rizikos valdymas yra bankinės veiklos sėkmės pagrindas ir neatskiriamas Grupės veiklos elementas. Grupei svarbiausios šios rizikos: kredito, rinkos, likvidumo ir palūkanų normos bei operacinė rizika.

Kredito rizika. Grupė prisiima kredito riziką, kuri yra rizika, kad antra šalis negalės laiku grąžinti visos sumos. Grupė kredito riziką patiria suteikdama paskolas klientams bei tarpbankinėje rinkoje. Grupė nenaudoja išvestinių kredito priemonių. Kredito rizika grupėje mažinama reikalaujant užstatų ir garantijų. Grupė paskirsto kredito riziką tarp struktūrinių lygių, nustatydamas rizikos apribojimus vienam skolininkui, jų grupei, geografinėi ar ekonominės veiklos rūšims. Tokia rizika yra valdoma atliekant kas mėnesines peržiūras, teikiant ataskaitas ir preventyviai kontroliuojant apribojimus. 2007 metais kredito rizikos valdymas Banke ir Grupėje buvo peržiūrėtas ir atnaujintas, nustatyti nauji kredito rizikos koncentracijos apribojimai pagal skolininko geografinę padėtį ir ekonominės veiklos pobūdį. Taip pat buvo sustiprinta su kredito rizika susijusių apribojimų kontrolė grupės mastu, atnaujinta Banko ataskaitų sistema, daugiau dėmesio skiriant kreditų portfelio kokybės analizei ir pokyčiams.

Rinkos rizika Grupė prisiima rinkos riziką, kuri yra rizika, kad bankas patirs nuostolį dėl rinkos kintamųjų svyravimo. Pagrindinės rinkos rizikos yra palūkanų normų, valiutos kursų ir akcijų kainų rizikos. Grupė paskirsto rinkos riziką tarp struktūrinių lygių nustatydamą rizikos apribojimus pozicijos dydžiui, maksimaliam nuostoliui, portfelio diversifikacijai bei imdamasi rizikos mažinimo priemonių. Tokia rizika yra valdoma atliekant kasdieninį pozicijų vertinimą rinkos verte, limitų kontrolę bei teikiant reguliarias ataskaitas. Didžiausias pasikeitimas rinkos rizikos valdyme yra portfelio valdymo personalo kompetencijų sustiprinimas ir portfelio valdymo tikslų patikslinimas.

Buvo sustiprintos vertybinių popierių portfelio valdytojų personalo pozicijos, patvirtintos portfelio valdymo strategijos. Pagrindinę rinkos riziką Grupė patiria iš turimo skolos vertybinių popierių portfelio, kurio didžiausią dalį turi Bankas. Bankas palūkanų normos rizikai valdyti naudoja palūkanų normos ir akcijų ateities sandorius. Valiutų pozicijos dydis išliko nereikšmingas. Valiutų pozicijos rizika valdoma limitais atvirosios pozicijos dydžiui.

Operacinė rizika. Operacinė rizika apibrėžiama kaip tiesioginių ir netiesioginių nuostolių, kurie susidarė dėl klaidingų vidinių procesų, personalo veiksmų, banko sistemų ir išorinių įvykių, rizika. Bankas operacinę riziką valdo naudodamas kompleksinę operacinės rizikos valdymo sistemą. Pagrindinė šios sistemos sudedamoji dalis – operacinės rizikos įvykių registras. Kiekviename Banko padalinyje ir dukterinėse kompanijose paskirti už operacinę riziką atsakingi darbuotojai. Atsakingi banko padalinių darbuotojai pildo operacinės rizikos įvykių registrą, detaliam aprašydami tam tikrame padalinyje atsitikusius operacinės rizikos įvykius. Visi įvesti įvykiai vėliau centralizuotai sisteminami bei analizuojami. Operacinei rizikai valdyti bankas taip pat taiko savęs įvertinimą, panaudojant anketas. Anketų analizės išvados leidžia nustatyti labiausiai rizikingas Banke vykstančių procesų ir Banko struktūros vietas bei imtis prevencinių priemonių. Svarbiausia operacinės rizikos valdymo prevencijos priemonė yra draudimas. Draudimas leidžia minimizuoti nuostolius, susidariusius dėl materialaus turto netekimų. Bankas nuolat tobulina operacinės rizikos valdymą, siekdamas užtikrinti Banko sistemų ir procesų saugumą.

Likvidumo rizika. Daug dėmesio Bankas skiria likvidumo rizikos valdymui. 2007 m. Bankas vykdė Lietuvos banko nustatytą likvidumo normatyvo reikalavimą (likvidaus turto santykis su įsipareigojimais min. 30 proc.) - 2007 metais Banko likvidumo rodiklis buvo nuolat viršijamas 15-30 proc. punktų. Be Lietuvos banko normatyvų vykdymo, Bankas naudoja ir vidines likvidumo valdymo priemones. Banke naudojama prevencinė vidinių likvidumo rodiklių sistema, nuolat analizuojami pinigų srautai. Banke taip pat nuolat stebimi likvidumo spraga ir nutraukiamų prieš laiką indėlių rodikliai bei indėlių svyravimo tendencijos.

Sandorių rizika. Valiutos kurso rizika išplaukia iš valiutinių (kurso) nuostolių, kurie susidaro dėl užsienio valiutos kurso pasikeitimo nacionalinės valiutos atžvilgiu. Valiutos kurso rizika labai didelė tuose bankuose, kurie siekia gauti spekuliacinių pajamų iš kurso nesutapimo skirtingose rinkose ir skirtingais laiko momentais, t.y. bankuose, vykdančiuose arbitražines operacijas. Valiutos kurso rizika valdoma: - pasirenkant savo nacionalinę valiutą kaip mokėjimo valiutą; - įtraukiant į kreditinį sandorį sąlygas, keičiančias piniginių įsipareigojimų sumas priklausomai nuo aptartos valiutos kurso. Tai gali būti tiek atskira valiuta, tiek valiutų krepšelis (šiuo atveju išvedamas vidutinis kursas); - apsidraudimas būsimaisiais valiutiniais sandoriais: jei bankas suteikia kreditą valiuta, kurios kursas gali gerokai sumažėti, tai jis tuo pačiu metu pateikia ją parduoti laikui, sutampančiam su kredito gražinimo terminu. Šiuo atveju jis teikia valiutą maždaug tuo pačiu kursu, koks buvo kredito suteikimo metu. Jei valiutų kursas iš tikrųjų sumažės, tai dėl šių operacijų bankas neturės nuostolių. Stambūs bankai, siekdami sumažinti valiutos kurso riziką, taiko "nulinio balanso taktiką", t.y. subalansuoja savo aktyvus ir pasyvus įvertintus silpna užsienio valiuta. Tada aktyvinių operacijų nuostoliai, susiję su silpnos valiutos nuvertinimu, kompensuojami pasyvu pelnais.

Bendroji palūkanų normos rizika 2007 metais Bankas nuolat stebėjo ir detaliam nagrinėjo bendrosios palūkanų normos rizikos rodiklius ir Banko palūkanų maržą. Pagrindinė bendrosios palūkanų normos rizikos valdymo priemonė – palūkanų normos spragos ataskaita. 2007 metais Bankas ir toliau plėtojo paskolų su kintamomis palūkanų normomis išdavimą. 2007 metais banke padėti pamatai vidinei lėšų persikirstymo sistemai, kuri parengta pagal geros praktikos standartus ir padės geriau valdyti bendrąją palūkanų normos riziką.

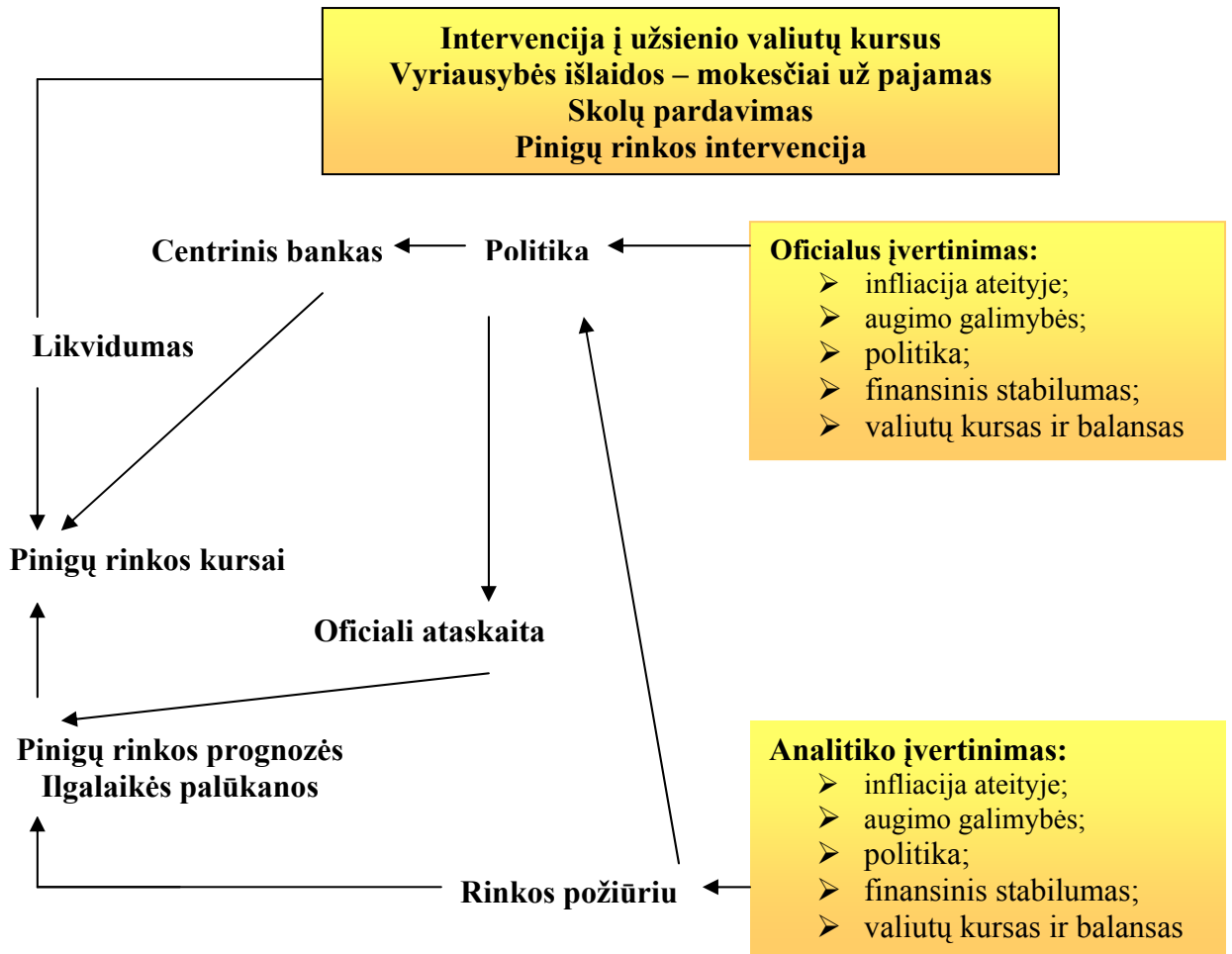
2.3.2. Rinkos, palūkanų normų, valiutos ir likvidumo rizika

Aktyvų ir pasyvų valdymas siaurąja prasme suprantamas kaip būdų ir priemonių visuma, ribojant rizikos įtaką bankų veiklai. Analizuojama aktyvų ir pasyvų valdymą vadovaujasi platesne prasme, analizuodamas aktyvų ir pasyvų valdymą (aktyvų ir pasyvų valdymas plačiąja prasme), vienok rizikos valdymui darbe yra skiriamas ypatingas dėmesys. Rizikos įvertinimas – bankinės veiklos pagrindas. Bankai turi pasisekimą tada, kada jų priimam rizika protinga, kontroliuojama ir yra jų finansinių galimybių ir kompetencijos ribose.

Palūkanų normų nepastovumas skatina bankus vis dažniau pagalvoti, koki poveikį jo pelningumui gali turėti palūkanų normų pasikeitimas. Tokia operacija, kurioje dalyvauja nesuderintos pozicijos. Tokios operacijos turi būti kontroliuojamos nustatytais limitais. Jei bankas per daug kreditavo trumpalaikių paskolų ir per daug prisiėmė ilgalaikių įsipareigojimų, tada

palūkanų normų sumažėjimas sumažins banko pelningumą, nes už aktyvus bus gaunamos mažesnės palūkanos anksčiau, negu bankas pradės mokėti mažesnes palūkanas už savo įsipareigojimus.

Palūkanų normas veikiančius ilgalaikius ir trumpalaikius veiksnius geriausiai iliustruoja 10 pav.:

12 pav. Palūkanų normas veikiantys veiksniai

Šaltinis: Bessis, J. (1998). *Risk management in banking*

Daugelio autorių teigimu žinomi du pagrindiniai palūkanų normos analizės metodai: trukmės analizės ir prognozės analizės.

Trukmės analizė yra matematinis metodas, kuris atsirado obligacijų rinkose. Metodas skaičiuoja visų pinigų srautų, kurių tikimasi iš sandorio, dabartinę vertę, o po to naudoja tą dabartinę vertę kaip svertą apskaičiuojant sandorio trukmės vidurkį.

Geresnis būdas valdyti palūkanų normos riziką mažmeninio banko portfelyje yra **prognozės analizė (modeliavimo analizė)**. Šis metodas atsirado kompiuterizavus apskaitos operacijas, kas įgalino greitai ir efektyviai apdoroti didelius informacijos kiekius. Šiame metode gali būti nagrinėjamos skirtingos prielaidos, apimančios palūkanų normų, balanso straipsnių

apimčių augimą, konkurentų elgesį ir t.t. Tai yra bendriausia palūkanų normos nepastovumo analizės forma.

Kita palūkanų normos rizikos rūšis, kurios gerai neišnagrinėja nei nesuderinamumo lentelės, nei trukmės analizė, yra **bazinė rizika**. Ji atsiranda dėl aktyvų finansavimo vieno lygio palūkanų normomis, kai tuo tarpu pasyvai yra įkainuoti visai kitu lygiu - tarpbankinėmis palūkanų normomis. Nors abi balanso dalis galime perkainuoti pagal trijų mėnesių palūkanų normas, bet koks skirtumo pasikeitimas tarp išdo vertybinių popierių ir tarpbankinių palūkanų normų pakeis banko palūkanų procentų maržą. Visas banko veiklos struktūros modelio prognozavimas padės išdui nustatyti bazinę riziką ir imtis veiksmų ją kompensuoti.

Palūkanų normos rizika atsiranda dėl nenumatytų, bankui nepalankių palūkanų normų ir maržos pasikeitimų, tuo atveju, kai nesutampa pritrauktų ir išduotų lėšų terminai arba kai aktyvinių ir pasyvinių operacijų normos nustatomos skirtingais būdais (fiksotos vietoj kintamų ir atvirkščiai).

Palūkanų normos rizika didesnė tuose bankuose, kurie spekuliuoja – "žaidžia" besikeičiančiomis normomis, ir tuose, kurie mažai rūpinasi palūkanų normų prognozavimu. Palūkanų normos rizikas valdyti taikomi tokie metodai (Ivaškevičius, Sakalas, 1997, p. 144):

- atsižvelgiant į rinkos situaciją, kreditinėje sutartyje numatoma periodiškai peržiūrėti kreditavimo procentą;
- pagal gražinimo terminus suderinami aktyvai ir pasyvai;
- nustojama mokėti palūkanas;
- perkami ir parduodami būsimieji sandoriai ir opcionai.

Galima įvairiai traktuoti palūkanų normos rizikos valdymo problemas. Toliau pabandydysime atsakyti į dažniausiai klausimus liečiančius pagrindines palūkanų normos rizikos valdymo sąvokas (konceptijas) (Barklio bankas, 1998, p. 6).

Palūkanų normos rizika yra įvairios įplaukos, kurias mes tikimės uždirbti dėka finansinių sandorių, kurie galimi dėl palūkanų normos pasikeitimų. Kalbant apie finansines institucijas, tai bus tokia rizika, kai būsimosios pajamos ir rinkos vertė keisis, greičiausiai nepalankiai, dėl palūkanų normos pasikeitimų.

Finansinės institucijos pastoviai sudaro įvairius finansinius sandorius kontraktus, kad gautų ir išmokėtų pinigus esant įvairioms palūkanų normoms. Kadangi būsimųjų pinigų įplaukų ir išmokų sumos ir laikas ne visada sutampa, todėl palūkanų normos pasikeitimai prives aktyvų ir pasyvų rinkos vertę svyruoti. Likusio kapitalo rinkos vertė keisis svyruojant aktyvų ir pasyvų vertei.

Buhalterinė apskaita pinigų srautus skirsto į dvi kategorijas - pagrindinio kapitalo ir palūkanų normos - ir traktuoja pelnus kaip palūkanų normos skirtumus. Rinkos vertės svyravimai

atspindės palūkanų vertės skirtumų pasikeitimus per laikotarpį. Priklausomai nuo pinigų srautų neatitikimo dydžio, palūkanų normų dydžio pasikeitimai galėtų ateityje sukelti palūkanų normos skirtumus ir palūkanų pajamos sumažėtų ir todėl nurodyta kapitalo augimo vertė pasikeistų.

Palūkanų normos rizikos šaltinių dydžiai yra:

a) perkainavimo nesuderinamumo laikas. Finansinė įstaiga suteikia trisdešimčiai metų 7% fiksuota palūkanų norma hipotetinį kreditą klientui ir finansuoja kreditą iš 4% devyniasdešimt dienų depozitų sertifikatais, sukurdama 300 bazinių punktų maržą (skirtumą). Palūkanų normos vėliau išauga, sumažindamos hipotetinio kredito rinkos vertę (kainą) ir padidindamos depozitų rinkos kainą. Kai depozitų sertifikatai pratęsiama aukštesne kaina, pradinė 300 bazinių punktų marža (skirtumas) sumažėja.

b) ribotas pasirinkimas. Finansinė įstaiga įsigyja penkiems metams 5% fiksuota palūkanų norma paskolą, finansuojamą 3,5% fiksuota palūkanų norma depozito penkiems metams, sudarant 250 bazinių punktų maržą (skirtumą). Paskolos sutartyje nėra jokių apribojimų gražinti paskolą anksčiau ar delspinigių. Vėliau palūkanų normos sumažėja ir skolininkas sugražina (arba refinansuoja mažesne kaina) paskolą anksčiau nustatyto termino. Finansinė įstaiga dabar turi reinvestuoti (iš naujo investuoti) paskolos įplaukas (pajamas) rinkoje, kur mažesnė kaina, o tai sumažina palūkanų maržą likusiems penkeriems metams.

c) maržos santykio variacijos. Finansinė institucija suteikia plaukiojančią pirminę palūkanų norma paskolą, finansuojamą iš vienos nakties fondų. Kadangi pasikeitimai pirminėje palūkanų normoje neturi tarpusavio ryšio su pasikeitimais federalinių fondų kainoje, palūkanų marža, gaunama dėl dviejų palūkanų normų, gali svyruoti.

Palūkanų pajamų pasikeitimus ir kapitalo vertę stimuliuoja:

Palūkanų pajamos remiasi **pradiniu kaštų paskaičiavimu**. Palūkanų pajamų pasikeitimai atsiranda dėl aktyvų ir pasyvų apimtys pasikeitimo per atsiskaitomąjį laikotarpį ir pagal jų kontrakto sudarymo pradžioje nurodytą pelną. Sandorių terminų, kurie viršija laikotarpį, perkainavimas, neturi jokio poveikio palūkanų pajamoms.

Kapitalo rinkos vertė remiasi **rinkos vertės apskaičiavimu**. Kapitalo rinkos vertės pakeitimai atsiranda ir dėl sąskaitos pasikeitimų ir dėl rinkos palūkanų normos pasikeitimų. Rinkos vertė yra veikiama likusio aktyvų ir pasyvų terminų perkainavimo ir neatsižvelgiama į nurodytą pradinį pelną buhalterijos knygoje. Kai apsiribojame tik einamuoju nekintančiu buhalteriniu balansu, rinkos kapitalo vertė kartais yra portfelio rinkos vertė (MVPE).

Finansinės institucijos, įgyvendindamos saugų ir protingą palūkanų normos rizikos valdymą ir valdymo procesas gali turėti naudą:

Finansinės institucijos, ar prisiimdamos palūkanų normos riziką, norėdamos gauti

pelną, ar minimizuodamos normos riziką, suteikdamos jai imunitetą, turi numatyti įprastą rizikos dydį savo buhalteriniuose balansuose. Tai leis institucijai koreguoti arba kontroliuoti riziką, kad jis netrukdytų bendrovės tikslams. Aktyvų ir pasyvų valdymo procesas reikalauja iš finansinių institucijų:

a) parengti Valdybos patvirtintą politiką, nurodant kokia gali būti palūkanų normos priimtina rizika tiek palūkanų pajamoms, tiek rinkos kapitalo vertei.

b) sukurti finansinius tarpininkavimo produktus skirtus patenkinti klientų finansinius poreikius ir pageidavimus bei įkainuoti taip, kad ryšys tarp rizikos ir grąžos būtų priimtinas.

c) parengti priimtinus įrankius, ataskaitas ir resursus, kurie taikomi ir naudojami tvarkant ir nuolat kontroliuojant palūkanų normos rizikos poveikį ir pajamas, gautas prisiėmus riziką.

d) paskirti asmenį ar asmenis, atsakingus už tvarkymą ir kontroliavimą rizikos poveikio, taip pat nustatant priimtiną strategijas ar taktiką, kurios gali būti naudojamos koreguojant rizikos poveikį ekonominei perspektyvai, koreguojant bendrovės tikslams ir besikeičiančias institucijos balanso sąlygas.

Šis procesas leis institucijai apsaugoti savo kapitalą ir gauti pajamas ateityje, tuo pačiu metu gaunant atitinkamą grąžą iš savininkų turto, derinant tai su protingai prisiimta rizika.

Įrankiai, padedantys įtvirtinti palūkanų normos riziką yra:

Yra mažiausiai trys analitiniai įrankiai: **skirtumas** (gap), **trukmė** (duration) ir **modeliavimas** (simulation). Pateikiame jų apibrėžimus.

Skirtumo analizė yra metodas, kurio pagalba apytikriai galime išmatuoti palūkanų normos pajamų rizikos poveikį palūkanų normos pasikeitimams. Metodas parodo terminų neatitikimo skirtumą, paskaičiuojant visus aktyvų ir pasyvų numatytus terminus pagal kontraktą ar kainų perskaičiavimus įvairiais laikotarpiais. Šis terminų neatitikimo skirtumas yra naudojamas apytikriai nustatant kiek padidės ar sumažės palūkanų normos pajamos, pasikeitus duotajai palūkanų normai. Skirtumo analizė yra nustumama į antrąjį planą kitų dviejų išsamesnių metodų - trukmės ir modeliavimo, kurie buvo aptarti anksčiau.

Trukmės analizė yra sudėtingesnis analitinis įrankis, kuris remiasi pinigų srautais ir pirmiausiai yra naudojamas nustatant ekonominių pajamų "pajėgumą", kuris atsispindi institucijos einamajame balanse ir šių pajamų poveikio riziką būsimiems palūkanų normos pasikeitimams. Analizė prasideda nuo balanso pinigų srautų sumažinimo iki jų dabartinės vertės (*proxy for market value* - rinkos vertės rodiklio pakaitalas) ir tokiu būdu nustatant kapitalo rinkos vertę. Dabartinės vertės paskaičiavimai yra naudojami nustatant kapitalo srautų trukmę. Pagal trukmę, santykinai galime nustatyti, kaip keičiasi vertės, kai pasikeičia palūkanų norma. Trukmės analizė iš karto

parodo rinkos kapitalo vertės poveikį, kuri sąlygoja palūkanų normos pasikeitimas. Jei trukmės analizė gali būti naudojama nustatant palūkanų normos pasikeitimams, tai moduliavimo analize suteikia geresnį įrankį šios analizės užbaigimui.

Modeliavimo analizė yra taip pat sudėtingas analitinis įrankis, pirmiausia naudojamas nustatant palūkanų pajamų rizikai ir savininko turto portfelio rinkos vertei (MVPE) esant įvairioms palūkanų normoms. Naudojant kompiuterinį modeliavimą, finansų institucijos einamasis balansas ir su juo susijusios palūkanų normos įgalina paskaičiuoti palūkanų pajamų dydį. Tada pasinaudodami augimo prielaidų įvairove ir numatomomis palūkanų normos prielaidomis ateityje, "perrašom balansą", kad būtų galima paskaičiuoti palūkanų pajamų dydį per atsiskaitymo laikotarpius ateityje, kai palūkanų normos scenarijui yra įvairūs. Tam, kad būtų galima paskaičiuoti MVPE (savininko turto portfelio rinkos vertę) būsimosios palūkanų pajamos yra sumažinamos iki dabartinės vertės, pasinaudojant tinkama diskonto norma. Jei modeliavimo analizė parodo kokią poveikį turės palūkanų normos pasikeitimai kapitalo sąskaitoms ateityje, tai trukmės analizė padeda geriau nustatyti tiesioginę kapitalo riziką.

Iškyla klausimas, kuris iš šių trijų analitinių įrankių palūkanų normos kitimo poveikio išmatavimui yra geriausias. Kaip aukščiau pažymėta, kiekvienas iš šių analitinių įrankių turi santykinius pranašumus ir trūkumus. Skirtumo analizė atitinkamai yra pati silpniausia iš visų trijų, tačiau lengviausiai suprantama ir taikoma. Jeigu institucija turi ribotus resursus, tai skirtumo analizė bus gera pradžia analizuoti kreivių procesams, bet laikui bėgant institucija turės pereiti prie vieno ar abiejų likusių įrankių.

Pasirinkimas tarp trukmės analizės ir modeliavimo analizės yra sunkesnis, kadangi abiejų prielaidos yra skirtingos, o taip pat skirtingos yra tikslinės (peržiūrimos) sąskaitos, kuriomis naudojantis įvertinamas palūkanų normos rizikos poveikis institucijai. Kadangi metodai vienas kitą papildo, tai idealu būtų pasinaudoti abiem, norint suprasti, kaip pasikeis institucijos palūkanų normos rizika įvairiose tikslinėse sąskaitose.

Modeliavimo analizė naudojasi bendrai priimtais apskaitos principais (GAAP), kad galėtų paskaičiuoti palūkanų normos pasikeitimų poveikį institucijos siekiamoms palūkanų pajamų sąskaitoms ir savininko turto portfelio rinkos vertei (MVPE). Finansų sektorius šiuo metu naudoja šiais pradiniais kaštais besiremiančią apskaitą, kad galėtų matuoti pajamas ir finansinį kapitalą, todėl modeliavimas yra geresnis įrankis planuojant pelną ilgalaikėje perspektyvoje. Institucijos, kurioms daugiau rūpi palūkanų pajamų augimo lygmuo per tam tikrą laiką, turėtų rinktis suderinamumo analizę. Kita vertus, trukmės analizė naudoja "rinka rinkai" ("market-to-market") sąvokas, kad paskaičiuotų palūkanų normos pasikeitimų poveikį institucijos siekiami kapitalo sąskaitai. Kadangi finansų sektorius šiuo metu nesinaudoja rinkos vertės apskaita kaip pamatu

išmatuojant pelną ir finansinį kapitalą, tai šiuo metu vis labiau einama šia kryptimi dėka pramonės taisyklių (normatyvų) ir vertybinių popierių biržų komisijos (SEC) skatinimo. Institucijos, kurioms daugiau rūpi einamoji kapitalo rizika ir kapitalo išsaugojimas, turėtų rinktis trukmės analizę.

Sprendimas, kokį palūkanų normos rizikos įvertinimo įrankį rinktis, priklauso nuo institucijos savininkų, valdybos ir vyresniosios vadovybės tikslų, ir nuo to, kaip jie supranta palūkanų normos rizikos valdymą. Bet kuris iš šių instrumentų neteisingai suprastas ir taikomas gali ženkliai atsiliepti institucijos saugumui ir jos operacijų teisingumui.

Valdant palūkanų normos riziką: einamojo balanso duomenys ar balanso prielaidos lemiamos yra:

Jeigu jūs nežinote, kokia yra jūsų padėtis pradžioje, tai neįmanoma apspręsti, kokia kryptimi einant galima pasiekti pasirinktą tikslą. Einamojo balanso duomenys, kuriuos nėra sunku surinkti, turėtų būti išeities taškas, bet kokios palūkanų normos rizikos analizės modelyje. Nesuprasdami savo dabartinių sąlygų ir praeities bei einamojo balanso reakcijos į finansinių ir ekonominių sąlygų pasikeitimus, jūs apribosite savo žinias ir supratimą darydami ateities balanso prielaidas.

Daugkartinio balanso struktūras, turint alternatyvių palūkanų normų projektus (scenarijus) svarbu įvertinti:

Niekas neturi aiškiaregio sugebėjimų, kad tiksliai galėtų išpranašauti finansinę ateitį. Palūkanų normos ir ekonominių sąlygų pasikeitimai įtakos balanso sudėties natūralų augimą ar mažėjimą, o taip pat turės įtakos vadovų sugebėjimas valdant šiuos pašalinius veiksnius. Jei vadovų planas yra tinkamiausio scenarijaus pasirinkimas, tada labai svarbu įvertinti galimą poveikį pelnui ir kapitalui, jei prielaidos pasirodytų esančios klaidingos. Todėl modeliuojant aktyvų ir pasyvų kitimo prielaidas, privaloma rengti įvairius scenarijus, kad būtų galima patikrinti gautus pelno paskaičiavimus ir kapitalo, kuris remiasi įvairiomis modelio prielaidomis, jautrumą.

Palūkanų normos valdymas yra mokslas. Ar žmogus dalyvauja jo valdyme:

Žmogaus elgesys įtakoja palūkanų normos riziką labai įvairiai. Paprasčiau pasakius, žmogaus elgesio įtaka turėtų būti apžvelgiama, teikiant privalumą dviem momentams (dalykams) - įtakoms iš institucijos išorės ir įtakoms institucijos viduje. Vienas dalykas galioja abiem atvejais: žmonės ne visada elgiasi logiškai ir racionaliai. Pats geriausias analitinis palūkanų normos rizikos modeliavimas negali būti apsaugotas nuo žmogaus elgesio nežinomybės (netikrumo).

Kad lydetų sėkmė, reikia, kad finansinės institucijos taptų tarpininkėmis tenkinant klientų poreikius. Finansų institucijos savo veikloje prisiima tam tikrą sandorių riziką. Kartais rinkos sąlygos yra tokios, kad finansinė nauda yra neadekvati prisiimtai rizikai. Institucijai nelengva pasirinkti, ar pasitenkinti mažesne negu norima grąža, ar atsisakyti verslo galimybių ir prarasti

galimus ilgalaikius ryšius su klientu. Tai, kad žmonės priima sprendimus remdamiesi savo vertinimais ir perspektyvomis, yra bendra visai žmogaus elgesio įtakai palūkanų normos rizikai. Pamatas šių įvertinimų ir perspektyvų gali visiškai skirtis nuo jūsų pačių sampratos. Taigi, daugelis yra linkę manyti, kad palūkanų normos rizikos valdymas yra mokslas, kurį nenuspėjamas žmogaus elgesys paverčia menu. Rizikos valdymas yra bankinės veiklos pagrindas ir neatskiriamas Snoro Grupės ir Banko veiklos elementas. Pagrindinės įgimtos finansinės rizikos, Grupės ir Banko bankinėje veikloje, yra kreditavimo, likvidumo, palūkanų normos ir valiutų kursų pokyčių.

Snoro Grupės ir Banko naudojamų rizikų valdymo politika.

Kredito rizika

Grupė ir Bankas prisiima kredito riziką, kuri yra rizika, kad kita šalis sąlygos nuostolius Grupei ir Bankui, negalėdama laiku gražinti visos sumos. Taikant kredito politiką, vadovaujamosi principu, kad, sudarant bet kokį skolinimo sandorį, turi būti atliekama kreditingumo analizė.

Kredito rizika yra valdoma reguliariai atliekant skolininkų ir potencialių skolininkų galimybių sumokėti palūkanas ir gražinti skolas analizę bei, kai reikia, keičiant skolinimo limitus. Kreditai suteikiami remiantis Kreditavimo politika bei Kredito rizikos valdymo politika, kurios pagrindiniai principai reikalauja, kad rizika ir grąža iš kiekvieno kliento būtų tinkamai įvertinti; sudarant didelius sandorius turi būti gerai žinomi kliento kreditingumas patikimumas ir kredito paskirtis.

Individualiai vertinamų paskolų atveju taikoma dešimties pakopų vidinių kredito reitingų sistema. Bendrai vertinamų paskolų atveju taikomas kredito rizikos reitingavimas. Grupės ir Banko Kredito rizikos valdymo politika nustato skolinimo limitus, kurie gali būti taikomi vienam skolininkui, susijusių skolininkų grupei ir ūkio šakos segmentams. Laikomasi nuostatos, kad kredito rizikos koncentracija viename ekonomikos sektoriuje neturi viršyti 15 proc. portfelio vertės. Taip pat, siekiant geriau valdyti riziką, yra nustatyti apribojimai skolinimui pagal geografinę koncentraciją.

Paskolų portfelis stebimas kasdien, remiantis nustatytais apribojimais. Paskolų portfelis yra valdomas bendrai ir atskirai tų kredito grupių, kurių panaši rizikos charakteristika: būsto kreditų, mokamųjų kortelių limitų, paskolų įmonėms, paskolų fiziniams asmenims.

Bankas taip pat atlieka tarpbankinės kredito rizikos valdymą, nustatant limitus tarpbankiniams sandoriams ir apribojimus bankams kontrahentams. Pastarasis yra nustatomas atsižvelgiant į banko kontrahento kredito reitingą ir kitus patikimumo parametrus.

Bankinio portfelio skolos vertybinių popierių kredito rizika vertinama naudojant kredito reitingus.

Maksimali kredito rizika.

Maksimali įvairių finansinių instrumentų kredito rizika, neįvertinant kredito riziką mažinančių finansinių instrumentų:

8 lentelė

	<i>Grupė</i>		<i>Bankas</i>	
	2007 m.	2006 m.	2007 m.	2006 m.
Pinigų ekvivalentai	2.876.301	1.555.501	1.451.142	844.946
Finansinis turtas, apskaitomas tikraja verte pelno (nuostolių) ataskaitoje	808.842	418.929	705.715	31.645
Lėšos kredito institucijose	438.360	173.002	387.828	158.364
Finansinis turtas, laikomas galimam pardavimui	33.835	866.486	32.865	865.502
Iki išpirkimo laikomas finansinis turtas	149.999	145.287	126.309	73.114
Paskolos klientams	4.086.816	2.537.859	2.648.726	1.552.173
<i>Viso</i>	8.394.153	5.697.064	5.352.585	3.825.744
Kreditavimo išpareigojimai	511.222	413.494	450.923	368.286
Garantijos	47.694	26.080	38.674	17.658
<i>Viso</i>	558.916	439.574	489.597	385.944
Maksimali kredito rizika	8.953.069	6.136.638	5.842.182	4.211.688

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis banko duomenimis

Maksimali paskolos suma vienam skolininkui 2007 m. gruodžio 31 d. Grupėje siekė 71.065 tūkst. litų (2006 m. gruodžio 31 d. – 49.889 tūkst. litų), Banke – 71.065 tūkst. litų (2006 m. gruodžio 31 d. – 48.937 tūkst. litų).

Palūkanų normų rizika Grupė ir Bankas prisiima palūkanų normos riziką dėl nuolat kintančios rinkos palūkanų normos, kuri įtakoja finansinę padėtį ir pinigų srautus. Palūkanų maržos gali padidėti dėl šių pasikeitimų, bet gali ir sumažėti, net tapti nuostolių priežastimi, kai šie pokyčiai įvyksta netikėtai. Valdyba nustato limitus priimtiniams palūkanų normų skirtumams. Šie limitai peržiūrimi kasdien. Bendroji palūkanų normos rizika yra rizika, kad Grupės ir Banko palūkanų normos marža sumažės dėl pinigų srautų neatitikimo. Palūkanų normų rizika yra valdoma prognozuojant rinkos palūkanų normas ir derinant, kad nebūtų turto ir išpareigojimų neatitikimo

pagal perkainojimo terminus. Bendros palūkanų normos rizikos valdymui naudojama palūkanų normos spragos ataskaita, kuri padeda išmatuoti banko grynujų palūkanų pajamų jautrumą palūkanų normos pokyčiams. 2007 metais, remiantis geros praktikos principais, Bankas įdiegė vidinių lėšų perskirstymo metodiką, kuri leidžia valdyti bendrąją palūkanų normos riziką.

Likvidumo rizika Likvidumo rizika yra tokia rizika, kuri atsiranda dėl to, kad Grupė ir Bankas gali nesugebėti laiku įvykdyti savo mokėjimo įsipareigojimų arba realizuoti už priimtina kainą savo turto, siekiant gauti reikiamą finansavimą. Likvidumo rizika atsiranda ir tuomet, kai bankas negali likviduoti savo rinkos pozicijų gerokai nesumažindamas rinkos kainų. Likvidumo rizika yra rizika, kad nebus įmanoma surasti pakankamai lėšų, kad galėtų įvykdyti įsipareigojimus, susijusius su indėlių grąžinimu ir finansiniais instrumentais, atėjus jų apmokėjimo terminui. Siekdami valdyti likvidumo riziką, Grupė ir Bankas kasdien stebi būsimus tikėtinus pinigų srautus iš klientų ir bankinės veiklos, kas yra turto / įsipareigojimų valdymo proceso dalis.

Operacinė rizika. Operacinė rizika - tai rizika, kurią sukelia išoriniai veiksniai (stichinės nelaimės, trečiųjų asmenų vagystės ir klastotės ir t.t.) arba vidiniai veiksniai (IT sistemų sutrikimai, klaidos, vidinių taisyklių nesilaikymas). Grupėje ir Banke įdiegta ir veikia operacinės rizikos valdymo sistema, kuri 2007 metais buvo patobulinta ir atnaujinta remiantis Basel II nuostatomis ir geros praktikos principais. Užtikrinant informacijos apie operacinės rizikos įvykius operatyvumą, vientisumą bei kontrolę, Grupėje ir Banke veikia centralizuota operacinės rizikos informavimo priemonė, paremta specialiai sukurtos elektroninio pašto dėžutės veikimu.

Viena reikšmingiausių operacinės rizikos valdymo priemonių yra draudimas. Grupė ir Bankas draudžia daugelį savo veiklos aspektų, todėl iš esmės nepatiria žalos iš materialaus turto netekimų.

V. Vaškelaičio teigimu, banko aktyvai rodo, kaip bankas naudoja savo kapitalą ir pritrauktas lėšas (indėlius, paskolas) ir kur jas investuoja. Komercinių bankų aktyvai skirstomi į grynuosius pinigus, investicijas (vertybinius popierius), paskolas ir kitus aktyvus. Tačiau didžiausias dėmesys turėtų būti skirtas vertybinių popierių portfelio (investicijoms į VP) bei paskolų portfelio sudėčiai. Esant atitinkamai rizikai, kuri priimtina banke, bankas investuos į tokius vertybinius popierius arba išduos tik tokias paskolas, kurios gali atnešti daugiausia pelno. Tačiau banko piniginių lėšų panaudojimą riboja keletas veiksnių. Pirma, bankai savo pinigines lėšas gali investuoti pagal griežtus priežiūros institucijų reikalavimus bei taisykles, nes bankinis sektorius yra labiausiai reguliuojama sritis. Antra, bankų ir jų klientų santykiai paremti pasitikėjimo principais

3. AB BANKO "SNORAS" KLAIPĖDOS FILIALO AKTYVŲ IR PASYVŲ VALDYMO SISTEMOS TOBULINIMO GALIMYBĖS

3.1 Banko pelningumo, likvidumo ir saugumo suderinamumas.

Pagrindinis visų bankų tikslas – kurti pridėtinę vertę savo akcininkams. Norint pasiekti šį tikslą, bankai privalo kaip galima veiksmingiau valdyti turimus išteklius ir kylančias rizikas. Siekdami pelno, bankai valdo indėlininkų jiems patikėtas lėšas ir jas investuoja. Komercinio banko veiklos sėkmės laidas yra tinkamai suformuluoti strategiją. Formuojant strategiją, komercinis bankas ypač turi finansinė pusiausvyra glaudžiai susijusi su banko saugumu. Bankas paprastai disponuoja savu ir skolintu kapitalu. Savininkai turi ne tik kiekvienu momentu užtikrinti banko rentabilumą, bet ir garantuoti jo saugumą. Tai pagrindinis sąžiningos veiklos principas. 2007 m. AB banko SNORAS neauditotas grynasis pelnas siekė 71,7 mln. Lt ir buvo 38,3 proc. arba 19,9 mln. Lt didesnis nei 2006 m., kai banko pelnas buvo 51,9 mln. Lt. Per praėjusius metus AB banko SNORAS turtas, lyginant su 2006 m., padidėjo 1,5 mlrd. Lt arba 36,6 proc. iki 5,8 mlrd. Lt.

Taigi dauguma autorių, tokių kaip Masilionis (1998), Jasienė (1998), Blank (2002), išskiria dvi finansinės pusiausvyros dedamąsias: pelno siekimą, lemiantį investavimo motyvą, likvidumą, išreiškiantį saugumo poreikį.

Pagal Tarailą (2001) komercinio banko strategija turi suderinti tris pagrindinius principus: **pelningumą, likvidumą, saugumą**. Pasak, autorių Mačerinskienės, Ivaškevičiūtės (2000, p. 42) visų šių trijų principų pasiekti tuo pačiu metu neįmanoma, todėl susidaro konfliktinė situacija. Tokioje situacijoje komerciniai bankai turi tiksliai apibrėžti, kuriam vienam iš šių principų atiduoda pirmenybę, nes nuo šio pasirinkimo priklauso banko veiklos rezultatai.

Įvairūs mokslininkai Kiduel, Piterson, Blekuet (2000); Mačerinskienė, Ivaškevičiūtė (2000) teigia, kad siekdami trijų pagrindinių principų, komercinis bankas turi priimti prieštarigus sprendimus:

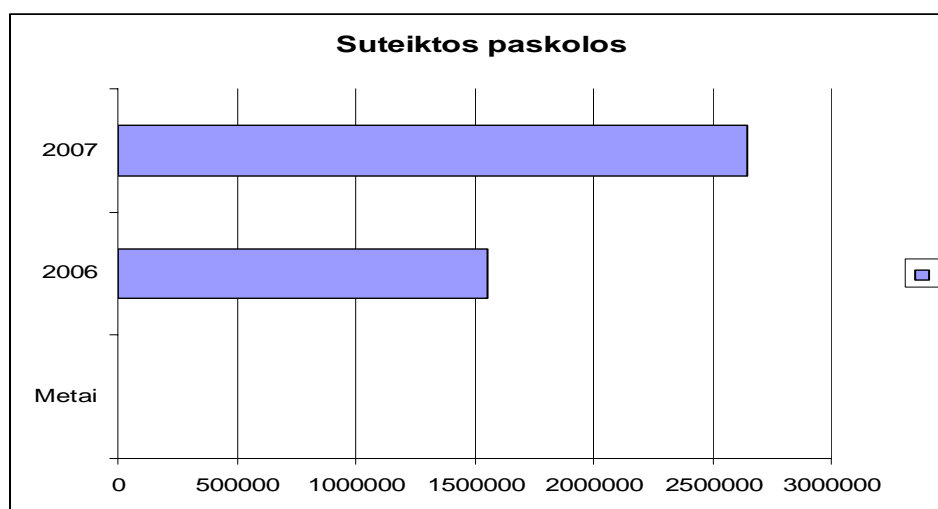
- Norėdamas pasiekti aukštą pelningumą, bankas privalo maksimizuoti ilgalaikių paskolų kiekį (aukštesnės palūkanos);
- Norėdamas palaikyti reikiamą likvidumą, bankas privalo optimizuoti trumpalaikių paskolų kiekį;
- Norėdamas užtikrinti saugumą, bankas privalo būti selektyvus, rinkdamas klientus.

Optimaliai suderinti šiuos tris principus yra pagrindinis paskolų portfelio valdymo rūpestis. Efektyvus paskolų portfelio valdymas užtikrina optimalų pelningumo, likvidumo ir saugumo principų suderinamumą. Taigi pelningumas, likvidumas ir saugumas yra pagrindiniai veiksniai,

užtikrinantys paskolų portfelio valdymo kokybę. Kadangi paskolos sudaro didžiausią komercinių bankų aktyvų dalį, todėl jų valdymas ir formavimas turi didelę įtaką likvidumui. Pasak, įvairių autorių Mačerinskienės, Ivaškevičiūtės (2000) **likvidumas** – tai sugebėjimas laiku vykdyti savo mokestinius įsipareigojimus bei galimybė turimus išteklius paversti grynais pinigais ir vėliau juos panaudoti mokestiniams įsipareigojimams vykdyti. Kiti autoriai Ivaškevičius ir Sakalas (1997) teigia, kad „**likvidumo**“ sąvoka reiškia komercinio banko gebėjimą turimas finansines ir materialines vertybes paversti pinigineis lėšomis, dažniausiai grynaisiais pinigais, ir tais pinigais padengti išskolinimus. Todėl likvidumui įtakos turi sisteminis požiūris, komercinių bankų aktyvų ir pasyvų valdyme. Likvidumo matai, rodantys potencialų skolinimosi pajėgumą yra:

- Nuosavo kapitalo ir aktyvų santykis;
- Rizikos aktyvų ir bendrųjų aktyvų santykis;
- Paskolų netekimo ir grynujų paskolų santykis;
- Pagrindinių depozitų ir bendrojo turto dydžio santykis;
- Nepastovių (įsigytų) pasyvų ir likvidžių aktyvų santykis;
 - Indėlių struktūra.

Daug dėmesio AB Bankas „Snoras“ skiria likvidumo rizikos valdymui. 2007 m. bankas vykdė Lietuvos banko nustatytą likvidumo normatyvo reikalavimą (likvidaus turto santykis su įsipareigojimais min. 30 proc.) - 2007 metais banko likvidumo rodiklis buvo nuolat viršijamas 15-30 proc. punktų. Be Lietuvos banko normatyvų vykdymo, Bankas naudoja ir vidines likvidumo valdymo priemones. Banke naudojama prevencinė vidinių likvidumo rodiklių sistema, nuolat analizuojami pinigų srautai. Banke taip pat nuolat stebimi likvidumo spraga ir nutraukiamų prieš laiką indėlių rodikliai bei indėlių svyravimo tendencijos.

13 pav. AB banko „Snoras“ suteiktos paskolos klientams
Šaltinis: sudaryta autorės remiantis banko duomenimis

Bendroji palūkanų normos rizika - 2007 metais Bankas Klaipėdos filiale nuolat stebėjo ir detalai nagrinėjo bendrosios palūkanų normos rizikos rodiklius ir banko palūkanų maržą. Pagrindinės bendrosios palūkanų normos rizikos valdymo priemonės – palūkanų normos spragos ataskaita. 2007 metais Bankas ir toliau plėtojo paskolų su kintamomis palūkanų normomis išdavimą. 2007 metais banke padėti pamatai vidinei lšų perskirstymo sistemai, kuri parengta pagal geros praktikos standartus ir padėjo geriau valdyti bendrąją palūkanų normos riziką.

Finansinių ir nefinansinių veiklos rezultatų analizė: 2007 metais Bankas toliau sėkmingai įgyvendino savo strategiją, tiek veikdamas Lietuvos bankų rinkoje kaip universalus bankas, labiau orientuotas į mažmeninę bankininkystę, tiek vystydamas dukterinio "Latvijas Krajbanka" veiklą Latvijos Respublikoje, tiek ir plėtodamas kitas veiklos rūšis per dukterines kompanijas – UAB "Snoro lizingas", UAB "Snoro turto valdymas", UAB "Snoro fondų valdymas", UAB "Snoro investicijų valdymas" bei UAB "Vilniaus kapitalo vystymo projektai".

2007 m. Finansiniai viso banko ir Klaipėdos filialo rezultatai rodo sėkmingą Banko bei Grupės veiklą. Pagal audituotus duomenis per 2007 m. Banko aktyvai augo 36,62 proc. iki 5 754 mln. litų, Grupės aktyvai augo 37,58 proc. iki 8 997 mln. litų. Banko bei Grupės įstatinis kapitalas sudarė 253 mln. litų. 2007 m. Bankas uždirbo 71.72 mln. litų grynojo pelno, Grupė – 72.92 mln. litų, tai yra atitinkamai 38,3 bei 11,6 proc. daugiau, negu 2006 m.

9 lentelė

AB bankas SNORAS vykdo visus Lietuvos banko nustatytus normatyvus:

Banko kapitalo pakankamumo rodiklis					
Data	2007-04-01	2007-07-01	2007-10-01	2008-01-01	2008-04-01
Banko kapitalo pakankamumo rodiklis, %	10,68	10,51	15,29	11,72	10,02
Banko likvidumo rodiklis					
Data	2007-04-01	2007-07-01	2007-10-01	2008-01-01	2008-04-01
Banko likvidumo rodiklis, %	49,26	64,45	67,93	50,63	57,52
Banko atviroji užsienio valiutų pozicija					
Data	2007-04-01	2007-07-01	2007-10-01	2008-01-01	2008-04-01
Banko atviroji pozicija, %	1,11	0,86	1,03	1,49	2,92

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis banko duomenimis

Pelningumas - tai komercinio banko veikla, kuri turi sukurti bankui pelną. Pasak, Mačerinskienės ir Ivaškevičiūtės (2000) kreditavimo paslaugos yra vienas iš pelningiausių, tačiau ir rizikingiausių komercinio banko veiklos sričių. Teikdamas paskolas, komercinis bankas nustato palūkanų normą, kurios bazę sudaro skolinamų lėšų kaina, administracinės išlaidos, nuostolių rezervas ir pelno marža. Pastaroji ir yra tos grynas pelnas, kurį bankas ir uždirba. Komercinių

bankų veiklos pelningumo valdymas numato jų pajamų ir išlaidų, pritrauktų lėšų, sąnaudų ir kreditavimo bei investicijų pajamų, finansinio rezultato stabilumo laidavimo, nuostolių rizikos kontrolę. Ypatingas dėmesys yra skiriamas abejotinų ir nuostolingų operacijų analizei.

10 lentelė

Banko ir Grupės pelningumo rodikliai (2007 m. gruodžio 31 d.):

Akcininkų nuosavybės grąža	15,5 17,8 (%)
Viso turto grąža	0,9 1,4 (%)
Grynosios palūkanų pajamos / PVR*	65,3 52,0
Grynosios komisinių pajamos / PVR 26,5 33,1	26,5 33,1
Operacijų užsienio valiuta rezultatas / PVR	9,9 5,5
Operacijų vertybiniais popieriais rezultatas / PVR	(1,7) 9,4
Veiklos išlaidų dalis visose išlaidose 45,8 42,9	45,8 42,9
Veiklos išlaidos PVR	72,0 56,3

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis banko duomenimis

Taip pat yra neužmirštas ir **saugumo** principas. Todėl komercinis bankas norėdamas išvengti pavojaus, bankas siekia užtikrinti, kad pinigų, gaunamų iš skolininko, ir pinigų, kuriuos bankas turi sumokėti kreditoriams, turi laikytis pelningumo, likvidumo, saugumo principų suderinamumo, ir taip pat auksinės bankininkystės taisyklės, kuri yra vadinama harmonija (concordance).

Bankai savo veikloje susiduria su įvairių rūšių glaudžiai susijusiomis rizikomis (kredito rizika, palūkanų normos rizika, rinkos rizika, finansinė rizika ir t.t.). Kiekviena iš šių rizikų bankui reiškia, kad nebus uždirbtas laukiamas pelnas. Tačiau nė vienos rizikos rūšies negalima visiškai išvengti arba tai daryti netikslinga, nes bus pažeistas vienas iš svarbiausių banko veiklos principų - pelningumo principas (Ragauskas, J., Senkus., A., 1998). Rizikos išvengti neįmanoma, todėl būtina ją įvertinti ir minimizuoti. Rizikos sąvoka traktuojama skirtingai, įvairiai klasifikuojami ją sukeltantys veiksniai. Kaip teigia Whitley (1992), dažniausiai rizika suvokiama kaip nepageidaujamo įvykio tikimybė arba apibūdinama kaip tikimybinė kategorija, išreiškianti pajamų sumažėjimo ar nuostolių pasireiškimo tikimybę, palyginti su prognozuojamu variantu. Todėl sprendimams, priimamiems rizikos sąlygomis, priklauso sprendimai su žinoma kiekvieno rezultato pasireiškimo tikimybe. Jeigu neįmanoma įvertinti potencialių rezultatų tikimybės, tuomet sprendimai priimami neapibrėžtumo sąlygomis. Besikeičiančiomis dabartinėmis ekonomikos

sąlygomis, patyrimo vertinant riziką bankai turi nedaug, o intuityviai nustatytos tikimybės gali tik iškreipti vertinimo rezultatus.

Pagrindinis kredito rizikos valdymo organizacinės struktūros uždavinys banke – kredito rizikos minimizavimas. Kredito rizikos valdymo struktūra banke yra skirstoma į dvi dalis:

Strateginė struktūra – banko stebėtojų taryba, valdyba, rizikos valdymo komitetas, aktyvų ir pasyvų valdymo komitetas. Pagrindinė šių organų funkcija valdant riziką – numatyti ir patvirtinti rizikos valdymo strategiją, politiką ir užtikrinti tinkamas sąlygas jas įgyvendinti.

Vykdomoji struktūra – tai visi kiti banko organai (rizikos valdymo padaliniai, verslo komitetai ir padaliniai, pagalbiniai padaliniai, aktyvų ir pasyvų valdymo padaliniai). Pagrindinės vykdomosios struktūros funkcijos – įgyvendinti rizikos valdymo strategiją ir politiką (Ramos ir kt., 2000). 2007 m. bankas nuolat vykdė visus riziką ribojančius normatyvus, kurie 2007.12.31 siekė:

11 lentelė

Riziką ribojantys banko normatyvai

Banko kapitalo pakankamumo rodiklis sudarė	11,72 proc.
Banko likvidumo rodiklis sudarė	50,63 proc
Banko atviroji užsienio valiutų pozicija sudarė	1,49 proc.
Maksimalios paskolos vienam skolininkui apribojimas vykdomas	
Didelių paskolų apribojimas vykdomas.	

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis banko duomenimis

Maksimalios paskolos vienam skolininkui apribojimas vykdomas. Didelių paskolų apribojimas vykdomas. Rizikos valdymas yra bankinės veiklos pagrindas ir neatskiriamas Grupės veiklos elementas. Grupei svarbiausios šios rizikos: kredito, rinkos, likvidumo ir palūkanų normos bei operacinė rizika.

Kredito rizika. Grupė prisiima kredito riziką, kuri yra rizika, kad antra šalis negali laiku gražinti visos sumos. Grupė kredito riziką patiria suteikdama paskolas klientams bei tarpbankinėje rinkoje. Grupė nenaudoja išvestinių kredito priemonių. Kredito rizika grupėje mažinama reikalaujant užstatų ir garantijų. Grupė paskirsto kredito riziką tarp struktūrinių lygių nustatydamas rizikos apribojimus vienam skolininkui, jų grupei, geografinei ar ekonominės veiklos rūšims. Tokia rizika yra valdoma atliekant kas mėnesines peržiūras, teikiant ataskaitas ir preventyviai kontroliuojant apribojimus.

Rinkos rizika. Grupė prisiima rinkos riziką, kuri yra rizika, kad bankas patirs nuostolį dėl rinkos kintamųjų svyravimo. Pagrindinės rinkos rizikos yra palūkanų normų, valiutos kursų ir

akcijų kainų rizikos. Grupė paskirsto rinkos riziką tarp struktūrinių lygių nustatydamą rizikos apribojimus pozicijos dydžiui, maksimaliam nuostoliui, portfelio diversifikacijai bei imdamasi rizikos mažinimo priemonių. Tokia rizika yra valdoma atliekant kasdieninį pozicijų vertinimą rinkos verte, limitų kontrolę bei teikiant reguliarias ataskaitas. Didžiausias pasikeitimas rinkos rizikos valdyme yra portfelio valdymo personalo kompetencijų sustiprinimas ir portfelio valdymo tikslų patikslinimas. Buvo sustiprintos vertybinių popierių portfelio valdytojų personalo pozicijos, patvirtintos portfelio valdymo strategijos. Pagrindinę rinkos riziką Grupė patiria iš turimo skolos vertybinių popierių portfelio, kurio didžiausią dalį turi Bankas. Bankas palūkanų normos rizikai valdyti naudoja palūkanų normos ir akcijų ateities sandorius. Valiutų pozicijos dydis išliko nereikšmingas. Valiutų pozicijos rizika valdoma limitais atvirosios pozicijos dydžiui.

Europos sąjungos Kapitalo pakankamumo direktyvoje reikalaujama, kad vidaus auditoriai tikrintų banke taikomos reitingų sistemos, vertinimo balais ir kitų statistinių modelių tinkamumą ir tai, ar juos taikant gaunami rezultatai atitinka faktinius.

Aktyvų ir pasyvų valdyme būtina priimti tokius sprendimus, kad būtų išvengta grynujų palūkanų pajamų, kapitalo lygio ar banko akcinio kapitalo rinkos vertės nepriimtinių svyravimų. Laikantis šių apribojimų, galima prisiimti tam tikrą palūkanų normos svyravimo riziką, kad būtų padidintos bendras banko pelno lygis.

3.2 AB banko „Snoras“ riziką ribojančių veiksnių vertinimas

Kaip rodo atlikti tyrimai, grynosios palūkanų pajamos tiesiogiai priklauso nuo palūkanas duodančių aktyvų ir palūkanų išlaidas darančių pasyvų apimčių keitimosi. Iš vienos pusės, grynąsias palūkanų pajamas taip pat gali įtakoti bet koks aktyvų ir pasyvų portfelio sudėties pasikeitimas. Šitie pokyčiai keičia skirtumą ir banko palūkanų normos rizikos situaciją. Tačiau, mūsų supratimu, tarp portfelio sudėties pasikeitimo ir grynujų palūkanų pajamų nėra pastovios priklausomybės. Priklausomai nuo jautrių palūkanų normų ir nejautrių palūkanų normų aktyvų ir pasyvų apimčių ir jų palūkanų normų pokyčių poveikis kinta. Bankai daugeliu atvejų siekdami kompensuoti nenumatytą grynujų palūkanų pajamų normos sumažėjimą keičia portfelio sudėtį. Grynujų palūkanų pajamas ir grynujų palūkanų pajamų normą įtakoja aktyvų ir pasyvų, už kuriuos nemokamos palūkanos, apimčių pasikeitimui. Grynosios palūkanų pajamos iš karto padidėja priklausomai nuo investavimo normos, jei bankas gali sumažinti neduodančius palūkanų aktyvus. Iš kitos pusės, grynujų palūkanų pajamų pokyčiai komercinio banko veikloje atsiranda dėl to, kad aktyvų, jautrių palūkanų normos pokyčiams, apimtis skiriasi nuo pasyvų, jautrių palūkanų normos

pokyčiams, apimties ir todėl teigiame, kad visos palūkanų normos kinta tomis pačiomis apimtimis ir ta pačia kryptimi. Ši mūsų prielaida yra susijusi su „paraleliniu poslinkiu“ pajamų kreivėje.

Tokiu būdu kuo didesnės komercinio banko GAP (GAP = t.y. skirtumas jautrių palūkanų normų aktyvai – jautrių palūkanų normų pasyvai) absoliučia išraiška, tuo didesnis gryųjų palūkanų pajamų pokytis iš vienos pusės, o antra, ar grynosios palūkanų pajamos didės ar mažės priklausu nuo GAP ženklo (teigiamas ar neigiamas) ir ar palūkanų norma finansų rinkoje kyta ar krenta. Todėl, norint išlaikyti komercinio banko veiklos suderinamumą, būtina prisilaikyti tam tikrų minimalių finansinių koeficientų normų: pajamas, teikiantys aktyvai bendroje aktyvų sumoje turėtų sudaryti daugiau kaip 85%, bendrosios paskolos santykiyje su pajamas duodančiais aktyvais ne mažiau kaip 80%, rezervai paskolų nuostoliams padengti bendroje paskolų sumoje daugiau, kaip 4%, pradinės kapitalo santykiyje su aktyvais daugiau kaip 8% ir pan.

Banko SNORAS Klaipėdos filiale valdyba nustato limitus minimalią besitęsiančio termino lėšų dalį, kad būtų pakankamai lėšų išmokėti indėliams, bei nustato minimalų tarpbankinių ir kitų skolinių įsipareigojimų lygį, kuris būtų padengtas lėšomis, jei netikėtai padidėtų pareikalavimai įsipareigojimų gražinimui.

Likvidumo rizikai valdyti Klaipėdos filiale naudojamas Lietuvos banko nustatytas likvidumo normatyvas, kuris turi būti ne mažesnis kaip 30 proc. (likvidaus turto santykis su įsipareigojimais). 2007 metais Bankas užtikrino šio normatyvo vykdymą beveik dvigubai. Bankas taip pat užtikrina privalomųjų atsargų lygį Lietuvos banke.

12 lentelė

Banko likvidumo rodiklis per metus buvo:

2007 m., % 2006 m., %	2007 m., % 2006 m., %
Vidutinis per periodą	58,85 58,16
Aukščiausias	67,04 70,15
Žemiausias	44,57 39,68

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis banko duomenimis

Be priežiūros institucijų reikalaujamų apribojimų vykdymo, Grupė ir Bankas taiko ir vidinius likvidumo rodiklius. Grupė ir Bankas nustatė vidinį likvidumo rodiklį - santykį tarp tam tikro likvidaus turto ir įsipareigojimų tam tikriems klientams.

Likvidumo rizikos valdymo sistema įvertina esamų ir būsimųjų pinigų srautų analizę. Banko pagrindinius finansavimo šaltinius sudaro klientų indėliai (apie 80 proc. visu

finansavimo šaltinių). Todėl nuolat stebimos indėlių svyravimo tendencijos, kurios naudojamos kaip indėlininkų elgesio indikatoriai.

Grupės ir Banko vadovybė kasdien stebi bei valdo Grupės ir Banko likvidumo poziciją vadovaudamasi Grupės ir Banko likvidumo valdymo politika. Neigiama spraga turtui ir įsipareigojimams iki pareikalavimo iš esmės susidaro dėl reikšmingų įsipareigojimų iki pareikalavimo klientams 2007 m. ir 2006 m. gruodžio 31 d. Atsižvelgiant į ankstesnių laikotarpių informaciją Grupėje ir Banke, klientų indėliai yra laikomi daug ilgiau negu jų sutartyse numatyti terminai. Grupė ir Bankas įvertino rizikas, galinčias susidaryti dėl likvidumo būklės ir ėmėsi veiksmų, siekiant sumažinti neigiamą įtaką Grupei ir Bankui. Grupės ir Banko gebėjimus išvengti nepalankios situacijos, susijusios su likvidumu, priklauso nuo vadovybės veiksmų efektyvumo valdant situaciją. Ragauskas, Senkus (1998) teigia, kad likvidžiose rinkose, kur bankų akcijos yra kotiruojamos biržose, rinkos vertės apibrėžimas yra gana paprastas:

$$\text{Rinkos vertė} = \text{Akcijos rinkos kaina} \times \text{išleistų akcijų skaičius} \quad (1)$$

Lygindami banko akcijos rinkos vertę su jos buhalterine verte gauname dar vieną iš plačiai taikomų koeficientų - kainos ir buhalterinės vertės santykį:

$$K = \text{Akcijos rinkos kaina} / \text{akcijos buhalterinė vertė} \quad (2)$$

Kai šis santykis yra didesnis už vieną, tai reiškia, kad banko vadovybė sukuria papildomą vertę, kuri yra savininkų nuosavybė, ir atvirkščiai, jeigu koeficientas yra mažesnis už vieną, tai banko savininkų tikslas - ieškoti efektyvesnės banko veiklos strategijos. Šios formulės nėra visiškai teisingos, nes akcijos kainą rinkoje gali veikti daug subjektyvių faktorių, nepriklausančių nuo banko veiklos. Tačiau banko vadovybei svarbesni yra objektyvūs veiklos vertinimo rodikliai, parodantys banko veiklos efektyvumą. Vienas iš plačiai paplitusių banko veiklos analizės būdų yra vadinamasis **Du Ponto modelis** (Ragauskas, Senkus 1998).

Pirmiausia analizuojami šie banko pelningumo rodikliai: turto ir nuosavybės grąža.

$$\text{ROE} = \text{ROA} \times L; \quad (3)$$

$$\text{ROA} = \text{Pelnas} / \text{banko turtas}; \quad (4)$$

$$L = \text{Banko turtas} / \text{banko kapitalas}; \quad (5)$$

Čia: ROE - kapitalo grąža, ROA - turto grąža,

L - finansinis svertas.

Šios analizės tikslas - palyginti banko veiklos tendencijas su panašiu į jį bankų tendencijomis. Jeigu bankas yra pasiekęs aukštą ROE dėl didelio finansinio sverto, bet turi santykinai žemą ROA, tai bus perspėjimas, kad atsiranda kapitalo valdymo problemų ir padidėjo mokumo rizika. Kita vertus, aukštas ROA, bet žemas ROE signalizuoja apie nepakankamą finansinį svertą ir neefektyvų kapitalo panaudojimą. Žemas ROE gali būti perspėjimas apie problemas,

kylančias palūkanų normos valdymo bei kitose srityse. Toliau atliekant Du Ponto analizę ROA suskaidomas į dvi sudedamąsias dalis - pelno maržą (PM) ir pelnais aktyvų (AY):

$$ROA = PM \times AY; \quad (6)$$

PM lygus visam pelnui, padalintam iš visų pajamų, o AY- visoms pajamoms, padalintoms iš visų aktyvų. Šie rodikliai gali signalizuoti apie likvidumo ir kredito rizikas (AY) ir apie palūkanų normos bei kitas rizikas (PM). Beje, kiekvienu analizės atveju reikalinga gilesnė ir smulkesnė analizė, tačiau Du Ponto analizė gali parodyti, į ką pirmiausia reikia atkreipti dėmesį.

Minėtuosius ir kitus rodiklius galima paskaičiuoti iš banko apskaitos duomenų (pelno-nuostolių ataskaitų, balanso ir kt.), t.y. iš banko veiklos buhalterinių duomenų. Tai yra vadinamas **buhalterinis banko veiklos įvertinimo metodas** (Ragauskas, Senkus, 1998). Tačiau banko apskaitos duomenys parodo tik tai, kas jau buvo, t.y. jau uždirbtą pelną, savininkams priklausantį kapitalą ir t.t., tačiau nei iš balanso, nei iš pelno ir nuostolių ataskaitos mes negalime spręsti, kokią pelną gausime ateityje ir kokia dabartinė banko kapitalo vertė ateities atžvilgiu. Čia banko įvertinimui reikalingas vadinamasis **ekonominis banko veiklos įvertinimo metodas**.

Ekonominis banko veiklos įvertinimo metodas yra pagrįstas būsimų pinigų srautų diskontuotos dabartinės vertės nustatymu. Matematiškai tai atrodytų taip:

$$DV = \sum (Gs / (1 + k)^t); \quad (7)$$

Čia: DV - dabartinė vertė, Gs - grynasis pinigų srautas;

t - laikotarpis, k - diskonto norma.

Grynasis pinigų srautas - tai aktyvų sukuriamas pajamų pinigų srautas minus banko įsipareigojimų sukuriamas išlaidų pinigų srautas. Šių srautų, diskontuojamų iki ilgiausio termino aktyvo (pasyvo) pabaigos laiko, skirtumas ir bus banko kapitalo dabartinė vertė.

Silpnoji buhalterinio metodo vieta yra tai, kad neatskleidžiama rizika, atsirandanti dėl vienokio ar kitokio banko balanso straipsnių pasiskirstymo. Šiuolaikinėje banko aktyvų ir pasyvų valdymo teorijoje būtent pinigų srautų įvertinimas tapo svarbesniu uždaviniu už tradiciškai naudojamą banko pelną ir pajamas atspindinčių rodiklių analizavimą.

Daugelis autorių daro išvadą, kad banko kapitalo vertė, vertinama abiem anksčiau minėtais metodais yra vienoda kai tenkinamos dvi sąlygos:

- 1) banko rodomas buhalterinis pelnas turi sutapti su pinigų srautais (pelno sąlyga);
- 2) bankas turi būti vidutinis bankas tarp visų, veikiančių rinkoje, ty. jo P/E (akcijos rinkos kaina/akcijos pelningumas) turi būti vidutinis, o tai reikštų, kad banko rizika yra vidutinė, jis nėra labiau rizikingas ar pernelyg konservatyvus lyginant su kitais bankais (rizikos sąlyga). 2008 m. sausio 1 d. banko SNORAS turto grąža (ROA) buvo lygi 1,4 proc., o banko kapitalo grąžos rodiklis

(ROE) - 17,8 proc. Per 2007 metus beveik dvigubai - 98,6 proc. arba 1,1 mlrd. Lt - padidėjo banko SNORAS paskolų portfelis, kuris 2007 m. gruodžio 31 d. sudarė 2,32 mlrd. Lt.

Banko SNORAS juridinių asmenų paskolų portfelis praėjusių metų pabaigoje pasiekė 1,4 mlrd. Lt - per metus išaugo 118,3 proc. ir beveik tris kartus viršijo rinkos augimo tempus. Banko SNORAS gyventojams suteiktų paskolų portfelis praėjusių metų pabaigoje viršijo 871,1 mln. Lt ir buvo 72,8 proc. didesnis nei 2007 m. pradžioje. Per praėjusius metus banko SNORAS indėlių portfelis augo daugiau nei penktadaliu (21,1 proc.) ir 2007 m. gruodžio 31 d. sudarė 3,6 mlrd. Lt. Ypač sparčiai - beveik trečdaliu arba 578,6 mln. Lt - išaugo bankui SNORAS patikėti gyventojų indėliai, kurie 2007 m. gruodžio 31 d. sudarė 2,4 mlrd. Lt. Juridinių asmenų indėlių portfelis praėjusių metų pabaigoje pasiekė 1,2 mlrd. Lt.

Taigi gauname du fundamentaliuosius dydžius, apibrėžiančius vertę, tai - pelnas ir rizika. Pelnas didėja - vertė didėja, rizika didėja - vertė mažėja. Kadangi didinant pelną dažniausiai reikia didinti ir riziką, o rizikos mažinimas yra susijęs su dalies pelno praradimu, tai galime teigi, kad tinkamo pelno ir rizikos santykio pasirinkimas ir yra viena iš svarbiausių bei sunkiausių banko problemų. Tikslą maksimizuoti pelno ir rizikos santykį siekiant padidinti akcininkų turto vertę per ilgą laiko tarpą galime įvardinti kaip pagrindinį aktyvų ir pasyvų valdymo uždavinį.

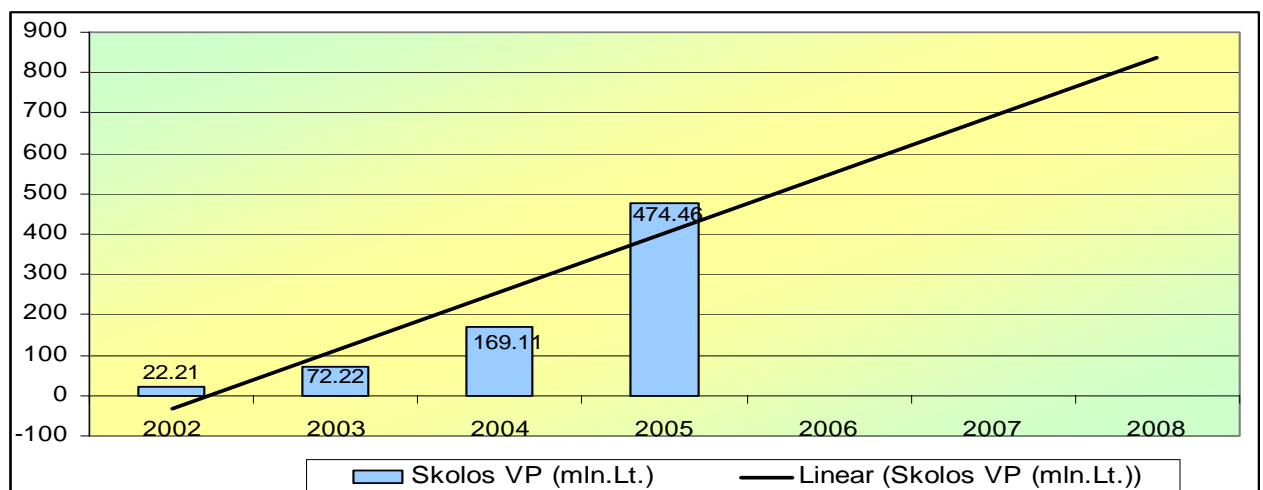
Dėl AB „Snoro“ banko dydžio, veiklos sudėtingumo ir specifikos, vykdam banko veiklą, patiriamos šios rizikos rūšys: likvidumo rizika, kapitalo rizika, rinkos rizika, kredito rizika, užsienio valiutos rizika, palūkanų normos rizika, vertybinių popierių kainos rizika, operacinė rizika. Be abejo, šios rizikos tarpusavyje susijusios, todėl jų valdymas turėtų būti vykdomas centralizuotai. Praktiškai neįmanoma atsižvelgti į visus veiksnius įtakojančius banko veiklą, kadangi jų yra labai daug ir įvairių. Tačiau būtina atrinkti didžiausią poveikį banko veiklai turinčius rizikos veiksnius.

Vėliausiai vykusio. banko valdybos posėdžio metu Klaipėdos filiale nutarta tvirtinti AB Banko „Snoras“ 2008-01-01 paskolų vertės pakeitimus (specialiuosius atidėjinius) bei pritarti, kad būtų išleista nauja 300 000 000 litų vidutinės trukmės nenuosavybės vertybinių popierių emisija Legenzovos (2001).

V. Vaškelaičio teigimu, banko aktyvai rodo, kaip bankas naudoja savo kapitalą ir pritrauktas lėšas (indėlius, paskolas) ir kur jas investuoja. Komercinių bankų aktyvai skirstomi į grynuosius pinigus, investicijas (vertybinius popierius), paskolas ir kitus aktyvus. Tačiau didžiausias dėmesys turėtų būti skirtas vertybinių popierių portfelio (investicijoms į VP) bei paskolų portfelio sudėčiai. Esant atitinkamai rizikai, kuri priimtina banke, bankas investuos į tokius vertybinius popierius arba išduos tik tokias paskolas, kurios gali atnešti daugiausia pelno. Tad veiksmingai valdant investicinį portfelį, garantuojamas banko konkurencinis pranašumas rinkoje.

UAB "SNORO fondų valdymas" - investicijų valdymo bendrovė, kuriai 2006 m. LR Vertybinių popierių komisija suteikė valdymo įmonės licenciją. 2008 m. vasario 29 d. LR Vertybinių popierių komisija suteikė naują valdymo įmonės licenciją Nr. VĮK-015, kuri praplėtė įmonės teikiamų paslaugų spektrą. Valdymo įmonė veikia pagal kolektyvinio investavimo subjektų įstatymą ir turi teisę verstis šia veikla: valdyti investicinius fondus; valdyti investicines kintamojo kapitalo bendroves; valdyti kitų asmenų finansinių priemonių portfelius; valdyti papildomo savanoriško kaupimo pensijų fondus; valdyti valstybinio socialinio draudimo įmokos dalies kaupimo pensijų fondus; valdyti riboto platinimo kolektyvinio investavimo subjektus; konsultuoti investavimo į investicines priemones klausimais; saugoti ir tvarkyti investicinių fondų investicinius vienetus ar investicinių kintamojo kapitalo bendrovių akcijas.

Siekdami padėti investuotojams, kurie dar tik pradeda savo pažintį su vertybinių popierių rinkomis, UAB „SNORO fondų valdymas" specialistai sukūrė investicinius fondus ir suteikė investuotojams progą labai paprastai investuoti ir kaupti. 2006 m. rugsėjo 14 d. LR Vertybinių popierių komisija pritarė dviejų investicinių fondų dokumentams - SNORO pasaulio akcijų fondų fondui bei SNORO subalansuotam fondų fondui. Fondai pradėjo veiklą 2006 metų spalio mėn. 02 d. Investuotojas gali investuoti (taupyti) lėšas periodiškai perkant nedidelius fondų kiekius.

14 pav. Prognozuojama banko investicijų struktūra į VP mln.Lt.
Šaltinis: sudaryta autorės

Prognozuojant banko investicijų į skolos VP struktūrą ateinantiems metams ir nubrėžus linijinį tendą, matyti, jog bankas ir toliau didins investicijas į skolos VP. Galima teigti jog bankas Klaipėdos filiale plės savo veiklą į VP 2008 metais turėtų užimti apie 55 % banko veiklos.

Didžiausias pasikeitimas AB bankas „Snoras“ rinkos rizikos valdyme yra portfelio valdymo personalo kompetencijų sustiprinimas ir portfelio valdymo tikslų patikslinimas. Buvo sustiprintos vertybinių popierių portfelio valdytojų personalo pozicijos, patvirtintos portfelio valdymo strategijos. Pagrindinę rinkos riziką Grupė patiria iš turimo skolos vertybinių popierių portfelio, kurio didžiausią dalį turi Bankas. Bankas palūkanų normos rizikai valdyti naudoja palūkanų normos ir akcijų ateities sandorius. Valiutų pozicijos dydis išliko nereikšmingas. Valiutų pozicijos rizika valdoma limitais atvirosios pozicijos dydžiui. Bankų veiklos diversifikacijos poveikis jų stabilumui priklauso nuo to ar nuosavybės kainų mažėjimas yra išankstinis, ar sutampantis su bankų krize. Jei nuo nuosavybės kainos mažėja iš anksto, bankai lengviau gali absorbuoti nuostolius, nes ekonominio pakilimo metu nuosmukis VP rinkoje sumažins bankų pelningumą, tačiau nesukels didelės grėsmės stabilumui.

IŠVADOS

Pagrindinis banko finansinis tikslas - didinti akcininkų turta, t.y. didinti akcijų rinkos vertę. Banko akcijų vertė priklauso ne tik nuo uždirbtų pajamų, bet ir nuo įvairių rūšių finansinės rizikos. Tikslą maksimizuoti pelno ir rizikos santykį siekiant padidinti akcininkų turto vertę per ilgą laiko tarpą galime įvardinti kaip pagrindinį aktyvų ir pasyvų valdymo uždavinį.

Atlikta AB „Snoro“ bankas veiklos analizė visumoje ir Klaipėdos filiale naudojant palyginimo, koeficientų ir grafinio interpretavimo metodus, parodė, kad per nagrinėjamą laikotarpį buvo stebima banko rodiklių visumoje ir Klaipėdos filiale augimo tendencija. Augustos banko veiklos apimtys teigiamai veikė jo veiklos rezultatus. Bankas 2007 m. uždirbo 71,7 mln.Lt. neauditotojo pelno – tai žymiai daugiau negu 2006 metais. Pelningumo rodiklių augimą nulėmė plėtros mastai, sėkminga dukterinių įmonių veikla, kurių veiklos apimtys žymiai išaugo dėl kylančios finansinių paslaugų rinkoje paklausos.

Mažmeninė bankininkystė – stiprioji AB banko „Snoras“ pusė. Lietuvoje ir Klaipėdos filiale AB bankas „Snoras“ turi didžiausią ir moderniausią banko paslaugų teikimo tinklą – šalyje veikia 251 banko padaliniai. Tinklą sudaro 10 banko regioninių filialų, veikiančių kiekvienoje Lietuvos apskrityje, 10 filialo skyrių bei 231 šalyje veikiančių taupomųjų skyrių. Bankas eksploatuoja 333 grynųjų pinigų išmokėjimo automatus.

Vertybinių popierių viešosios apyvartos tarpininkų, su kuriais Bankas yra sudaręs aptarnavimo sutartis, nėra. Banko vertybinių popierių apskaita yra tvarkoma AB banko „Snoras“ Finansų maklerio departamente. AB banko „Snoras“ paprastosiomis ir privilegijuotosioms vadinėmis akcijomis prekiaujama Vilniaus vertybinių popierių biržoje. Obligacijomis prekiaujama Londono vertybinių popierių biržoje.

Išanalizavus AB „Snoro“ banko veiklą, pastebėta, jog pagrindinė banko problema – tai kapitalo dydis. Todėl vienas iš svarbiausių 2008 m. siekių turėtų būti banko kapitalo didinimas bei naujų veiklos sričių paieška. AB „Snoro“ bankui kyla grėsmė, kad galingiesiems bankams daugiau investuojant į klientų aptarnavimo infrastruktūrą ir plečiant paslaugų ratą, atpiginant kreditinius išteklius, geresni AB „Snoro“ banko klientai bus perimti, o dirbant su likusiais didės veiklos rizika. Pritaikius Du Pont modelį ir atlikus linijinio trendo prognozes už 2006-2008 metus, galima teigti, jog prognozuojamas turto pelningumas tik didės, tai lemia efektyvus visų banko lėšų panaudojimas. Taip pat pastebima prognozuojamo kapitalo pelningumo rodiklio didėjimo tendencija, o tai reiškia, jog bankas ir toliau sugebės pelningai naudoti jam patikėtas lėšas.

Vienas iš svarbiausių banko aktyvų ir pasyvų valdymo uždavinių yra rinkos valdymas. 2006 metais kredito rizikos valdymas Klaipėdos filiale buvo peržiūrėtas ir atnaujintas,

nustatyti nauji kredito rizikos koncentracijos apribojimai pagal skolininko geografinę padėtį ir ekonominę veiklos pobūdį. Taip pat buvo sustiprinta su kredito rizika susijusių apribojimų kontrolė grupės mastu, atnaujinta Banko ataskaitų sistema, daugiau dėmesio skiriant kreditų portfelio kokybės analizei ir pokyčiams.

Banko užduotis - gauti pajamas investuojant lėšas į įvairias kredito operacijas bei tenkinti klientų paskolų poreikį. Bankas siekia išspręsti kredito portfelio lėšų paskirstymo įvairioms paskolų rūšims, prekybinių, gamybinių įmonių, nekilnojamojo turto įsigyjimo kreditavimui ir kt. problemą. Banko kreditavimo politika turi tikslą, sukurti ir užtikrinti gerą, pelningą paskolų portfelį bei garantuoti, kad bankas prisiimtų tik jam priimtina riziką. Banko pagrindinis kreditavimo politikos tikslas - efektyvi kreditavimo paslaugų plėtra.

Pastebėta, kad šio banko investiciniame portfelyje daugiausiai dominuoja skolos vertybiniai popieriai ir investicijos į antrinių bendrovių nuosavybės vertybinius popierius.

Vietinėje rinkoje bankas gerins ir optimizuos esamą klientų aptarnavimo tinklą bei jo išdėstymą. Per 2008 metus tikimasi įsteigti 10 -15 naujų taupomųjų skyrių ir filialų skyrių. Šie veiksmai gerins klientų aptarnavimo kokybę bei sudarys sąlygas didinti banko produktų pardavimus. Toliau daug dėmesio bus skiriama verslo klientų pritraukimui ir visapusiškam aptarnavimui.

Bankas Klaipėdos filiale taiko ir vidinius likvidumo rodiklius. Grupė ir Bankas nustatė vidinį likvidumo rodiklį - santykį tarp tam tikro likvidaus turto ir įsipareigojimų tam tikriems klientams.

Likvidumo rizikos valdymo sistema įvertina esamų ir būsimųjų pinigų srautų analizę. Banko pagrindinius finansavimo šaltinius sudaro klientų indėliai (apie 80 proc. visų finansavimo šaltinių). Todėl nuolat stebimos indėlių svyravimo tendencijos, kurios naudojamos kaip indėlininkų elgesio indikatoriai. Visais atvejais banko santykiniai pelningumo rodikliai planuojama, kad išliks 2007 metų lygyje per skolos instrumentų emisijas. Daug dėmesio Bankas skiria likvidumo rizikos valdymui. 2007 m. Bankas vykdė Lietuvos banko nustatytą likvidumo normatyvo reikalavimą (likvidaus turto santykis su įsipareigojimais min. 30 proc.) - 2007 metais Banko likvidumo rodiklis buvo nuolat viršijamas 15-30 proc. punktu.

2007 metais Bankas nuolat stebėjo ir detalčiai nagrinėjo bendrosios palūkanų normos rizikos rodiklius ir Banko palūkanų maržą. Pagrindinė bendrosios palūkanų normos rizikos valdymo priemonė – palūkanų normos spragos ataskaita. Kaip rodo tyrimai Bankas ir toliau plėtojo paskolų su kintamomis palūkanų normomis išdavimą, ir 2007 metais banke padėti pamatai vidinei lėšų perskirstymo sistemai.

Bankas nuolat analizuoja esančią situaciją rinkoje ir susidarius palankioms aplinkybėms yra pasirengęs investuoti į galimą dukterinių bankų įsigijimą bei filialų užsienyje steigimą. Banko turto augimas daugiausia siejamas su finansinių resursų vidaus rinkoje pritraukimu bei atitinkamomis plėtra užtikrinti reikalingomis kapitalo injekcijomis. Esant palankiai situacijai rinkoje, gali būti pasinaudota galimybe pritraukti finansavimą. Atitinkamai, atsižvelgiant į finansavimo šaltinių dinamiką, 2008 metais bankas tikisi augti apie penktadaliu, o esant palankioms sąlygoms – ketvirtadaliu.

2007 metų banko sprendimai bei atlikti veiksmai yra geras pagrindas banko plėtos užsienyje suaktyvinimui. Bankas artimiausių metų bėgyje steigs atstovybes bei filialus užsienyje. Pirmiausia tikimasi atidaryti Banko filialus Londone (Jungtinių Didžiosios Britanijos ir Šiaurės Airijos Karalystėje) ir Taline (Estijos Respublika).

Estijoje planuojama kurti banko SNORAS išskirtiniu braižu tapusių taupomųjų skyrių tinklą, kurio sėkmę patvirtina ne tik Lietuvos, bet ir Latvijos patirtis. Besivystančiuose periferiniuose Estijos regionuose bankų koncentracija kol kas nėra didelė, tad, pradėję juose diegti mini bankų koncepciją, užpildys

Aktyviai svarstoma galimybė steigti banko filialus Limasolyje (Kipro Respublika), Liuksemburge (Liuksemburgo Didžioji Hercogystėje), Briuselyje (Belgijos Karalystėje) ir Prahoje (Čekijos Respublika). Banko atstovybė Šanchajuje (Kinijos Liaudies Respublika) pradės veikti 2008 metais. Bankas "Snoras" savo veiklą plėtos ir per dukterines banko kompanijas. Planuojama, kad AS „Latvijas Krājbanka" veikianti Latvijos respublikoje bei visos kitos dukterinės bendrovės aktyviai plėtos veiklos apimtis.

LITERATŪRA

1. Aktyvų ir pasyvų valdymas. Aktyvų/pasyvų ir išdo valdymo seminaras. (1998). Barklio bankas (Centrinės ir Rytų Europos regionas).
2. Bankininkystė ir finansai. Lietuvos bankas, 1992-2003.
3. Banko veiklos riziką ribojantys normatyvai. Lietuvos Banko valdybos 1996 m. kovo 7 d. nutarimas Nr. 54.
4. Bessis, J. (1998) Risk management in banking. Chichester: John Willey & Sons.
5. Čiapas, L. (1999) Bankų kapitalo pakankamumo reguliavimo raida Pinigų studijos. Lietuvos bankas, Nr.3.
6. Dėl komercinių bankų privalomųjų atsargų. Lietuvos Banko valdybos 1996 m. gegužės 9 d. nutarimas Nr. 122.
7. Dėl šalių rizikos nustatymo tvarkos. Lietuvos Banko valdybos 2000 m. kovo 9 d. nutarimas Nr.28.
8. Garškienė, A. (1997). Verslo rizika. Vilnius: Lietuvos informacijos institutas.
9. Ivaškevičius, D., Sakalas, A. (1997) Bankų vadyba. Kaunas: Technologija.
10. Jasevičienė, F., Miniotienė R., Stankevičienė V. (2000) Bankų rizikos: sisteminis požiūris. Vilnius: Lietuvos bankininkystės, draudimo ir finansų institutas.
11. Jasienė, M. (1998) Palūkanų normos rizikos valdymas. Vilnius, Lietuvos bankininkystės, draudimo ir finansų institutas.
12. Jocienė, A., (2000) Bankų priežiūra Lietuvoje ir tarptautiniai reikalavimai Ekonomika ir vadyba, Kaunas.
13. Kapitalo pakankamumo skaičiavimo instrukcija Nr. 93-01-18. Lietuvos Banko valdybos pranešimai, 1993.01.18.
14. Katkus, V. (2000) Šiuolaikinės bankininkystės principai. Vilnius: Lietuvos bankininkystės, draudimo ir finansų institutas.
15. Kropas, S., Čiapas, L., ir kiti., (1998) Bankų finansų valdymas. Vilnius: LBDFI.
16. Kraujalis, Š. (1998) Lietuvos bankų veikla ir jos perspektyvos Lietuvai tapus ES nare. Ekonomika ir vadyba.
17. Konopliovas, G. (1996) Nuosavybės santykiai bankininkystėje: fenomenologijos ir inovacijų aspektai. Vilnius: Technika.
18. Lietuvos bankas. Teisės aktų rinkinys. (1997-2003) Vilnius: Lietuvos banko Informacijos ir statistikos departamentas. 1,2,3,4 knygos.

19. Lietuvos Banko pinigų politikos priemonių taikymo kryptys. Valstybės žinios, 1999.07.14, Nr. 61.
20. Lietuvos Respublikos komercinių bankų įstatymas. Valstybės žinios, 1994.12.21, nr. 1.
21. Lileikienė, A. (1998) Finansinių investicijų rizikos įvertinimas. Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai, Nr.8.
22. Lissauskas, V. (1996). Lietuvos depozitinių finansinių įstaigų rizikos vadybos problemos ir jų sprendimo priemonės // Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai, Nr. 2.
23. Mačerinskienė, L., Ivaškevičiūtė, L., (2000) Banko paskolų portfelio valdymo tyrimo metodologiniai aspektai. Socialiniai mokslai, Nr. 5.
24. Mayer, T., (1995) Pinigai, bankai ir ekonomika. Vilnius.
25. Martinkus, B., Žilinskas, V. (1998) Pinigai. Vertybiniai popieriai. Bankai. Kaunas, 1998.
26. Masilionis, D., (1998) Banko finansinės ataskaitos. Vilnius, Lietuvos bankininkystės, draudimo ir finansų institutas.
27. Ramonas, K. (2002) Komerciniai bankai ir jų priežiūros raida Lietuvoje. Pinigų studijos.
28. Ragauskas, J., Senkus, A., (1998) Aktyvų pasyvų valdymas. Lietuvos bankininkystės, draudimo ir finansų institutas.
29. Rutkauskas, A.V., Damašienė, V. (2002) Finansų valdymas. Šiaulių Universiteto leidykla.
30. Staškevičius, J.*A., Jocienė, A., (1999) Kapitalo pakankamumo vertinimas bankų priežiūros aspektu. VGTU.
31. Šadžius, L. (2001) Lietuvos bankų sistemos sukūrimo 1994 -1996m. priežasčių tyrimai. Ekonomika. Vilnius.
32. Taraila, S. (2001). Kreditavimas: teorija ir praktika. Vilnius: LBDFI.
33. Tarptautinių žodžių žodynas. Vilnius : Alma litera, 2002.
34. Titarenko J. Rinkos disciplinos vieta bankų priežiūros sistemoje // Pinigų studijos, 2001, Nr.3. Vilnius/ Lietuvos, 2001, p. 5-21
35. Urniežius, R. (2001). Rizika. Vilnius: Mintis.
36. Vaškelaitis, V. (1998) Banko balansas ir jo analizė. Apskaitos ir mokesčių apžvalga, Nr.5, Nr.6, Nr.7.
37. Vaškelaitis V. Komercinė bankininkystė: atsirado ir plėtros ištakos bei prielaidos// Lietuvos ūkis, 2000, Nr. 1-6.
38. Vaškelaitis, V. (2003) Pinigai: komerciniai bankai ir jų rizikos valdymas: teorija ir praktika Vilnius.
39. Vaškelaitis V. Piniginiai atsiskaitymai: teorija ir praktika. – Vilnius: Eugrimas. 2003, 433p.

40. Vinkus M. Centrinė bankininkystė: tarp skaidrumo ir konfidencialumo // Veidas, 2002 liepos 13d.
41. Vinkus m. Centrinų bankų veiklos skaidrumas // Pinigų studijos.
42. . Zelgalve, E. (2001). EVA – a New Measure of Financial Performance of Commercial Banks. Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai, 19.
43. AB banko „Snoras“ 2005 metinės ataskaitos
44. AB banko „Snoras“ 2006 metinės ataskaitos
45. AB banko „Snoras“ 2007 metinės ataskaitos
46. AB banko „Snoras“ 2008 ketvirčio ataskaitos

PRIEDAI

1 Priedas

AB banko SNORAS balansas
(tūkst. Lt.)

	Pastabos	Grupė		Bankas	
		Gruodžio 31 d.,		Gruodžio 31 d.,	
		2007 m.	2006 m.	2007 m.	2006 m.
Turtas					
Pinigai ir pinigų ekvivalentai	3	3.099.436	1.754.600	1.587.821	964.575
Finansinis turtas, pelno (nuostolių) ataskaitoje apskaitytas tikraja verte	4	848.053	467.010	708.028	379.441
Lėšos kredito institucijose	5	438.360	173.002	387.828	158.364
Finansinis turtas, laikomas galimam pardavimui	7	33.835	866.486	32.865	865.502
Dukterinės įmonės, skirtos parduoti, turtas	35	-	371.479	-	36.720
Paskolos klientams, grynąja verte	6	4.086.816	2.537.860	2.648.726	1.552.173
Iki išpirkimo laikomas finansinis turtas	7	149.999	145.287	126.309	73.114
Investicijos į dukterines įmones	1	-	-	136.912	85.707
Investicinis turtas	8	34.100	18.381	-	-
Ilgalaikis materialusis turtas	9	203.232	133.227	105.890	80.668
Nematerialusis turtas	10	20.845	19.190	3.607	2.524
Atidėtojo pelno mokesčio turtas	11	544	250	-	-
Kitas turtas	13	81.764	52.708	15.788	12.619
Turto iš viso		8.996.984	6.539.480	5.753.774	4.211.407
Įsipareigojimai					
Įsipareigojimai kredito institucijoms	15	519.312	897.580	382.596	646.466
Įsipareigojimai dėl išvestinių finansinių priemonių	4	2.677	1.667	418	411
Dukterinės įmonės, skirtos parduoti, įsipareigojimai	35	-	361.344	-	26.941
Išleisti skolos vertybiniai popieriai	17	639.920	8.324	625.378	8.324
Įsipareigojimai klientams	16	7.017.321	4.721.612	4.117.040	3.107.308
Subordinuotos paskolos	14	114.379	108.024	70.198	70.002
Mokėtinas pelno mokestis		8.490	5.179	3.558	5.179
Atidėtojo pelno mokesčio įsipareigojimai	11	11.718	9.245	5.160	3.171
Atidėjiniai	12	-	204	-	140
Kiti įsipareigojimai	13	87.672	78.041	44.942	42.521
Įsipareigojimų iš viso		8.401.489	6.191.220	5.249.290	3.910.463
Nuosavas kapitalas					
Įstatinis kapitalas	18	253.354	157.267	253.354	157.267
Akcijų priedai		99.137	305	99.137	305
Rezervai		65.379	67.327	55.255	67.043
Nepaskirstytasis pelnas		123.864	93.927	96.738	76.329
Nuosavo kapitalo dalis, priskirta Banko akcininkams		541.734	318.826	504.484	300.944
Mažumos dalis		53.761	29.434	-	-
Nuosavo kapitalo iš viso		595.495	348.260	504.484	300.944
Nuosavo kapitalo ir įsipareigojimų iš viso		8.996.984	6.539.480	5.753.774	4.211.407

AB banko SNORAS pelno (nuostolio) ataskaita
(tūkst. Lt.)

Gruodžio 31 d.	Grupė		Bankas	
	2006 m.	2007 m.	2006 m.	2007 m.
Palūkanų pajamos	270 727	425 620	149 708	233 951
Palūkanų sąnaudos	119 500	229 218	(83 010)	146 003
Grynosios palūkanų pajamos	151 227	196 402	66 698	87 948
Palūkanas uždirbančio turto vertės (sumažėjimas)	(8 659)	(1 271)	(204)	11 476
Grynosios palūkanų pajamos po palūkanas uždirbančio turto vertės sumažėjimo	142 568	195 131	66 494	99 424
Paslaugų ir komisinių pajamos	93 881	103 151	68 795	72 168
Paslaugų ir komisinių sąnaudos	18 336	24 129	7 805	8 910
Grynosios paslaugų ir komisinių pajamos	75 545	79 022	60 990	63 258
Kitos pajamos	32 923	32 863	22 739	30 321
Veiklos sąnaudos	171 967	215 104	88 320	107 649
Pelnas prieš mokesčius	79 069	91 912	61 903	85 354
Pelno mokesčio išlaidos	14 090	18 995	10 047	13 631
Pelnas iš nutrauktos veiklos	356	-	-	-
Pelnas	65 335	72 917	51 856	71 723
Priskirtinas:				
Mažumos dalis	3 691	5 545	-	-
Pelnas, priskirtas Banko akcininkams	61644	67372	51856	71723

AB banko SNORAS Lietuvos banko normatyvų vykdymas

Banko kapitalo pakankamumo rodiklis					
Data	2007-04-01	2007-07-01	2007-10-01	2008-01-01	2008-04-01
Banko kapitalo pakankamumo rodiklis, %	10,68	10,51	15,29	11,72	10,02
Banko likvidumo rodiklis					
Data	2007-04-01	2007-07-01	2007-10-01	2008-01-01	2008-04-01
Banko likvidumo rodiklis, %	49,26	64,45	67,93	50,63	57,52
Banko atviroji užsienio valiutų pozicija					
Data	2007-04-01	2007-07-01	2007-10-01	2008-01-01	2008-04-01
Banko atviroji pozicija, %	1,11	0,86	1,03	1,49	2,92

AB banko SNORAS reitingai

2007 m. kovo 7 d. tarptautinės reitingų agentūros „S&P“ AB bankui SNORAS suteikti arba patvirtinti reitingai:

Reitingo tipas		Perspektyva
Ilgalaikių įsipareigojimų	BB-	Stabili
Trumpalaikių įsipareigojimų	B	Stabili

2006 m. rugsėjo 27 d. tarptautinės reitingų agentūros „Moody's“ AB bankui SNORAS suteikti arba patvirtinti reitingai:

Reitingo tipas		Perspektyva
Ilgalaikių įsipareigojimų	Ba3	Stabili
Trumpalaikių įsipareigojimų	NP	Stabili
Finansinio pajėgumo	D-	

2007 m. lapkričio 14 d. tarptautinės reitingų agentūros „Fitch Ratings Ltd“ AB bankui SNORAS suteikti arba patvirtinti reitingai:

Reitingo tipas		Perspektyva
Ilgalaikių įsipareigojimų	BB-	Stabili
Trumpalaikių įsipareigojimų	B	Stabili
Individualusis	D	
Palaikymo	4	

AB banko SNORAS 2007 m. esminiai, viešai skelbti, įvykiai

2007.01.15	Juridinių asmenų registre įregistruoti AB banko Snoras įstatai su padidintu iki 212 174 080 Lt įstatiniu kapitalu.
2007.01.16	2007.01.23 Banko neauditutas 2006 metų pelnas sudaro 52,3 mln. Lt.
2007.01.17	2007.01.24 Planuojamas pelno viršijimas daugiau nei 10 procentų.
2007.01.18	Banko valdyba priėmė sprendimą perleisti nuosavybės teisę į banką Conversbank (UK) Limited.
2007.01.19	2007.02.07 Banko valdybos sprendimu 2007.03.14 šaukiamas eilinis visuotinis akcininkų susirinkimas.
2007.01.20	Banko stebėtojų tarybos pirmininkas Vladimir Antonov ir Banko prezidentas Raimondas Baranauskas įgijo nuosavybės teisę į 160 947 150 paprastųjų vardinių akcijų, kas sudaro 83,75 proc. visų balsų visuotiniame akcininkų susirinkime.
2007.01.21	2007.03.05 Paskelbti visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimų projektai.
2007.01.22	2007.03.06 Banko valdyba pasiūlė dividendų išmokėjimui skirti 1 Lt vienai privilegijuotai ir 0,12 Lt vienai paprastai akcijai.
2007.01.23	2007.03.14 Visuotinis akcininkų susirinkimas nusprendė padidinti įstatinį kapitalą išleidžiant 50 000 000 Lt nominalios vertės privilegijuotų akcijų, patvirtino metinę atskaitomybę ir pelno paskirstymą.
2007.01.24	2007.04.12 Preliminarus 3 mėnesių veiklos rezultatas – 13,759 mln. Lt neaudituito grynojo pelno.
2007.01.25	2007.04.19 Nuspręsta išleisti 3 metų euroobligacijų emisiją, kurią planuojama listinguoti Londono biržoje.
2007.01.26	2007.05.08 2007.05.09 pradedamas pirmasis 41 180 160 paprastųjų akcijų platinimo etapas.
2007.01.27	2007.05.11 Bankas išplatino 3 metų 175 mln. eurų nominalios vertės euroobligacijų emisiją.
2007.01.28	2007.05.21 Banko grupės 3 mėnesių veiklos rezultatas sudaro 17,8 mln. Lt neaudituito grynojo pelno.
2007.01.29	2007.05.22 Londono biržoje pradėta prekyba Banko euroobligacijomis.
2007.01.30	2007.06.01 2007.06.01 baigiasi banko pasirašymo teisių apyvarta.
2007.01.31	2007.06.01 Paskelbta Banko ketvirtinė ataskaita
2007.01.32	2007.06.06 Paskelbta Tarpinė sutrumpinta finansinė atskaitomybė

- 2007.01.33 2007.06.06 Banko stebėtojų taryba patvirtino naują Banko valdybos sudėtį.
- 2007.01.34 2007.06.12 2007.06.13 pradedamas antrasis 41 180 160 paprastųjų akcijų platinimo etapas. Pirmajame etape išplatinta 40 809 585 akcijų.
- 2007.01.35 2007.07.02 2007.07.03 pradedamas trečiasis 41 180 160 paprastųjų akcijų platinimo etapas. Antrajame etape išplatinta 162 196 akcijų.
- 2007.01.36 2007.07.11 Baigėsi 41 180 160 paprastųjų akcijų platinimas.
- 2007.01.37 2007.07.12 6 mėnesių banko veiklos rezultatas – 32,53 mln. Lt neaudituito grynojo pelno.
- 2007.01.38 2007.07.19 2007.07.18 banko valdyba nusprendė steigti filialą Londone.
- 2007.01.39 2007.07.26 Banko grupės 6 mėnesių veiklos rezultatas sudaro 35,24 mln. Lt neaudituito grynojo pelno.
- 2007.01.40 2007.08.08 Paskelbta Tarpinė sutrumpinta finansinė 6 mėn. atskaitomybė.
- 2007.01.41 2007.08.17 Juridinių asmenų registre įregistruoti AB banko Snoras įstatai su padidintu iki 253 354 240 Lt įstatiniu kapitalu.
- 2007.01.42 2007.09.05 2007.10.12 šaukiamas neeilinis visuotinis akcininkų susirinkimas.
- 2007.01.43 2007.09.18 Banko valdyba nusprendė steigti filialą Taline.
- 2007.01.44 2007.10.02 Paskelbti neeilinio visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimų projektai
- 2007.01.45 2007.10.03 2007.10.02 banko valdyba nusprendė steigti atstovybę Šanchajuje.
- 2007.01.46 2007.10.12 Visuotinis akcininkų susirinkimas nusprendė pripažinti netekusiais galios 2007m. kovo 14d. Banko eilinio visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimus dėl Banko įstatinio kapitalo didinimo papildomais įnašais ir Banko įstatų dalinio keitimo dalyje dėl Banko įstatinio kapitalo dydžio.
- 2007.01.47 2007.10.23 Banko 9 mėnesių banko veiklos rezultatas – 36,017 mln. Lt neaudituito grynojo pelno. Grupės pelnas – 44,823 mln. Lt.
- 2007.01.48 2007.11.08 10 mėnesių banko veiklos rezultatas – 46,2 mln. Lt neaudituito grynojo pelno.
- 2007.01.49 2007.11.14 Tarptautinė reitingų agentūra Fitch Ratings patvirtino banko ilgalaikio skolinimo reitingą BB- ir pakeitė perspektyvą iš neigiamos į stabilią.
- 2007.01.50 2007.12.03 Paskelbta Tarpinė sutrumpinta finansinė 9 mėn. atskaitomybė.
- 2007.01.51 2007.12.11 Banko grupė pasirašė preliminarų ketinimų susitarimą dėl galimų investicijų į prestižinių sportinių automobilių gamintoją Spyker Cars N.V.
- 2007.01.52 2007.12.21 Banko grupė pasirašė sutartį su prestižinių sportinių automobilių gamintoju Spyker Cars N.V., pagal kurią Banko grupė iki 2008 metų sausio pabaigos įgis 29.8 procentus Spyker Cars N.V. akcijų.

2007.01.53 2007.12.28 2007.12.27 valdybos sprendimu nuspręsta parduoti 40 proc. UAB „Vilniaus kapitalo vystymo projektai“ akcijų paketą.

EKONOMINIŲ IR BANKINIŲ TERMINŲ ŽODYNAS

A

Akcija (share) – vertybinis popierius, išleidžiamas akcinės bendrovės kaip ilgalaikio kapitalo didinimo priemonė.

Akcininkai (shareholders) – asmenys ir įstaigos, kurios įneša kapitalą akcinei bendrovei finansuoti mainais į tos bendrovės akcijas.

Akcinis kapitalas (Asset capital) – akcinėje bendrovėje vartojami pinigai, kuriuos investavo bendrovės akcininkai paprastųjų ar privilegijuotųjų akcijų forma ir kurie išliks kaip nuolatinis finansų šaltinis tol, kol egzistuos bendrovė.

Aktyvai (assets) – asmens ar bendrovės prekės rūšis ar nuosavybė, turinti piniginę vertę. Jie yra materialieji ir finansiniai.

Apyvartinis kapitalas (working capital) – firmos trumpalaikės apyvartinės lėšos, kurias gauna greitai pakeičiamos ūkinės veiklos procese.

Apyvartinio kapitalo ir trumpalaikių skolų santykis (working capital ratio) – gebėjimo sumokėti savo trumpalaikes skolas iš apyvartinių lėšų apskaitos metodas, išreiškiantis firmos apyvartinės lėšas kaip apyvartinių skolų santykį.

B

Balansinė ataskaita (balance sheet) – firmos aktyvų ir pasyvų balansinė būklė paskutinę prekybos laikotarpio apskaitos dieną.

Bankas (bank) – sankcionuota indėlių priėmimo įstaiga, gaunanti piniginius indėlius iš visuomeninių ar kitokių įstaigų ir išsipareigojanti grąžinti juos indėlininkams, pateikus reikiamus dokumentus. Bankai yra komercinės įstaigos, kurios gauna pelną už kitaip nenaudojamų indėlių skolinimą tiems, kuriems reikia skolintis, o už paslaugą dažniausiai ima tam tikrą sumą.

Banko direktyva (directive (bank)) – pinigų politikos įrankis banke skolininkams kontroliuoti.

Banko indėlis (bank deposit) – pinigų suma, laikoma kaip indėlis komerciniame banke.

Banko paskola (bank loan) – kreditas, kurį komercinis bankas gali suteikti privatiems asmenims ir įmonėms.

C

Centrinis bankas (central bank) – svarbiausia šalies bankininkystės įstaiga, kurią tiesiogiai ar netiesiogiai kontroliuoja vyriausybė siekdama garantuoti normalias banko paslaugas. Jis yra komercinės bankininkystės sistemos bankų bankas.

D

Diskonto norma (discount rate) – palūkanų norma, pagal kurią turi būti atskaitomos grynųjų pinigų įplaukos ir išlaidos, susijusios su investicijų programomis.

Diversifikavimas (diversification) – procesas, kai firma plečiasi, siūlo daugiau įvairių prekių ir prekiauja daugelyje, o ne vienoje iš rinkų. Privalumas: rinkos persikirstymas; galimybė perorientuoti savo veiklą iš pasiekusios savo galimybių viršūnę ar žlungančios rinkos į naujas sritis, kur yra erdvės augti ir galimybė gauti didesnį pelną.

Dividendas (dividend) – pinigai, kuriuos akcinė bendrovė išmoka savo akcininkams, už įdėtą akcinį kapitalą. Tai kompanijos pelno dalis.

E

Esamoji vertė (present value) – diskonto pinigų apyvarta.

Emisija (issuing) – pinigų ar vertybinių popierių išleidimas į apyvartą.

F

Finansinė ataskaita (statement of accounting) – periodišką pranešimą, tiekėjo siunčiamas klientui, kuriame nurodoma ir klientui per mėnesį ar kitą laiko tarpą pateiktų produktų piniginė vertė ir koks lėšų kiekis, kurį klientas skolingas už šias paslaugas.

Finansinis vertybinių popierių (financial security) – finansiniai dokumentai, kuriuos išleidžia firmos, finansinės įstaigos ir vyriausybės. Tai akcijos, obligacijos, išdo vekseliai, paskolos obligacijos.

Finansų tarpininkas (financial intermediary) – organizacija, veikianti finansų rinkose ir jungianti paskolos gavėjus arba taupytojus ir investuotojus.

G

Garantija (assurance) = draudimas – būdas, kaip apsaugoti įmonę nuo finansinių nesėkmių, praradus ar sugadinus pagrindinį kapitalą įvairiais atvejais.

Grynasis pelnas (net profit) – skirtumas tarp bendrųjų pajamų ir visų piniginių išlaidų.

Grynujų pinigų ir indėlių santykis (cash ratio) – banke laikoma suma klientų poreikiams tenkinti tada, kai reikia nedelsiant pasiimti pinigų iš banko.

I

Indėlis (deposit) – pinigai patikėti finansiniam tarpininkui.

Infrastruktūra – turtas, sukauptas iš investicijų.

Investavimas (investment) – kapitalo įdėjimas; vertybinių popierių įsigijimas.

Investicijų bendrovė (investment trust company) – finansų įstaiga, kurios kapitalas gautas, akcininkams pasirašius akcijas, ir kurios specializacija yra ilgalaikės vertybinių popierių, akcijų ir kitos investicijos.

Įsipareigojimas (liability) – pretenzijos asmens ar įmonės ištekliams pasiskolintų pinigų atžvilgiu.

Išlaidos (costs) – firmos išlaidos susijusios su jos produkcijos gamyba arba finansine veikla.

Iždo vertybiniai popieriai (treasury) – tai vertybiniai popieriai, išleidžiami vyriausybės per diskonto rinką kaip pinigų skolinimosi trumpam laikui priemonė. Daugumą Iždo VP perka komerciniai bankai ir laiko juos kaip savo atsargų-aktyvų dalį.

K

Kaina (price) – prekės, paslaugos, aktyvo arba gamybos išteklių pinigine vertė.

Kainos ir pelnos santykis (price – earning rate) – santykis, naudojamas įvertinti viešos akcinės bendrovės pelną.

Kapitalas (capital) – indėlis į gamybą, investuojant į materialųjį ir intelektualųjį kapitalą.

Kapitalizacija (plough back) – vertybinių popierių emisija ar jų kotiruojamos apimties įvertinimas rinkos kainomis.

Kapitalo apyvarta (capital movements) – užsienio valiutos apyvarta tarp šalių.

Kapitalo rinka (capital market) – bendrovės ilgalaikio skolinamojo ir akcinio kapitalo bei vyriausybės obligacijų rinka.

Koeficientas (coefficient) – dydžių santykių ar pokyčio rodiklis.

Komercinis bankas (commercial bank) – atsiskaitymo ne grynaisiais pinigais bankas, kuris priima pinigų indėlius iš klientų ir suteikia jiems mokėjimo pavedimu paslaugas, taip pat sudaro sąlygas taupyti ir skolintis.

Konkurencija (competition) – toks reiškinys, kai firmos varžosi viena su kita dėl savo paslaugų ir klientų rato.

Koreliacijos koeficientas (correlation coefficient) – statistikos terminas, kuriuo nusakomas dviejų kintamųjų ryšio stiprumas.

L

Likvidacinė vertė (liquidity value) – firmos turto grynoji vertė, gaunama iš turto atėmus visus trumpalaikius ir ilgalaikius išpareigojimus, kaip pateikiama finansinėje ataskaitoje.

Likvidumas (liquidity) – materialinių vertybių ar vertybių popierių pavertimo grynaisiais pinigais galimybė.

M

Makroekonomika (macroeconomics) – ekonomikos šaka, tirianti bendrąją ekonomikos veiklą.

Materialieji aktyvai (tangible assets) – kokie nors realūs, turintys pinigine vertę aktyvai.

Mikroekonomika (microeconomics) – ekonomikos šaka, nagrinėjanti vartotojų ir firmų elgseną bei parduotų gamybos veiksnių išlaidų ir prekių bei paslaugų rinkos kainų ir kiekio nustatymą.

N

Nacionalinė vertybinių popierių birža – akcinė bendrovė, įsteigta VP pasiūlos ir paklausos koncentravimui, sudaranti galimybę visiems rinkos subjektams per viešosios apyvartos tarpininkus operatyviai sudaryti sandorius pagal kursą, realiai atspindintį susiklosčiusios VP rinkos konjunktūrą.

Nematerialieji aktyvai (intangible assets) – nematerialūs aktyvai, turintys pinigine vertę.

Nepaskirstytas pelnas (retained profits) – koks nors likęs pelnas, išskaičius mokesčius, kuris paprastai vėl įdedamas į firmą, o ne mokamas bendrovės savininkams dividendais.

Nominalioji palūkanų norma (nominal rate of interest) – palūkanų norma, mokama nuo paskolos obligacijos nominaliosios vertės.

Nuostolis (loss) – skirtumas susidarantis, kaip firmos bendrosios pajamos tampa mažesnės už bendrąsias išlaidas.

Nusidėvėjimas (amortization) – pagrindinio kapitalo vertės sumažėjimas per jo naudojimo laiką.

Nuosavybė (property) – teisė; priklausantis materialusis ir nematerialusis turtas.

O

Obligacija – vertybinis popierius, kurį išleidžia bendrovės ir vyriausybė. Tai ilgalaikių lėšų skolinimo priemonė.

Optimizavimas (optimizing) – visuomeninės ekonominės gerovės didinimas iki galimos ribos, atsižvelgiant į visiško užimtumo, kainų pastovumo, ekonominės plėtros ir mokėjimų balanso pusiausvyros tikslus.

Overdraftas (overdraft) – sumos perviršis.

P

Padengimo koeficientas (current ratio) – apskaitos priemonė, nustatanti firmos gebėjimą sumokėti trumpalaikes skolas iš greitai išleidžiamų apyvartinių lėšų.

Palūkanų norma (rate of interest) – skolinamojo kapitalo kaina.

Paskola (loan) – komercinių bankų, finansų kompanijų bendrovių ir kiti pinigai duodami įmonėms ar asmenims, kad jie juos investuotų į materialinius išteklius ir vertybinius popierius bei pirktų esamas prekes ir paslaugas.

Pelningumas (profitability) – pelno perviršis, kurį gauna firma pagal jos dydį. Matuojamas atsižvelgiant, į visus panaudotus aktyvus, ilgalaikio kapitalo ir tarnautojų skaičių.

Pelno norma (profit rate) – firmos gautas pelnas, skaičiuojamas kaip procentai nuo įdėtų į verslą aktyvų.

Pelno (nuostolio) ataskaita (income statement) – ataskaita, kuri rodo visas firmos pardavimo pajamas, gaunamas per paskutinį laikotarpį ir visas eksplicitines sąnaudas paimtas uždirbant šias pajamas.

Pinigų rinka (money market) – rinka, kurioje teikiami ir gaunami pinigų kreditai.

Piniginiai srautai (flow of money) – įmonės pinigų gavimas iš pardavimo ir kitų įplaukų, bei išleidimas mokant tiekėjams, darbuotojams.

Pridėtinė vertė (surplus value) – skirtumas tarp firmos pajamų iš pardavimo ir jos įsigytų medžiagų bei paslaugų sąnaudų.

R

Rezervai (reserve) – visų banko aktyvų dalis, kurią jis laiko likvidžių aktyvų forma.

Rizika (risk) – firmos investicijų nuostolio galimybė, kylanti iš to, kad ji veikia nepatikimoje ūkinės veiklos aplinkoje.

S

Skolinamasis kapitalas (loan capital) – kompanijoje naudojami pinigai, buvę pasiskolinti iš išorinių šaltinių nustatytam laikui; išleidžiant vertybinius popierius su nustatytom palūkanom.

Spekuliacija (speculation) – nekilnojamojo arba finansinių aktyvų pirkimas ar pardavimas, norint gauti pelno iš kapitalo prieaugio.

Š

Šešėlinė ekonomika (black economy) – nerinkos ekonomikos veikla, neįrašoma į nacionalinių pajamų sąskaitas todėl, kad ji nesusijusi su rinka arba yra neteisėta.

T

Tarptautinė konkurencija (International competitiveness) – šalies galimybės tarptautinėje rinkoje sėkmingai varžytis su kitomis šalimis.

Terminuotoji paskola (term loan) – banko paskola, duodama nustatytam laikui su iš anksto žinoma palūkanų norma.

Trumpalaikė skola (floating debt) – bet kokio trumpam laikui teikiami finansiniai vertybiniai popieriai su nustatyta palūkanų norma.

Turtas (wealth) – grynųjų aktyvų atsarga, turima asmenų ar namų ūkių. Tai materialieji ir finansiniai aktyvai, kurie yra santykiškai likvidūs.

V

Pridėtinė ekonominė vertė (VaR) – tai didžiausias per tam tikrą laikotarpį dydis esant tam tikrai jo viršijimo tendencijai.

Vertybinis popierius (value security) – tai serijomis išleidžiamos finansavimo priemonės, patvirtinančios dalyvavimą akciniame kapitale arba (ir) teises, kylančias iš kreditinių santykių, bei suteikiančios gauti dividendus, palūkanas ar kitas pajamas.

Vertybinių popierių portfelis (portfolio) – vertybinių popierių savininko turimas finansinių vertybinių popierių rinkinys.

Žodynui sudaryti, buvo naudotasi šiais šaltiniais:

C. Pass, B. Lowes ir kt. „Ekonomikos terminų žodynas“,

A. Buračas, B. Svėrevičius „Biznio, banko, biržos terminų žodynas-žinytas“.